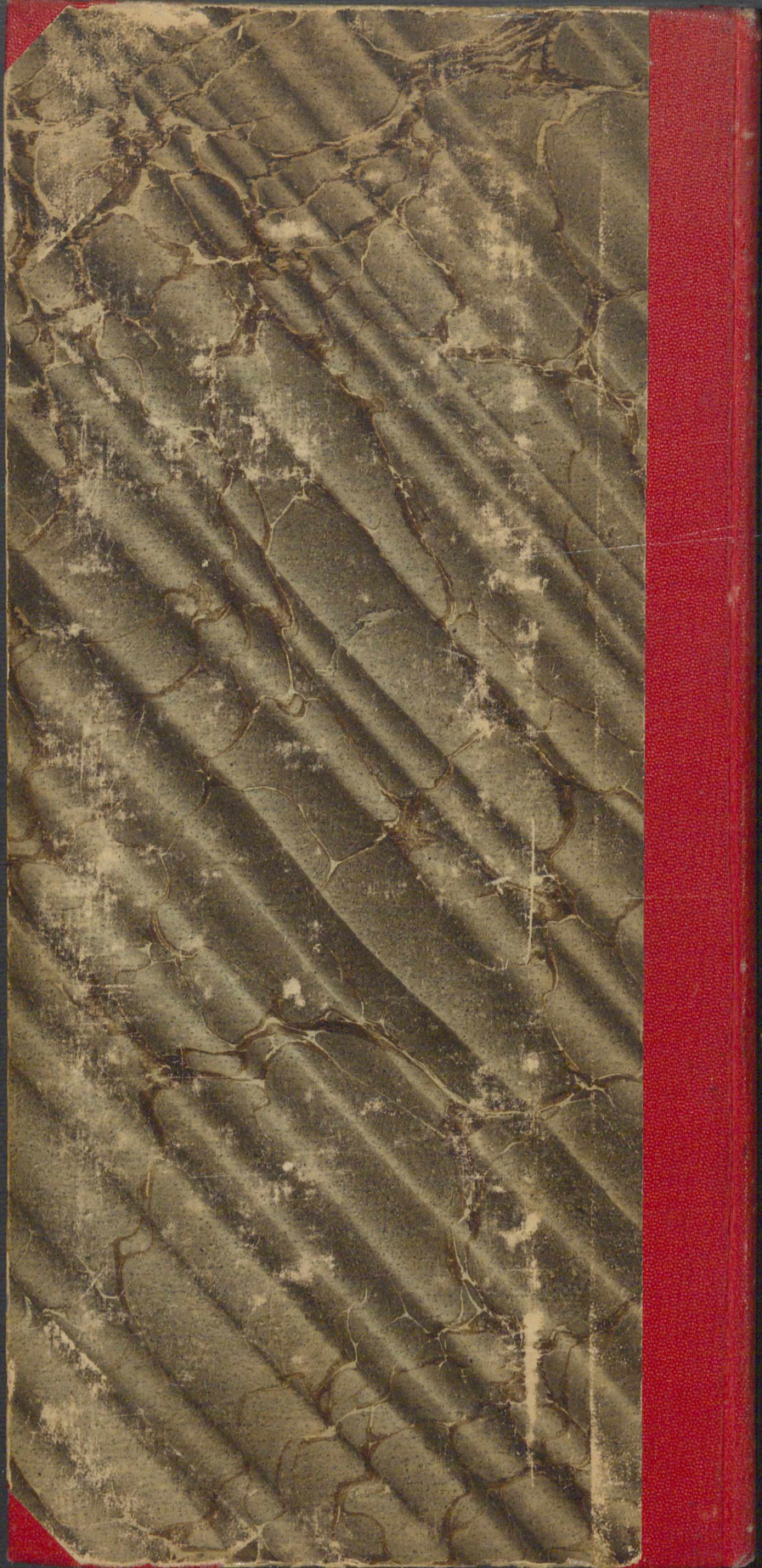

BÁLLINT G. PÁRTHYZSAM

1630

1215 szám

Párhuzam

a

magyar és mongol nyelv terén.

Irta

Szentkatolnai Bálint G.

Madsar Monghol khojor khele

[Magyar, mongol két nyelvet]

adalitkhakho bicsik.
egyenlítő irat].

„Barildeja la!“
Birkozunk la!
Geszer khan.
„Küezedelezeje, khen
Küszkédjünk, ki
esidan, ünóchi bidz.“
gyöz, azé lesz.
Túrblkosi.
A túblejtü (szóbrú).

Dr. BÁLINT GÁBOR
ajándéka

Budapest, 1877.

NYOMATOTT HORNÝÁNSZKY VICTOR-NÁL.
(Bálványuteza 20.)

52217

125. szám

Párhuzam

a

287977

magyar és mongol nyelv terén.

Irtta

Szentkatolnai Bálint G.

Madsar Monghol khojor khele

[Magyar mongol két nyelvet

adalitkhakho bicsik.
egyenlítő irat].

„Barildeja la!”
Birkozzunk la!

Geszor khan.

„Küczedeceje, khen
Küszködjünk, ki
csidan, tünékhi bidz.”
gyöz, azó lesz.

Türbikcsi.

A türlejtő (szerző).

MTAK

0 00002 83362 0

Budapest, 1877.

NYOMATOTT HORNÝÁNSZKY VICTOR-NÁL.

(Bálványuteza 20.)

767090

MÁGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Bevezetés.

Hogy jelen tanulmánytöredékkal mintegy hevenyében a magyar olvasó közönség előtt megjelenjek, serkentett többek kívánatán kívül azon őszinte szándék, hogy a rövid idővel ezelőtt megjelent „Magyarország Ethnographiája“ czimű bő nyelvtudománnyal, de hazai nyelvünket és őstörténelmünket illető részében egy oldalulag írt munkával szemben magyar érzelmű hazámfiaink figyelmét a magyar nyelvtudomány egy másik lapjára is felhívjam addig is, míg az általam gyűjtött nyelvyagnak több évet igénylő kidolgozása után bővebb és teljesebb adatokkal szolgálhatnék; s ezt úgy hiszem, meg is várja tőlem hazám, melynek költségén tevényelvutató utazásaimat, s melynek segélyezésével folytatom szerzett nyelvtanulmányaim kidolgozását.

Azért kérem jelen kísérleti munkámat e szempontból is ítélni meg.

A mint tudva van, nyelvünket már igen sokan összehasonlították és pedig igen sok nyelvvel. A baj nem annyira az összehasonlításban mutatkozik, mert hiszen melyik tanult nyelvész tagadhatja, hogy nyelvünk a turáni vagy altaji családhoz tartozik, tehát annak némely elemei azon családnak hol egyik, hol másik ágában feltalálhatók. Hanem a baj és roppant tévedés abban rejlik, hogy amaz összehasonlítások után azon fictio kapott lábra, mely szerént mi minden rokon elemet másoktól kölcsönöztünk, s tőlünk soha senki semmit át nem vett, soha senki semmit se tanult, s hogy ama hasonlítások nyomán nemcsak beiktatták nyelvünket némely csiri-biri népecskének nyelvének sorába, hanem már már azon népecskéket nyelvünk, sőt nemzetünk szülő anyjának is kürtölik, azon népecskéket, melyek a történelemben soha sem szerepeltek, de nem is szerepelhettek, mert ama csip-csup néptöredékek a nagy altaji néptengernek csak félrelocsesant kis hullámrészét teszik pl. az úgynevezett ugor-osztyákok száma, (kik többnyire halászok, vadászok) 18 ezer körül s még ezek nyelve is több szójárásra oszlik, (Castrén osztyák nyelvtana), a szintén több nyelvjárást beszélő, nyomoruságos voguloké alig 10,000 (Allgemeine deutsche Real-Encyclopaedie) pedig ezek volnának említett mű szerzője, meg a magyart, és nyelvét a számnevek után ismerő tudósok szerént legközelebbi atyánkfiai, sőt őseink. A voguloknak nem is ez az igazi nevök, hanem ők magokat és a szomszéd osztyákokat így hívják: *Mán-szi* (Mán-nép, Mán nevü folyótól). Nem volna-e százszer természetesebb, ha már csakugyan származásról vagy származtatásról van szó, őket azon nemzetek szétszó-

ródott szakadékanak vagy sonkolyának tekinteni, melyeknek a világ történelemben már népességekhez képest is szerepök volt és van, melyeknek már régibb idő óta jelentékeny irodalmuk van, pl. a magyarnak kétségtelenül már a XV. századból, a mongolnak s némely török-tatár fajnak még korábbi időből. Mit mondana a világ, ha valaki a hinduk nyelvét a cigány nyelvből akarná származtatni, holott ennek amazzal csakugyan kétségtelen rokonsága van.

Engem mint székely-magyart s megvagyok győződve, minden igaz magyart nem azon jelentéktelen bibelődések bántanak, melyek ezen dologra fordítanak, pl. hogy minden nyelvérzék nélkül — a declinálás bölcsesége ezt meg nem adhatván, — a soha nem létezett ősnylvet akarják a magyar nyelvet agyonölő betűképletek által helyre állítani, hanem hogy a történelemben egy teljes folyamat képező nemzetünket teszik ama szétfeccscent s így kétes minőségű, csaknem semmit mondó részecskék kiegészítőjévé és nem megfordítva; és ezen aprócseprő részecskék kedvéért egységes nyelvünket azok széttört vázadarabkáinak tartják, állítják, tanítják.

Hja, mondják a hasonlító urak, a tudomány nem törődik a nemzeti érzelemmel. A tudomány tiszte csak az igazság nyomozása, kutatása. — Tökéletesen áll, de csak akkor, ha nem egy oldalú (a lényeges alkatrészeket nem mellőző), nem ferde (a dolgokat nem megfordítva tekintő), nem fejeskedő (alanyi nézetében makacs), különben álisteneket szolgál. Kénytelen vagyok ezt nyíltan kimondani, hogy általa mintegy óvást tegyek a legelül idézett mű nagyérdemű szerzőjének és elvtársainak azon egyoldalú eljárása ellen, melynek folytán a magyar fajrokonság kérdését finn kérdéssé változtatták át s nyelvünkben csak azt akarják ősinek, eredetinek fel- és elismerni, a mi a finnugor nyelveknek a mostoha viszonyok által elzüllött s jobbadán elferdült szóanyagából kimagyarázható.

A finn nyelvészet igenis az altaji nyelvtudományban jogosult, de nem egyedül és nem azon fonák felfogás, illetőleg ráfogás szerént, melynél fogva a finn tudósok, Castrénnal az élén, a világgal elhitetni szeretnék, hogy szélesebb értelemben a finn népség az összes altaji scytha vagy tatár népséget, különösen a tunguzokat, törököket, szamojedokat és urali népségeket is magában foglalja, hogy az Altai hegyektől az Uralon keresztül már jó korán érintkezésben volt a régi világ történelmi népeivel, a perzsákkal, görögökkel, rómaiakkal, mert ő nekik már Cyrus óta a Kaspi tenger, Jaxartes, Oxus lakhelyeik valának; de minthogy mind erről az ő nevékre vonatkozólag a krónikák semmit sem tudnak és az egész handabanda csak az ő nyelvészeik agyszüleménye, bölcsen hozzá teszik: ők mint békés nemzetség elsőbben a góth népek nyomása közben még Krisztus születése idején a nyugati Ural földére, hol a Nagy- és Kis-Volga egyesül, későbbben pedig a népvándorlások folytán tovább is Oroszország éjszaknyugotra néző vidékeire tolattak. Így sül ki, hogy ők az ösz-

szes scytha népeknek (a szarmaták kivételével) képviselőivé szeretnék magokat feltolni, de a béke kedvéért, vagy talán mivel sem erejük, sem bátorságuk nem vala a nagy eseményekben részt venni, szépen hátra vonóltak. Annyi igaz, hogy a historia emlékezete ólta mindig a zordon éjszakon laktak, hová még az őskorban szorúltak, vagy ha úgy tetszik, harcziasabb feleik által szorítottak. Magának a tulajdonképen úgynevezett finn népnek a neve saját nyelvén nem is finn, hanem *szuomi*, a mi minden ellenzések daczára is a tó v. posvány (finn, fen) szóval függ össze.

S a fönti tudósok egy némelyike szerént, és itt nem is Hunfalvy Pál úr az első, mert már Herberstein (a XVI. században) álmodozozott ilyesmiről, mi magyarokul (kik közbevetőleg, a nagy népvándorlásokban és küzdelmekben a sarat becsülettel megállottuk, magunknak nevet és országot vívtunk ki s ezt a körülünk meg-meg ujuló legellenségesebb elemek daczára mind ez ideig megvédelmeztük) ezen békeszerető, egy maroknyi, sőt csak csipetnyi népségtől a jámbor vogulok v. mánsziktól származtunk, aztán százezerre szaporodtunk, magunk is csendeskén halászgattunk s vadászgattunk, mikor aztán nem tudom miféle istencsodájából békeszerető fiakból harezias néppé váltunk, drága mánszi szülőinket a faképnél hagytuk s a háborgó világ szinterére léptünk.

Tény, hogy a nyelvészetnek az őstörténet földerítésében igen fontos szerepe van, mert ez által sok homályt el lehet oszlatni, de még sem mindent; s ezért az, a ki csupán nyelvészkedés és pedig egy oldalú nyelvészkedés által, mellőzve a nemzeti hagyományt és hazugságnak állítva a krónikákat, (mint tette a magyarokat rettenetesen kedvelő Schlözer is, meg tudós szerző is) akarja valamely nemzet őstörténetét megállapítani, elérheti azt a célt, a mit magában föltett t. i. csinálhat őstörténetet, de a melylyel legfőbb vogulféle ember érheti be.

Az én nézetem az, hogy nyelvészkedjünk, de úgy a mint a külföldi kitűnő nyelvész Schott Vilmos, kinek figyelme kiterjedt az egész altaji nyelvcsaládra s még sem csinált senkinek őstörténetet. Tehát mi se csináljunk, hanem állítsunk össze mindent, a mit a nyelvészet által összehozni lehet s adjuk azt olyan történészek rendelkezésére mint volt Neumann, s mint a minő Horváth Mihály, Ipolyi Árnold, Wenzel Gusztáv, Szabó Károly stb. a kik minden körülmények, minden tények és kutfők tekintetbe vételével, de meg a népek testalkata, szellemi és erkölcsi hajlamaik, szokásaik stb megfigyelésével is vagy földerítik a valót, vagy abban hagyják a tapogatódzást, mert a semmi eredmény is jobb, mint az önkényes deus ex machina.

De menjünk fölvelt nyelvészeti tárgyunkhoz egy kissé közelebb s bocsátkozzunk némi részletességekbe. Igazság nem lehet az, a mi egyoldalú kutatás eredménye. Egy oldalú kutatás eredményének tartom én azt, hogy a finn nyelvészek nyelvünk vizsgálásánál

s ős történetünk földérintésénél olyan utat követtek, mint követnének azok, a kik valamely folyó vizének tartalmát meghatározandók és eredetét megkeresendők csupán azon tócsákat keresnék föl, a melyek könnyen hozzáférhetők, hamar ki is merithetők s kényelmesen elemezhetők is, s azután előállanak ezt mondva: „Ime mi a folyónak tartalmát és eredetét tudjuk, a folyó édestestvér a vizsgált, elemzett tócsákkal, sőt a folyó azokból szakadt ki s a különbség csak az, hogy a folyóban sok az idegen, belekeveredett elem s így az meg van hamisítva, míg a tócsák ősiék, eredetiek“ holott azok épen tán a folyam áradásainak iszapos maradványai. Igaz, hogy folyó tóból eredhet, példa rá az Angara nagy folyó és a tengernek nevezhető Bajkál tó, csakhogy az Angara tulajdonkép nem más, mint a mongol földről jövő s a Bajkalba ömlő Szelinga és más folyók tovább ömledése. De hogy kis tócsából jelentékeny folyó származzék, arra példa nincs, legalább én nem tudok. A folyó mi vagyunk, a tócsák a finnféle s divatos néven a finn-ugor népecskék számra legalább is vagy két tuczat legtarka-barkább nyelvvel. A folyó eredetét kutatók a finn nyelvészek itt nálunk és külső nézetesen finn földön. Ezen alapos tudós urak összehasonlították nyelvünket említett nyelvtörédekkel, a melyeknek pedig legnagyobb része az igazi altajiságnak a kínai nyelv után három legeredetibb és legjelentékenyebb (mert régibb történelemmel, régibb irodalommal bíró) nyelve irányában ősiének eredetinek legkevésbé sem mondható. Igyekeztek nyelvünket finn kaptára ütni, huzzák, csürték, csavarták, s végre minden kínzó munka után is nyelvünk tetemes és épen multunkat jelző részét nem tudták a finn kaptára erőszakolni s így kényszerülve voltak azt a gyönyörű következtetést tenni, hogy nyelvünk korcs, megromlott keverék. A finn nyelvészet egyoldalú kutatásának örvendetes következménye nyelvünket illetőleg ez. S más nem is lehet, mert olyan halász és vadász népecskék elzüllött nyelvének nyomoruságos keretébe egy minden tekintetben különböző valójú és jelentékenyebb népnek nyelvét, bármely fogas okoskodással is — csodát művelni nem lehetvén — csak úgy illeszthetni be, ha emennek tetemes része, mint szemét az alaposág mesteri rostáján keresztül szélnek eresztetik. Multunkat, történetünket s egész nemzeti valónkat pedig olyannak mutatják nagy tudós és elégedett arczczal, a mely csakugyan nem ér egy farkovát s a melylyel mintegy értésünkre akarják tán adni, hogy oktalanság multunkon csüngni s a dicső németségbe olvadást magasztosabbnak nem tekinteni.

Köszönet e szép eredményekért! Azonban én ezeket kész pénz gyanánt el nem fogadhatom, mert ismerve a finnféle nyelvekre typos nyelvül fölvelt szuomi nyelvet s nyelvünkön kívül az altajiságnak minden tekintetben eredetibb s ép ezért jelentékenyebb nyelveit, azt látom, hogy a finn vagy szuomi nyelv lehet a németek szemében maga a tökély mintaképe, de a mongol, török-tatár és mandsu nyelvek

mellett, igen igen nem kóser valami, s így nyelvünk eredetiségének meghatározására zsinórmértékül nem vehetjük s őstörténetünk földerítésére irányzott kutatásunk alapjává nem tehetjük. Nem tehetjük azért sem, mert mint fentebb látók, igen furcsa eredményre vezet, arra t. i. hogy nyelvünk korcs, innen onnan összeszedett, pedig az én rövid bár, de többoldalu kutatásom szerint nem áll.

Nem áll azért, mert ugyanis a finn nyelvészek azt állítják, hogy a magyar nyelvnek a finn vagy legutóbb finn-ugornak keresztelt osztyák, vogul, zürjen, cseremis, mordva stb. nyelvek kaptájára nem huzható része kölesönzés a török-tatár nyelvekből, s állításuk támogatására föl is hozták a cseremis nyelvet, mely török-tatár szókkal annyira telítve van, hogy ma inkább tatár, mint finn. Azonban mi a cseremis nép a magyar néphez képest? Aztán a cseremis az őt környező, nagyobb számú, s egykor fölötte uralkodott török-tatár népségektől kölesönzött s ezen nyelvekből megis fejthető a cseremisnek legtöbb szava. De rólunk, kik az altaji népek közül a kínai, és mongol népek után a legegységesebb vagyunk és voltunk is, mert gyülevész nép csak a mese szerint indulhat honszerzésre, józan észszel feltehető-e, hogy marhatenyésztést üző s ép ezért lovag őseink mindenféle házi állat megnevezésére mástól kölesönözték volna a szókat. Azt pedig, hogy őseink csupán halászok és vadászok voltak, állíthatják azok, a kiktől a magyar szellem ég és föld távolságnyira van, de a magyar valóját ismerők soha.

Kölesönözhetnek s kölesönöztek is őseink némely szókat a velök huzamos viszonyban álló népektől, mint hasonló viszonyok közt minden más nép is; de általában a magyarnak egyes tős-gyökeres szavai oly tisztán és egyszerűen elemezhetők s különösen nyelvszerkezete oly önálló, hogy bármely eredeti nyelvvel vetekedhetik. De meg is engedve, hogy őseink a finn kaptára nem huzható szókat török-tatár néptől kölesönözték, azt kérdem én a tudós uraktól, melyik az a sok török-tatár nyelvjárás közül, melynek szókinésével összevethetni a finn kaptára nem menő szókat? Talán a kazáni (bolgár) tatáré, melynek magának is perzsa és arab kölesönre volt szüksége, vagy a mongol arczú kirgizé, vagy az altaji tatáré, vagy az isten háta megett lakó jakuté, vagy a mongollal szomszédos ujuguré vagy a messze délkeleten lakó csagatajé, vagy talán a bizonytalan eredetű csuvasé a felső Volga partján? Igen is, ez a hid, mondják a finn nyelvészek, a melyen a török-tatár z betűs elem r betűvel a magyar nyelvbe került. Oh beh szép okoskodás!

Hát a Gobi pusztáról is a Volga partján sinylődő maroknyi csuvashoz jött a mongol r-es szókat kölesönözni? Mert hiszen azon szók, melyek a török-tatárban z-ek, a mongol nyelvben is nagyobb részt r-esek, mint a magyar és csuvas nyelvben s a mongol szók még közelebb is állnak hangtanilag a magyar szókhoz mint a selyp csuvaséi pl.

magyar	mongol	csuvas	tör. tat.
ökör	{ <i>ükür</i> <i>ükher</i>	<i>vugur</i>	{ <i>öküz</i> <i>ügez</i>
borjú	{ <i>bür-ó</i> <i>bürü</i>	<i>pru</i>	<i>buzau</i>
gyürü	<i>dürü</i>	<i>szjürü</i>	<i>jüziük</i>
zár	{ <i>czaör-gha</i> <i>szaar-gha</i>	<i>szjura</i>	<i>dsuzak</i>
zavár			
iker	<i>ikere</i>	<i>iger</i>	<i>ikez, igez</i>

Ítélje meg az olvasó, megállhat-e a finn nyelvészek eme kölcsönzési theoriája, mely azon alapszik, hogy a mi a finnféle apró-cseprő nyelvekben nincs meg, de a magyar nyelvben megvan, az kölcsönzés s a melynek következménye az is, hogy a finn nyelvészek oly mohón kész igazság gyanánt veszik, ha valamelyik szlovák úr a magyar nyelvnek több ősi szóját csupán ezt mondva „ó szláv“, „műveltségi szó“ a szlávból kölcsönzöttnek állítja pl. Miklosich „Die slavischen Elemente im Magyarischen“ czimű művének tulzása ellenében egy finn nyelvész sem mukkant meg.

Én részemről sehogy sem tudom felfogni, hogyan kölcsönözhetett a magyar a Volga mellett nyomorgó, valószínűleg soha szerepet sem játszott csuvas-tól is, a mongol mellett lakó török-tatároktól is; vagy talán rendre vették őseink a török-tatár népeket s egyikétől s másikatól is kölcsönözgették a szókat! !

A finn nyelvészet emez eredményével szemben nyelvünket illetőleg én azt állítom, hogy a magyar nyelv az altaji nyelvek közül egyik legősibb, legönállóbb, s hogy hangtanilag, nyelvyagilag és nyelvtanilag való kifejthetésére nézve ep oly kevéssé szorúl a finn-ugor nyelvekre, mint akár a mongol, akár a török-tatár vagy mandsu nyelvek. Ezen állításomat abból hoztam le, hogy nyelvünket párhuzamba tettem az altajiság azon népének nyelvével, a melyet a világ legeggyöntetűbb s így legeredetibb népének tarthatunk t. i. a mongoléval. E nép, melyet közmondása is (*monghol uloszin bilik üczökhen, omok ikhe* a mongol nép bölcsesége csekély, büszkesége nagy) igen jellemez, lehet Csingisz ólta, lehet erejének érzetében, tehát természettől nemzetiségére büszke és nem örömet keveredik idegen elemmel, s a kínai apától és mongol anyától születettet „hitvány“ jelző nélkül nem is nevezi. Tehát, hogy nyelvünk eredetiségére következtethessünk, illik, hogy az, mely mellé állítjuk, lehetőleg eredeti legyen, s én azt hiszem a mongol eredetisége kétségbe nem vonható.

E párhuzam nem teljes még, mert alig egy két hónapi munka szüleménye s így itt ott meglehet nem találtam el az igazságot, de ezt kérem az idő rövidségének betudni, aztán még azt is tekintetbe venni, hogy én a magyar nyelvvel csupán egy nyelvet állítottam szembe és nem tuczat számra s így nem tettem azt, hogy egyik szónál ezt, a másiknál amazt rántsam elé. E párhuzam kísérleténél engem egyedül nyelvünk s a mongol nyelv szelleme vezetett, a török-tatár és mandsu külön munkásságra várokozik, melyre még nagyobb tér fog nyilni, ha Vámbéry Armin sokat ígérő török-tatár etymologiai szótárával

elkészülend. E párhuzam láttára meglehet sokan azt fogják gondolni, hogy én ezzel azt akarom kimutatni, hogy mi magyarok mongolok vagyunk vagy voltunk, de a kik ezt gondolják, nagyon tévednek, mert én csak azt akarom igazolni, mint föntebb is mondtam, hogy a magyar nemzet úgy nem kiegészítő része semmiféle népnek, mint nem az a mongol, török-tatár, mandsu-tunguz vagy kínai, hanem hogy nyelveket kutatva, velök egy töről szakadt, velök egy közös alapú. Hogy minő volt e közös alap (a hun? vagy kínai?) azt meghatározni, nem az én feladatam, de tárgyamhoz és álláspontomhoz képest nem is szükséges. Elég az hozzá, hogy mi magyarok egy olyan egészet képezünk mint a mongol, török-tatár és mandsu népek. Ezen egymás mellett lévő, de egymásnak alá nem rendelhető népek közelségét meghatározni akarni, épen annyit tesz, mint egy többől kinőtt több ágának egymáshoz való közelebbi rokonságát meghatározni akarni. Helyet foglalhat ezek közt, ha úgy tetszik és ha alaposan kimutatható, a finn és ugor is, de nem a magyar nemzet és nyelv rovására, hanem a maga szakálára.

Östörténetünket illetőleg pedig a finn nyelvészet gyönyörűséges eredményével szemben határozottan állítom, hogy vogul v. osztjájkféle halásznép nem voltunk, különben bizony bizony nem volnánk ma e földön s Hunfalvy P. úr sem írhatta volna meg említett művét, mert a halászat és vadászatból élő nép a nomáddal szemben semmi vagy legfőlebb szolga szerepet játszhatott s játszhatik. Hogy őseink szerepet, de nem szolgait játszottak, mutatja az, hogy őseink a finnféle néptöredékekkel ellenkezőleg mindig délen laktak, tehát a jobb legelő megszerzésére elég erőseknek kellett lenniök, mutatja a honszerzés műve is. A valódi finnféle népek közül hazát magának egysem szerzett, hanem vitte mindenik a sátorfáját arra, a merre tolták a többi jelentékenyebb népek; hogy szerepet vittek őseink mindig, mutatja még az is, hogy nekünk nem volt időnk soha tücsök módjára fütyörészgetni mindenféléről, mint a kalevalás finneknek vagy gyerekesnél gyerekesebb vallásos mythológiát csinálgatni, mint a voguloknak.

Hogy őseink délen laktak e hon megszerzése előtt is, mindenek fölött erős bizonyíték előttem az, hogy a *magyar* névnek nyoma még maig is megvan a Kaszpitenger nyugati partvidékén, Kaukazustól éjszakra, a Kuma vize közelében, az ott lakó mongolok által is *madsari*-nak nevezett városhely és több sós *madsarín dabuszu* (magyar só) mongolos nevében. Ma, a mint tudva van, a déli Volgának legelődús keleti, de különösen nyugati partvidékein az *oirat* vagy török-tatáros néven kalmak (elmaradt, elvált) mongolok terelgetik szép számu nyájaikat; a szegényebbek halászgatnak is, a vadászat csak időtöltésök. Egy ujabbkori Ibn Dasta fanatikus mohamedán arab utazó ugyanazt írhatná ezen mongolokról, a mit írt a IX. században a magyarokról, kik nem lévén muszulmánok említett arab író szemében

csak a megvetés tárgyát képezhették s így rájuk foghatott mindent. De a sors meghazudtolta az arab író, mert az általa dicsért, izlam által kimivelt kazarok és bolgároknak csak hire van, míg a vadászból (?) halászból (?) élő, bálvány imádó magyar él, országa és nyelve van.

Hát Csingisz népének ezen töredéke hogyan került Európába? Talán ezeket is üzte valaki keletről, mint a magyarokról állítják, hogy a besenyők nyomása miatt nyugatra menekültek (?) s végre itt az üres rónaságot birtokukba vették (?) Bizony senki sem üzte e mongolokat, a mint látni fogjuk. A ropant mongol birodalom megoszlása után keletkezett több khánság (királyság) közt az egyeduralomért, folytonossá lett a villongás. De az alkánok (fejedelmek, vazalok) vagy főurak is a főkhánokkal szemben függetleníteni akarván magukat, a nyugati mongolok közül a *dzunghar*, *dörböt*, *torghot* és *khosot* törzsek a dzungharok fejedelme alatt, ki leghatalmasabb vala, *dörbön oirat* (négy szövetséges) név alatt tömörültek. A XVI. században e szövetségből több nemzetség kivált és az Altai hegyek megől Dél-Sziberia határaig nyomult, hogy az ott lakó fajbelijeikkel egyesüljenek. De minthogy ottan már ekkor az oroszok valának az urak, ezekhez fordultak legelő helyért. 1618-ban Dél-Sziberia határszéle át is engedtetett nekik az oroszoktól, de az oirat mongolok (ekkor már *ölöt* elmaradt, elvált név alatt) a felajánlott földet el nem fogadván 1620-ban Louzang és Ejdeng fejedelmek alatt az Ural-kapunál Ori és Emba folyók legelődús partjain jelentek meg. Ezeket követte nyomban a torghot törzsből egy jó csapat, azután jöttek az Irtis folyó fejétől, a Zajszang tótól, a Kéktótól és Ili folyótól khosot és dörböt törzsű mongolok.

Khorluk a torghotok legfőbb vezére kémek által jó előre megtudakolta az ősök (a Csingiszidák) által már birt déli Volga vidékének lakóit és körülményeit s midőn a küldöttek jelentették, hogy ott „üveg szemű, disznó marhajú, bugyogótalan feleségű, orosz nevű nép lakik“ (mert ezen szavakból állott a kémek jelentése), említett vezér öt fiával és ötven ezernyi családdal egyenesen az Uralnak tartott. Utközben minden török tatár népséget meghódított, az Uralon innen pedig a noghai, khataj-kipcsak és dsetiszan (jediszan) tatárokat tette alattvalóivá, a mi nem volt nehéz dolog, mert a mongolok teljes fegyverzetben jöttek. Ekként Khorluk 1630 körül teljesen letelepedett a déli Volga és Ural közt elterülő sikságon a Kaspi tengertől éjszakra Szamara folyóig. Erre 1640-ben az Ural hegyek kapujánál gyűlést tartottak, melyen az oirat főurakon kívül megjelent több mongol fejedelem, négy főpap, s miután az ott-hon maradtakkal kibékültek és a szövetséget helyre állították, közös törvényeket hoztak s megállapították a külveszély ellen követendő eljárást. Ezen nevezetes gyűlésen jelen voltak: *Erdeni Bátor* dzunghari uralkodó, *Ghusi Nominchan* khökhö nóri (kék tói) uralkodó.

kodó és sok mások, kiknek nevei az akkor hozott törvényekben fenn maradtak (Nefegyev részletes tudósítása a volgai kalmakokról).

Ezen rövid kitéréssel csak azt akartam azon henczegő magyar és nem magyar tudákosoknak, kik minden áron szeretnék bebizonyítani, hogy a magyarnak sem esze sem érzéke nem volt az alkotmány iránt, s hogy a pusztá szeri alkotmányozó gyűlés csak mesebeszéd vagy álom, megmutatni, hogy ha egy minden tekintetben kisebbszerű honfoglaló népnek, a maroknyi oirat mongolnak első dolga volt országgyűlést tartani és törvényeket hozni, melyek a legutóbbi időig érvényben voltak e mongoloknál, miért volna ez eset ránk nézve lehetetlen, talán mert őseink nem voltak földet turók, talán mert akkor még nem volt annyi esze-ficzamodott civilisator?! Hiszen a mongolok, keletiek és nyugatiak egyaránt, még ma is nomád életet élnek, de saját törvénykönyvük van, melyet sem nem a németek, sem nem a kínaiak csináltak, hanem ők természetes eszkössel. A ki mind ezt nem hiszi, annak tessék a hely színére menni és ott meggyőződni.

Mielőtt e párhuzam indokolását bezárnám, futólagosan megemlítem, hogy a „Magyarország Ethnographiaja“ című műnek tudós szerzője, midőn a magyarokat minden erővel finn bölcsőben ringatottaknak akarja bebizonyítani, különösen nagy súlyt fektet arra, hogy a finn-ugor népeknél nem a tízes, hanem a hetes számrendszer volt meg. Hát a mongol, török-tatár és mandsu népeknél tán nem úgy volt? vajjon e nyelvekben a nyolcz és kilencz szó nem összetett-e? Tessék csak megnézni ezen nyelveket is. Nagy súlyt fektet a „szökő“ szóra ezekben szökő év, szökő nap, mert ezen szóból azt következteti, hogy a finn-ugoroknak tizenhárom hónapjuk volt. Hát melyik természeti állapotban elő népnek nem volt tizenhárom hónapja, minthogy mind annyi csak a holdjárás szerént számithatta éveit, s így a tizenkét részre osztást nem alkalmazhatta. A mongol a szökő évet fölös hónapú évnek (*ülü szarata dsil*) nevezi. A szökő szónak pedig alapértelme szintén csak a fel- vagy felülemelkedés, tehát a szökő év = emelkedő (több napu vagy több hónapú) év.

Nagy súlyt fektet arra, hogy a finnféle nyelvekben a hét (septem, vogul *szát*) és hét (septimana) ugyanazon egy szóval fejeztetik ki. Talán a mongol nyelvben nem így van az, midőn így szól: *dolán khonok* (hét teljesnap tkp. hét hálás), *dolán khonád* (hét mulva tkp. hetet aludva)? Hogy pedig a hét napnak éles megnevezése nem ősi dolog, azt mutatja a vogul *jemin katel* (vasárnap tkp. szentnap) szó, mert csak nem akarja talán tudós szerző elhíttetni, hogy a finnféle népeknél a „dies dominica“ fogalma mindjárt az idők kezdetén megvolt.

Nagy súlyt fektet arra, hogy a vogul nyelvben alanyi és tárgyi igeragozás van; de hisz a többi finn-ugorság nyelvében, a mordvát kivéve, nincs meg; aztán megvan a jukagir (sziberiai) nyelvben, megvan

a perzsa nyelvben, megvan a sémi nyelvekben, noha ezen nyelveknek semmi köze a magyar nyelvhez s végre a magyar tárgyi igeragozás még sem egészen egy ünöből való a vogullal.

A vallási vagy hitregei bizonyíték a magyar-nak finn-ugor eredetét illetőleg oly valami, a mi szót sem érdemel. A magyarnak valója teljesen különbözik a finnféle népekétől s így istene is más fajta volt. A *tarom* „teremtő“ felfogás nem ősi valami s a szó gyöke a mongolban is megvan „törő“ (szül, nemz, létrehoz) alakban.

Sokat kellene még írnom, bogy őseinknek a finnféle népecskékétől elütő ősi vallását, szokásait, jellemét és erkölcsét párhuzamba tegyem, de sem időm, sem anyagi helyzetem nem engedi, hogy vaskos kötetten álljak elé, azért áttérek jelen munkám tulajdonképi tárgyára, a párhuzamra; azonban ezt megelőzőleg előre bocsájtok egyet mást.

A párhuzam kidolgozásánál a magyar nyelvet illetőleg segéd eszközöm volt: A magyar nyelv szótára, Kresznerics F. magyar szótára; a székely szókért, melyek mindig sz. betűkkel jelölvék, jótállok én magam.

A mongol nyelvre nézve, melynek szavait az olvasó közönség kedvéért és költség kimézés tekintetéből teljesen magyaros átírásban adom, segédeszközöm volt: Kowalewsky mongol-orosz-francia szótára, Schmidt, I. I. mongol-német-orosz szótára, Golstunsky orosz-nyugati mongol szótára, Samba mongolnak orosz-nyugati mongol szótára, Smirnow orosz-nyugati mongol szótára és munkában lévő mongol magyar szótáram. Tekintettel voltam Schott Vilmos, „Altaische Studien“ című dolgozataira, Budenz József magyar-ugor összehasonlító szótárára s végre Boller bécsi tanárnak az altaji nyelvek terén tett szerencsétlen kísérleteire.

Rövidítések: sz. == székely; tör. tat. == török-tatár; h. == helyett; vö. == vesd össze; vmi == valami; vki == valaki; tkp. == tulajdonkép. Az összekötő jel (-) a mongol szó végén azt mutatja, hogy az illető szó ige. Ha a párhuzamos mongol szó jelentése teljesen egy a magyar szóéval, akkor az nincs kitéve.

Előleges mutatványok.

R o k o n s á g.

apa *aba*.
 apó *abó*.
 atya *ecze-ge* (*etige* h.).
 anya *eje*.
 hug *ögöi, ügüi* (nővér).
 öcs *acsi*.
 bátya }
 bácsi } badza (sógor).

eme *eme* (nő, nőtény).
 férj *ere* (férj, him).
 rokon *urok*.
 ük *ekhe, eke* (anya, megtisztelőleg, és az ő anyáról *elenczek ekhe* előkorszaki anya=ük).

T e s t r é s z e k: *Környelente*

agy <i>eki</i> .	gögy (csecs) <i>khökhö</i> .
tarkó <i>dara-gholgha</i> .	kebel <i>khebeli</i> .
orr, sz. ar <i>kham-ar</i> .	has <i>gesz, khoto</i> .
szem <i>csim-arkhai</i> .	köldök <i>khöilszö</i> .
arcz <i>czarai</i> .	far <i>aro</i> .
tügy <i>tege</i> .	segg <i>szegül</i> .
üstök <i>üsz</i> (haj), <i>usznir</i> (haj- zat, üstök.)	méh (uterus) <i>omai, omaé</i> .
szakál <i>szakhal</i> .	csipő <i>szübé</i> .
gége <i>khügemei</i> .	esök <i>odzogho</i> .
váll <i>buol-ak</i> .	valag <i>baldagha</i> .
hón <i>hughon, szughon</i> .	tök <i>böl-tögö</i> .
kar <i>ghar</i> .	czomb <i>tondo csomgho</i> .
kéz	szár <i>sier</i> .
kacsó { <i>gesiö</i>	talp <i>tab, tab-ak</i> .
ujj <i>üje</i> (izület).	alj <i>ula</i> .
hát <i>khoi-to</i> .	szőr <i>szürel</i> .
gerincez <i>khira</i> .	bőr <i>äri-sz</i> (de <i>böri</i> -borit).
mell <i>maila</i> .	mócsing <i>bolcsing</i>
	nyál <i>nyulmosz</i> .

S z e m é l y n e v e k :

Baján <i>Bajan</i> (gazdag).	Kosuth <i>Khosot</i> (törzsnév).
Bajesi sz. Bajacsi (gaz- dag).	Kún <i>khún khún</i> (ember).
Bara sz. <i>Bara</i> (tigris).	Opos <i>Ubosi</i> .
Baresa <i>Barsza</i> .	Tas <i>Dös</i> (ülő, hős neve).
Bars <i>Barsz</i> (tigris).	Törtel <i>Töröltö</i> (nemze- tes).
Bátor <i>Bátor</i> (hős).	Zsolt, Zsoltán <i>dzoltai</i> (szerenésés).
Bede <i>Bede</i> .	E névsorozatot igen hosz- szúra lehetne nyujtani, ha a magyar család vagy személynevekkel egyszerűen a mongol- ban jelentéssel bíró, ha- sonló szókat akarnánk szembe állítani, de a főntebbiek a mongolban is család-, törzs-, vagy személynevek.
Bodo <i>Bodo</i> (<i>bodo</i> - gon- dol, számít).	
Dobo <i>Dobo</i> (domb).	
Darka <i>Darkhan</i> (kovács, nemes).	
Géza <i>Geiszen</i> (fölvilágo- súlt).	
Hunyad <i>Onyut</i> (törzs- és helynév).	
Imecs, sz. <i>Emcsi</i> (orvos).	
Keve <i>Khebe</i> (tanács).	

Ö l t ö n y f é l é k. *Plaidar*

köpenyeg <i>khebenek</i>	guba <i>khuba debel</i>
ümege <i>üm- ösz-</i> (felölt)	kabát <i>khob-to-szo</i>
kurti { <i>külte</i>	karincza <i>khormaipcsi</i>
suba <i>czuba</i>	nemez <i>nömörge</i> (felöltő)
	gatya <i>köktö</i> (finn <i>kaatio</i> .)

E s z k ö z ö k. *Uerkeze*

szerszám <i>zer-zebe</i>	kancsó <i>khomkha</i>
kalán <i>khaltbagha</i>	kés <i>khitogha</i>
ésésze <i>czögöcze</i>	tál <i>toli</i>

balta <i>balta</i>	szij <i>szur</i>
szike (vágó eszköz) <i>szükhe</i> (fejsze)	targoneza <i>tergen</i>
bot <i>mod</i>	szán <i>czana</i>
mankó <i>manczo</i>	korcsolya <i>ghol-ghor</i>
kasza <i>khadsi</i>	háló <i>gülmî</i>
köpü <i>khobdo</i>	kecze (hálóféle) <i>kecze</i> (há- ló)
hajó <i>khaja-k</i>	esapda <i>csipkha</i>
kerep (hajóféle) <i>kerem</i>	kaptán <i>khabkha</i>
szál <i>szal</i>	tőr <i>tór</i>

A legfontosabb igék.

e-szik <i>ide-</i> (vogul <i>te</i> , finn <i>syö</i>)	öl <i>ala-</i> (vogul <i>aal</i>)
(éték <i>idege, idesi</i>)	nyal <i>dolá-</i>
i-sz-ik <i>ú-, úcsila-</i> (vogul <i>aj</i> , finn <i>juo</i>)	pök-ik <i>bögeldsi-</i>
(ital <i>umda</i>)	üld (régí alak) <i>ülde-</i>
fal <i>bal-gho-</i>	der-med <i>dár-</i> (fázik)
kortyant <i>khur khi-</i>	él <i>öl-dsi-</i> (vogul <i>ol</i>)
lak-ik (lakoma) <i>lagho-</i>	(élet <i>öl, ül</i>)
gyak-ik <i>deke-</i>	hal <i>khali-</i> (vogul <i>kal</i> , finn <i>kuol</i>)
huny <i>anyi-, khono-, un-to-</i>	vi-sz <i>abécsi-</i> (vogul <i>vi</i> , finn <i>vie</i>)
ül <i>ülde-</i> (marad)	birkozik <i>barildo-</i>
mosoly-og <i>mösije-</i>	küzdik <i>khücze-debcze-</i>
enyel-eg <i>inibeldze-</i>	harezol <i>kharsi-ldo-</i>
köhög <i>khék-si-</i>	becsül <i>bisire-</i>
fing-ik <i>ungha-</i>	bíz-ik <i>icza-</i>
ját-szik <i>nát-, nada-</i>	föd <i>büte-</i> (vogul <i>pänt</i>)
jár <i>jár</i> (sietve, megy)	(födél <i>bütelge</i>)
osan <i>ocsi-, ot-</i>	szab-ad (sz. ige) <i>dzab</i>
érkezik } <i>ire-, jire-</i>	<i>khi-</i> (szabadon tesz).
jere }	kap <i>ab-, khab-si-</i>
fut <i>bosz-, bot-</i>	esap <i>csap-csi-</i>
szalad <i>dzulo-</i>	vagdal <i>ok-tol</i>

Egy-két fontos névszó.

hit } <i>itegel</i>	szer <i>dzerge</i>
hitel }	szarchasz } <i>dzargucsi</i> (biró)
remény <i>eremsil</i>	darchasz }
szeretet <i>szereł</i> (érzet)	gyula <i>dsila, dsola</i> (kor- mány).
esalád <i>csólghan</i> (gyüle- kezet)	ige <i>üge</i>
ország <i>oron</i>	szó <i>czó</i>
megye <i>modsi</i>	kölesön <i>khölöszön</i>
falu <i>balghaszó</i> (vogul <i>paul</i> tatár <i>auil</i>)	kamat <i>khontol</i> (khontol h.)
törvény <i>törö</i>	érdem <i>erdem</i>
	erő <i>erkhe</i>

A legfontosabb melléknévek.

nagy <i>neng</i>	esekély <i>czökhen</i>
kicsike <i>dsidsikhen</i>	sok <i>czuk</i> (összes, mind)
piczike <i>bicsikhen</i>	öreg <i>öri</i> (régí)
pagonya <i>baghoni</i>	ó (öreg) <i>ó, ú</i> (nagy)
törpe <i>tarbon</i>	meleg <i>bülige</i>
könnyű <i>kköngön</i>	hideg <i>khítan</i>

S z í n e k: *(Dre Farben)*

sárga <i>sara</i> ; <i>sargha</i> (sárga ló)	zöld <i>dzülge</i>
fekete } <i>büdegi</i>	barna <i>boro</i>
feteke sz. }	fehér <i>czekhir.</i>
	kék <i>khökhö</i>

Á l l a t o k: *Thiere*

ünnő <i>üni-je, ünié</i>	tinó <i>düne</i> (negyedfü szarvasmarha)
bika <i>bukha</i>	tulok <i>tughul</i> (borjú)
ökör <i>ükür, ükher</i>	kölyök <i>gölöge</i>
borjú <i>birao, büürü</i>	oroszlán <i>arszlan</i>
teve <i>temé</i>	borz <i>borlchi</i>
bocs (sz. bivalybocs, medvebocs) <i>botogha</i> (tevefi vagy bocs)	görény <i>khürene</i>
juh, joh <i>khoi, khoni</i>	gözü <i>khüczege</i>
kos <i>khocza</i>	evet <i>oghotona</i>
ürü <i>irge</i>	menyét, menyét sz. <i>üne</i>
zerge <i>dzere</i>	szördisznó <i>dzara, zara</i>
kecs-ke <i>isi-ge</i> (kis kecske)	csikhal <i>dsighaszo</i>
macska <i>mi, misz</i>	légy <i>ilagha</i>
kuczika (sz. kutya), <i>khuczakho</i> (ugató)	szunyog <i>szono</i>
kan (sz. kam) <i>gen-dö</i> (<i>gem-dö</i> helyett)	bögöly <i>bökhöne</i>
	darázs <i>durakhi</i> (<i>dzüigei</i>)
	szipoly <i>simoghol.</i>

M a d a r a k: *Vögel*

sas <i>tasz</i>	gödény <i>khodan</i>
keselyü <i>geksze</i>	tyúk <i>takja, takhija</i>
ölyv sz. <i>ülü elije, ölü</i>	csirke, (csürke) <i>czurba-gha</i>
karmadár <i>kharczaghai</i>	turul <i>turlak</i> (holló)
varju <i>kherije</i>	bagoly <i>ogholi</i>
harkály <i>khirgoi</i>	czakó (gólya) <i>czakholai</i>
tuzok <i>tódok, todok</i>	fürj <i>ertü-ne, ürtü-ne</i>
daru <i>toghoró, tooró</i>	

N ö v é n y e k: *Pflanzen*

fa <i>mod, modo</i> régi: <i>mo</i>	nyárfanara-szo (fenyő fajta)
árpa <i>arbai</i>	pöske (sz. gombafajta) <i>bös-ke</i> (fagomba)
búza <i>búdai</i>	borsó <i>borczak, borczok</i>
üröm <i>erme</i>	sáté, csáté <i>sudak</i>
köris-fa <i>küürüsz</i>	kökény <i>kögel</i>
füz-fa <i>uda</i>	som <i>czöm</i>
cserefa (sz. cserefa) <i>czaraszo</i>	virág <i>iragho, iraghoi</i>

Ásványok s még némely tárgyak: *Metalle*

por <i>toro</i>	palakő <i>bala</i> (csiló, csoló)
só <i>sao, só</i> (sal nitri), de <i>sor</i> (sós)	
réz <i>dzesz, zesz</i> ; <i>sara zes</i> (sárga réz)	víz <i>uszo</i>
homok <i>khomak, khomahki</i>	folyó <i>bulak</i>
	tenger <i>tengisz</i>

szél *szalkhi*
sár *sabar*
köd *khödeng*

permetél *borala-* (esik, z
eső).
harmat *khura* (eső)

S z á m n e v e k:

Drei Zahlen

egy | *nége*; *néds* (*nédse-ged* egy-egy), *né* (*né-khe-deng* né-hány, vö. tör. tat. *ber-ka-cs* egyhány = néhány); *ji* (mert *ji-sze*, *ji-re* egy tíz-ből = kilencz vö. kínai *i* v. *i-ga* egy)

két, kettő | *khoj-or*, de *kho-s* (*kho-ti*-ből: kettő, pár, *khos-aghad* két-két; vö. *kha-gha*, *kho-gho* két-té); *naj*, mert *naj-man* (kettő tíz-ből = nyol-cz) *dsir-* (kettő, mert *dsir-möszö* két-rét, kettős, másod magával, továbbá *dsir-ghá*, *dzur-ghá* két három = hat)

három | *ghu-r-ub*, *ghur-ban*, *ghuru*, *ghu*, mert *ghu-tagh-ar* harmadik, *ghu-csi* harmincz vö. mandsu *gú-si* harmincz, kínai *szan-si* = három tíz

négy | *dö-r-öb*, *dörben*, *dö*, *dü*, mert *dö-csi* mandsu *de-khi*, *de-si*, negy-ven = négy tíz, *dü-ne*, *dü-ona* négy évü, negyedfü marha vö. magy. tinó, továbbá *do* négy, mert *do-lo-ghan* négygyel három = hét

öt | *tab-on*, *teb*

hat | *dzur-ghá*, *dsir-ghua-n* (= két három) *dsir* rövidítve ebben: *dsir-en* hatvan

hét | *do-l-án* vö. **négy**; *dal-an*, *dal-in* „hetven“-ben *dal*-ra rövidülve,

nyolcz | *naj-ma-n* vö. **két** és **tíz**

kilencz | *ji-sze* vö. **egy** és **tíz**; *ji-r-en* „kilencz-venben az *r* vagy az *ar-ban* (tíz) gyöke. vagy *sze* változata

tíz (ez nyol-cz szóban, sz. hú-sz-ban (két tíz, kínai *orl-si* húsz) -van, -ven, mert hat-ven = hat tíz, het-ven = hét tíz) | *ar-ban* tíz, tkp. sok, *arbit* „szaporodik“ igéből; -*an*, -*en*, -*in*, mert *dal-an*, *dal-in* hetven; vö. tör. tat. *on*, *an*, *en*, (tíz); *man men* (vö. magy. van, ven, vogul *men*, *pen*) mert *naj-man* kettő tízből; *tü*, mert *tüm-en* tíz-ezer (vö. tatár *meng* ezer; *csi*, mert *ghu-csi-n* három tíz, vö. kínai *si* tíz; *sze*, mert *ji-sze* egy tízből.)

száz | *dza-ghon*, *dza-on* tíz tíz = száz vö. kínai *szun* (tized)

ezer | *min-gha-n* tíz-száz?

tízezer | *tümen* (10+1000).

J e g y z e t. A mongol *chor-in*, mandsu *or-in* (húsz) első része vagy *khoj-or*-nak *chor*, *or*-ra való rövidülése vagy a kínai *orl* (két) szónak változata
A rendszámképzők: -*duk-csi*, *dük-csi* vagy *dugh-ar* *düg-er* vagy *at-khi*, *et-khi*, pl. *ghurba-duk-csi* vagy *ghurba-dugh-ar* vagy *ghurb-at-khi* harma-dik, *dörbő-dük-csi* vagy *dörbő-düg-er* vagy *dörbő-t-khi* negyedik stb.

Nem hagyhatom érintetlenül, hogy az alapos tudósok oly nagy súlyt fektetnek a számnevekre, hogy csaknem képesek ezek alapján valamely nyelvről ité-

letet hozni s ezt azok alapján osztályozni. Én részemről a számnevekre nem adok annyit, mint a testrészek és állatok megnevezésére, mert a számnevek keletkezése minden valószínűség szerint a nyelv gyermekkorán kívül esik s így a nyelvnek egyedisége előbb megvolt, mintsem a nyelvben meglévő szók a mennyiség megjelölésére fordítottak. A mint a fentebbiekből kiki láthatja, a mongol számnevek közül párhuzamosnak vehető: *né* magy. né ebben: *né-hány* (= egy hány); *khos* kettő (hú a húszban); *ghurub* három; *nai, naj* magy. nyol ebben: *nyol-cz* (kettő tizből); *tü* (*tü-men*) tíz; *csi* magy. cz ezekben: *nyol-cz, harmincz*; *sze* magy. sz ebben: *hú-sz* (két tíz); *man* magy. -van, -ven ezekben: *hatvan, het-ven*.

N é v s z ó k é p z ő k.

- a, -e** (pl. vápa, szaka, csala, csere, hala (palócz = halott) *-a, -e* pl. *dzab-a* (vápa) | *dzeb-e* (élesvágó szer.)
- acs, -ecs** (-acska, -eeske) | *csi, -pcsi* pl. *erbec-csi* (lepkéske), *szükhe-pcsi* (fejszécske; vö. *bicsi-khen* piczike, *ü-czökhen* csekély)
- ag, -eg** (-og-, -ög pl. agyag, ümeg, kéreg, hanyag meleg, balog) | *gha, ge, -ghai, -gei* pl. *olo-gha*, (bél), *eli-ge* (bél), *szolo-ghai* (balog), *büli-ge* (meleg)
- al, -el-**(pl. fonal, kötél, fődél) | *-l* pl. *makta-l* (magasztalás), *üdze-l* (nézés, ügyelet), *itege-l* (hitel),
- aly, -ely,** (-oly, -öly) | *-lgha, -lge* pl. *daba-lgha* (dagály) *niczo-lgha* (visszafordulás, ellenkezés, visszály), *büte-lge* (fődél)
- ály, -ély** | *-ol, öl, -ul, -ül* pl. *dzasza-ol, dzasz-ól, dzasz-ül* (igazgató), *dagha-ol, dagh-ól, dagh-ül* (követő, kíséret), *szurgha-oli, szurghó-li, szurghuli* (tanítás),
- ang, -eng** (tkp. ige és részesülőképző pl. bitang, fufang, harang) | *-ngho-i, ngö-i* pl. *badara- nghoi* (terjedt, lángoló), *börö-ngöi* (sötét, homályos).
- ány, -ény** (pl. hi-ány, vák-ány, leg-ény, lep-ény) | *-a-n, -e-n* pl. *acsi-an, acsián, acsán* (teher), *khüri-en, khür-én* (kerítés, kör, vö. kör-ény újabb képzetet), *tüli-en, tü-én* (tüzelő szer) stb.
- ár, -ér** | (buv-ár, kajt-ár, fut-ár, töles-ér tölt-ér h. hajcs-ár hajt-ar h. esisz-ár, alam-ár-aluszékony) | *-ar, -er, -or, -ör, -ur, -ür* pl. *czapcsi-or* *czapcsiór* (vágó eszköz), *eszke-ör, eszkhör* (vágó, szabó eszköz), *tülkhi-ör, tülkhiör, tülkür* (toló eszköz = kules, vö. töles-ér, töltő eszköz); *khuldu-m-ar* (kereskedéshez értő), *ai-m-ar* (ijesztő), *bicsi-m-er* (kitünő, jó író) *ala-m-ar* (ölni szerető, vö. „alam-ár“ aludni szerető). Ezen képző semmi más, mint az *ar* (ember), *ere* (férfi) szó, tehát a *csi* (magy. csi, zsi, zi, ász, ész) képzővel alapjelentés szerint egy, ez pedig összefüggni látszik a hason szerepű kínai *zsin* (ember), *cziang* (cseáló) stb. szókkal pl. mong. *modo-csi* kínai *mu cziang* és

(tkp. fa-cseáló), mong. *khuldu-csi* kínai *mai-zsin* (eladás ember) kereskedő stb.

-as, -es (-os, -ös) | *tai, tei, -to, -tö, -tu, -tü* pl. *sza-khalto* (szakálos), *ukhá-to* (okos), *itegel-te* (hiteles)

-ás, -és (várás, kérés, evés) | *-si* pl. *ide-si* (étel); *bocza-si ügei* (visszatérés nélkül stb.)

-ász, -ész (cs, csi, sz, zi, zsi; vad-ász, ökr-ész, szőcs, kíváncsi, csapzi sz., kapzsi) | *-csi* pl. *ükhercsi* (ökrész), *khoi-csi* (juhász), *siri-csi* (bőrcsáváló) *dzokha-csi* (szakács), *alá-csi* (ölő), *bicsi-é-csi* (író, írász) stb.

-at, -et (falat, öltözet) | *-szo, -szö, -szu, -szü* pl. *khopto-szo* (öltözet), *csapcsi-szu* (csapat, vágat), *börikhe-szö* (burkolat) stb.

-cs, -csi l. -ász, -ész

-cza, -cze l. -acs, -ecs, -ka, -ke,

-cz (helynévképző) | *-cza, -cze*, pl. *szaocza* (ülő hely), *ghar-u-cza* (garoló, átkelő hely) stb.

-dag, -deg sz. = -dad, -ded pl. *av-a-dag* = ó-dad, *küs-deg* = kis-ded) | *-sik, (-tik, -dik* helyett) pl. *bagha-sik* (kisded), *baghoni-sik* (pagonyához hasonló mintegy pagonyadad)

-dal, -del (dia-dal, via-dal, ele-del stb.) | *-dal, -del* pl. *jabo-dal* (járat, járás) *ükhö-del* (halál, dögvész)

-dok, -dék (nyom-dok, szán-dok, szán-dék, szurdok, aján-dék) | *-dak, -dek, -dok, -dök* pl. *szanadak* (tervezgető és : a tervezgetés), *bicsi-dek* (a gyakran író és a gyakran írás; ilyen képzőjű *tem-dek* jegy (vö. *tom*, állatnyoma és *dsim* nyom), *ebö-dek, öb-dök* (a hajló, hajlás, rételés = térd stb.)

-fa (csal-fa) | *-bi*, pl. *dsil-bi* (csalfa, csaló, csalás; *dsilbi beje* csalkép), *öröl-bi* (harapófogó),

-ga, -ge (-ka, -ke pl. *var-ga, für-ge, csacs-ka* stb.) | *-gha, -ge, kha, khe* pl. *szaogha* (ülő, a ki ül) *bicsi-ge* író, a ki ír), *csip-kha* (csapó = kaptán v. csapda) stb.

-jú (hosz-j-ú, hosz-i-u, bor-j-ú) | *-i-o -i-ö, -i-u, -i-ü, i-gho, i-gö, i-ghu, i-gü* pl. *khari-gho* = *khari-o, khariü* (visszatérő), *er-gi-gö* = *ergiö* vagy *ergü* (bolond, kerge, vö. örjült), *ghasi-gho, ghasió* (keserű)

-k (ak, ek, ek, ök) | *-k, -gha, -ge* pl. *ücsi-k* (felelet), *bicsi-k* (irat), *khono-k* (meghálás), *ide-ge* (étek), *icze-ge* (fészek tkp. vaczok)

-ka, -ke (piczike, kicsike, szekérke, leányka) | *kha-n, khe-n* pl. *bicsi-khen*, (piczike, *dsidsi-khen* (kicsike, piczike), *khitogha-khan* (késecske), *gerkhen* (házaeska), vö. vékony, *uja-khan*,

-l, -ly l. **-al, -el**

-m (-am, -om, -em, -öm) | *-m (-om, -öm, -um, -öm)* *ghar-om* (átkelő, itató hely a víznél), *khori-m* (kör, gyülekezet), *khere-m* (karám, kerítés), *deli-m* (terjesztett vmi, öl),

-ma, -me (duz-ma, szak-ma, kucs-ma, kari-ma, el-me) | *-ma, -me* pl. *dzal-ma* (szelet, sarlang, fityegő vég), *czal-ma* (kötél, hurok), *szele-me* (kard, vö. szel),

-mány, -mény | *-mal, mel* pl. *dapta-mal* (lapi-

tott vmi), *erü-mel* (ásott vmi), *tari-mal* (ültetett, ültetmény), *tano-mal* (vágat, elvágott darab),
-ság, -ség | *-sik* pl. *ghaikha-m-sik* (csodálatosság, tkp. bámúl-t-ság), *ai-gho-m-sik* (ijesztőség).

I g e k é p z ő k.

- ad, -ed** (-az, -ez, -oz, -öz) | *-da -de, -dö, -ta, -te, -to, -tö, -t, -d* pl. *kholo-da-, kholo-dö-, kholo-t-* (távol-od-ik, hal-ad) | *nühke-de-, nühke-t-* (lyukad), *czökhe-t-* (csökken),
-al, -el (ol, öl) | *-la, -le, -al, -el* pl. *ab-la-, ab-al-* (ámit), *ügö-le-* (szó-l, beszél). Ugyanezen képző gyakorító is egy már kész igénél pl. *czokhi-* (ver), *czokhi-la-* (vereget; vö. hál, hál-ál = hálogat, jár-ál); *csap-csi-* (csap, vág), *czap-csi-la-* (csapdos, csapkod)
-at, -et (öl-et, ver-et, vág-at) | *-gda, -gde, -da, -de, -ta, -te* pl. *ala-gda-* (öl-et-ik, ölni enged), *ide-gde-* (etet, enni enged), *ab-ta-* (vetet-ik, venni enged)
-bál (nyir-bál, czi-bál stb.) | *bal-dza, -bel-dze* pl. *ani-baldza-* (hunyorpat), *eri-beldze-* (keres-gél), *ini-beldze-* (nevetgél),
-csál (vág-csál, farag-csál, rág-csál, rág-ics-ál, ide vehetők: von-sz-ol, dör-ösz-öl, re-sz-el, hor-zs-ol, mert hor-ny-ol, dör-zs-öl, dör-g-öl) | *-csi-la, -csi-le* pl. *ok-to-csi-la-* (vág-csál, vagdos), *ghori-csi-la-* (kérin-csel sz. minduntalan kér),
-gál, -gél (-kál, -kél) | *-kih-la -khi-le,* pl. *szaol-khi-la-* (szállógál), *büdör-khile* (botorkál), *or-ba-l-khila-* (egyre fordul, változik)
-og, -eg, -ög | *-gi, gi-na, gi-ne* pl. *er-gi-* (ireg), *tacsi-gi-na-* (csatt-og), *czar-gi-* (csör-ög, csör-get) stb.

Ezen előleges mutatóványok czélja módot nyujtani a nem szaknyelvész olvasónak azon föntebbi állításom megítélésére, mely szerént a magyar nyelvnek több eleme föltalálható az altaji nyelvnek egyikében és másikában is, de sem egyikben, sem másikban nem oly mérvben, melynél fogva jó lélekkel határozattan állítani lehetne, hogy a magyar ezzel vagy azzal úgynevezett testvérnyelvi vagy épen nyelvjárási viszonyban van. Ezért kérem az elfogulatlan olvasót sziveskedjék legalább ezen előleges mutatóványt összevetni a finn, vogul és török-tatár hasonlítóványokkal s nevezetesen azokkal, a miket Hunfalvy P. úr említett művében mint legáltalóbb szóegyezéseket a vogul és finn nyelvből annak bizonyítására hozott fel, hogy a magyar nyelv a finn nyelvághoz tartozik és legközelebb áll a mánszi vagy vogul nyelvhez. És ha ezt megteszi az olvasó, nem kétlem, be fogja látni, hogy a magyar nyelv nem tekinthető semmiféle nyelvág kiegészítőjének s meg fog győződni, arról, hogy a magyar nyelv maga egy önálló nyelvág, mely ép úgy nyujthat egy más rokon nyelvág fejtegetésénél fölvilágosítást, mint viszont ennek egy másik. Hanem ha az önálló ágat tudós fogásokkal megfosztjuk önállóságától csak azért, hogy legyen min rágódni és vaskos könyveket írni, akkor multhatatlanul eléáll a finn nyelvészek kölesönzési elmélete. Ennek pedig ál voltára ujjolag is figyelmeztetem

a magyar nyelvet tudományosan, de nem idegen szemüvegen át vizsgáló hazámfiait, hogy félre ne vezettesenek olyanféle okoskodások által, a milyen pl. Hunfalvy P. uré említett művének 263 dik lapján, a hol azt állítja, hogy a magyarnak a tenger (mongol *tengisz* török-tatárul *dengiz*, *dängez*) megnevezésére azért nincs saját szava, mert az ősz hazában nem volt tengere, különben ő is *szarasz*, *szaris*-nak nevezné azt, mint halász rokonai. Ezen okoskodás folytán a magyarnak akkor, midőn a manszikkal együtt halászgatott, nem volt orra, karja, szakála, bajusza, lába és sok más egyebe, mert ezeknek és igen sok egyébnek magyar megnevezése nem talál sem a vogul sem a finn megnevezéssel:

Mielőtt a párhuzamra átmennénk, röviden jelzem álláspontomat. Én ugyanis e párhuzamban csakis a gyökre voltam tekintettel. De mi a gyök? kérddhetik sokan. Az én felfogásom és meggyőződéseim szerint a nyelv nem csodadolog, hanem az emberi ész fokozatos szüleménye. Hogy a legelső szók az indulathangok voltak, mutatja a még szólni nem tudó kis gyermek hangja, de meg az állatok nyelve is. Azonban az indulatszók vajmi kevés nyelvanyagnak képezik alapját, tehát másban kell a nyelv ma igen számos szavainak szülőjét keresnünk. Ez nézetem szerintem az embernek egészséges érzéke, nevezetesen: a jó hallás és éles látás. A hallás által képezte az ősember a legtöbb életteljes ősz szót vagy gyököt, utánozva a természetben hallott minden neszt, elkezdve saját tipegésén, szuszogásán egész a mennydörgős, siringós vagy forgós (székelyesen) mennykő hangjáig; a látás alapján szerezte az ember mindazon ősz szókat vagy gyököket, a melyeknél nesz hallható nem lévén, az ember nagy utánzó tehetségénél fogva a látott alakot vette kiinduló pontul s ezt szájának olyatén idomításával utánozta, a mely legjobban megfelelt a látott alaknak. Az így nyert ősz szók természetesen igen csekély számúak, de igen tág jelentésűek voltak. Ezt látszik bizonyítani a kínai nyelv is, melyben ugyanazon hangnak igen sok jegye és jelentése van. Ezen csekély számú ősz szókat az ember, a mint esze fejlődött, ítélete erősödött, folyvást módosította összetét, ismétlés által, majd megszorította, majd az analogia alapján kiterjesztette. Ezért én az igazi gyököt nem betűk képletének, hanem tágjelentésű, igen rövid, jobbára egytagú szónak tartom önhangzós vagy mássalhangzós előhanggal s olyan mássalhangzós utóhanggal, a mely nézetem szerint az ősz szónak leglényegesebb, mert festői részét képezi. Innen a gyök kezdő vagy előhangja gyakrabban változik, mint utóhangja (lásd a 3-dik példát.) A végmássalhangzó után állhat, pl. a mandsuban sőt, valószínűleg másokban is régen állott vagy helyesebben hangzott is egy rövid önhangzó, de a mely nem lényeges része a gyöknek. Hogy ma egy nyelvnek minden meglévő szavát egy fentebbi minőségű ősz szóra visszavezetni nem lehet, leginkább onnan van, hogy sok

ős szó vagy gyök összetételén, idővel a két vagy többalkatrész összeforrt s azután mintegy jegecedett alakot nyert pl. a magyar **teke**, mongol *tögö* (kerék, *böl-töge* bolyó tök = mony, here) szók szeréntem két ős szó jegecedménye s **te-ker-eg** *tö-gö-rí* összetett igékből valók A „tekereg„ első része vagyis a **te** az, a mi tén-fer-eg (mong. *ten-csire*-) összetett igének első része, mely a mongolban még önálló szó *te-nö*- (forog, szédül) alakban; a második vagy **ker** = **ker-ing** (vö. kor-ong) ige gyökével, mely ismét csak az *ir-eg* ige mellék vagy erősült alakja.

Ezért én e párhuzamban a hangutánzó szók-ból is többet fölvettem, mert hasonló vagy egyenlő hangutánzó szókat csak hasonló fajú népek nyelve mutat pl. a német *donner*, latin *tonitru* szók hangutánzó, de csak a német és latin fülnek, a magyar és mongol fülnek soha, míg a magyar **dör-ög** mong. *dör-csi-gíne*- magy. **csatt-og** mong. *tadsi-gina*-ama fajtájú fülekre nézve aligha hangutánzó. Azonban a további jelentőség nélküli hangutánzó szókat noha fölvettem, de nem számítottam a párhuzamos szók közzé.

A mondottak megvilágosítására például három szócsoportot vettem föl.

Első csoport: iregés-forgás*)

ir-eg	<i>er-gi-</i> (ireg, körüljár, szédül)
or-s-ó	<i>er-gi-ö</i> (kerge, őrjült)
ör-vény	<i>er-gi-lte</i> (örvény)
ör-ök	<i>er-gi-cze-</i> forog, kerül, bírálgat, ért)
ör-j-ült vö. sz. ker- dült, kergetes)	<i>er-csi-m</i> (seres, sodrott)
ver (kötelet ver)	
fer-eg	<i>ar-o</i> (far, fordított rész)
fer-get-eg	<i>ar-a-ldsi-</i> (forgat, eserél, vö. magy. ár, árúl)
fer-de (az egyenes iránytól elfordúlt)	
fer-d-ik (sz. für- dik)	<i>or-csi-</i> (forog. vö. magy. orsó)
per-eg	<i>or-csi-ól-</i> (fordít, forgat)
bor-ít	<i>or-ba-</i> (fordúl, el-, be-, megfordúl, vö. magy. forbátol azaz visszafordítja a rosszat, a mongol is hasonló észjárás szerént fejezi ki a forbátolást)
bur-ok	<i>or-i-ja-</i> (körülteker, vö. <i>or-i-ja-da-szo</i> = <i>oriászo</i> szár-, lábtekerő)
far (fordított rész, for-csok sz. = far- csik)	<i>or-al-gho</i> (forgékony, horgadozóí hajlékony)
for-og	<i>ör-i-gö</i> (horgas, facsaros)
für-ge	<i>ör-öm</i> (fűrű)
vir-g-onez	<i>ör-ö-cze</i> (kerület, terület)
fir-kol (sz. firkol, mint a hal a víz- ben)	<i>ör-khö</i> (kürtő, körös vmi)

*)A magyar és mongol csoportok nem az egyes szók-nak, hanem az egész fogalmának felelnek meg.

fur	<i>ur-an, or-an</i> (fürge, ügyes, jártas, mester)
varr, var-kál (szurja, fúrja a tűt)	<i>ur-kha, or-i-kha</i> (hurok, a mi a nyakra tekerődik)
ser-it, sir-it (sz. forgat, sodor; innen ser-es = sodrott)	<i>ür-güldsi</i> (örök, tkp, forgó)
sir-ül (sz. gyorsan fordúl)	<i>ür-güldsi-le-</i> (örökül)
sir-ing-óz-ik, siring-ez-ik (forog, összesirül, bizonyolodik)	<i>e-er-e-</i> (sodor, fon, serít, vö. magy. kötelet ver)
sür-ög	<i>eere-öl</i> (pergető rokka)
szor-og	
szorg-os	<i>bor-ó</i> (ferde, fordúlt)
szorgalom	<i>bor-ó-la-</i> (ferdül, félre fordúl)
	<i>bar-oi, bör-öi</i> (sötét, homályos);
	<i>bör-i-</i> (borít)
	<i>bör-khö-</i> (borúl)
	<i>mor-oi-</i> (fordúl, kanyarodik)
	<i>mör-ö</i> (hátsó rész, fok)
	<i>mör-gö</i> (hódol tkp. görbed)
	<i>sir-ba-</i> (forgat, csórál)
	<i>sir-gho-</i> (átsirül, átsurran)
	<i>sir-gho-ldsi, sor-gholdsi</i> (hangya tkp. a sürgölődő, forgolodó, s így a magy. hangya gyöke is a hem-zseg -ével függ össze)
	<i>sir-i-</i> (varkál, aprókat ölt, tehát szurkál, fúr)
	<i>sir-i-lde-</i> (sz. siringózik, összevisszabonyolodik, fonódik)
	<i>sur-ghan</i> (fer-geteg)
	<i>sur-ok</i> (csavar)
	<i>dzür-ö-khe</i> (szív, szorgalom)
ker-ing	<i>kher-ö-, kher-ü-</i> (kering, bolyong, csavarog)
ker-ül	<i>kher-ö-lge</i> (keringés)
ker-ít	<i>kher-ö-de-szö</i> (te-ker-es, gomolyag vö. szö. fonalat teker, te-kerő, kecske stb)
ker-ek	<i>kher-em</i> (karám, kerítés)
ker-t	<i>kher-bi-, kher-csi-</i> (körülvág, vö. karamit, karécz)
ker-ge	<i>kher-csi-m</i> (karécz pl. kenyér, karimó)
kör	<i>khür-dö</i> (kör, kerek, kerék)
kör-öm	<i>khür-i-je</i> (környezés, kerítés, várfal, kerített tér, tábor)
kör-nyez	<i>khür-i-je-leng</i> (kerített vmi: kert, udvar)
kar-aj	<i>khür-i-e-led</i> (környül)
kar-écz	<i>khor-i-</i> (kerít, korlátoz, tilt)
kar-i-mó	<i>khor-i-ja</i> (kerítés, karám, udvar, tábor)
kar-am	
kar-om	
kar-ika	
gar-ika	
kor-ong	

kor-lát	<i>khor-im</i> (társaskör, társas azaz körben étkezés, <i>toi khorim</i> tor, lakadalom)
gör-öncs	<i>khor-oi-la-</i> (keringöztet, forгат, esóral)
	<i>khör-bö-</i> (forog, változik, vö. for-gandó)
	<i>khör-bö-lge</i> (forgás, fürgeség, ügyesség)
	<i>ghar-in</i> (karom, köröm, különö-sen ló s más állat kerek körme vö. <i>to-ghor-ai</i>)
	<i>ghar-i-kha</i> , (gariga, karika)
	<i>ghar-ik-ta</i> (kerge sz. kerdült, kergeteges)
	<i>ghor-tik</i> (kör-ző)
	<i>ghor-andza, khor-andza</i> (köszörü-kö, vö. göröncs)
gur-úl	<i>khor-ghó-l, khor-gho-szo</i> (több állat pl, teve, juh guruló ga-néja)
gar-angy	<i>gör-me</i> (gördülő kavics)
gar-angy-ag sz.	<i>khöl-ber-i-</i> (forog, gurúl, válto-zik)
gaj	<i>ghul-at-</i> (gur-úl)
gör-dül	<i>ghul-ghor-i-</i> (gör-dül, folyéko-nyan beszél)
gör-öngy (rög, gör helyett)	<i>khor-bo-i-</i> (görbít, horgaszt, gön-dörít)
hor-g-ad	<i>ghor-a-ldza-</i> (görbén, kanyarogva repül a nyíl)
gir-bé	<i>ghor-a-baldza-, or-o-baldza</i> (gör-bedez, kigyózik)
gur-ba	<i>ghor-angha-t</i> (elgyengül, meg-görnyed pl. éhségtől)
gör-bed	<i>khor-ó</i> (ujj tkp. a horgadó, hor-gas)
gör-nyed	<i>khor-gho-ldsi</i> (ólom tkp. a hor-gadozó)
gor-nyad-oz	
kor-nyad-oz	
—	
te-ker-eg (vö. ker-ing)	<i>te-gere-, te-ere-, tére-, teir-</i> (tér, megfordúl; vö. <i>te-nö-</i> forog, <i>kherö-</i> kering).
te-ker-es	<i>te-ger-me, te-er-me</i> (malom, tkp. tekergő, forgó, őrlő)
te-ker-es	<i>te-er-me-de</i> (öröl tkp. forogtat)
ta-kar (vö. kari-ma)	<i>de-ger-me-de-, de-er-me-de-</i> (ra-bol, tkp. kiteker, kicsikar va-lamit)
csi-kar (csikarja a hasát, tehát a magy. csikar a török <i>csik-ar</i> ki-meneszt igével nem egygyökű, mert ennek gyö-ke a <i>csik</i> kel, ki-megy, a magyar „csikar“ pedig a	<i>to-ghor-i-, to-or-i-, toir-</i> (teke-reg, forog, kerül)
	<i>toghorilgha</i> (tekeres út)
	<i>toghor-i-k</i> (kör, kerék, karika, környék)
	<i>to-ghori-ja</i> (kör, vö. <i>khüri-je</i>)
	<i>to-ghor-kha</i> (sátor- takaró tkp. a mi vmi körül tekerődik)

„te-ker“ össze- tett igének test- vére)	<i>to-ghor-ai</i> (az állatok kerek körme vö. <i>ghar-in</i> karom)
ke-ver-eg (k. a gyomor, k. a víz tehát = forog)	<i>to-ghor</i> , <i>to-or</i> (tőr, mint nem éles vadászeszköz, tehát oly vmi, a mi az állatot körülhá- lózza)
ka-var-og	<i>tö-gör-i-</i> ; <i>tö-ör-i-</i> , <i>töir-</i> (tekereg, tévelyeg, vö. döre)
csa-var-og	<i>tö-gör-ik</i> (kör, kerék, karika, vö. tekeres)
fa-csar-og (áttétel)	<i>cza-ghar ik</i> (csafarék, kör, kari- ka)
za-var-og	<i>sza-moro-</i> , <i>sze-mere-</i> (kever, ka- var, zavar)
tér (vö. mong. <i>te- gere</i> = <i>tére</i>)	<i>khö-möri-</i> (felfordít)
tér-ingez.	
tér-d (tkp. a forgó, hajló)	

Ezen összetett töknek mintegy jegezedményei nézetén szerént *tögö* (kerék, vö. *öm-dögö* mony-teke = tojás, *böl-töge* bolyo-tök = here, továbbá magy. teke, tök), *te-gö-sz*, *tö-gö-sz*, *tögö-l* egész teljes, tökélyes, mert a teke (a forgó), a kör a legteljesebb alak.

Ezen első szócsoport alapjául az *ar*, *er*, *ir*, *or*, *ör*, *ur*, *ür* hangutánzó ős szót vagy gyököt tartom mindazon jelentésekkel, a melyek az irgés-, fürgés-, forgásféle mozgással természetesen vagy analogia szerént összefüggnek.

Második csoport: hangutánzók.

ap-ad (lohad, la- púl).	α)	<i>tab</i> (a szeg lapos feje, lemez, lap, illőség; <i>lab</i>).
tap-od.		<i>tab-ak</i> (talp, láb).
top-ot (sz. = lép-et).		<i>tab-i</i> (talpára, lapjára tesz).
tep-si.		<i>tab-kha-i</i> (lapúl, elsimúl).
tep-s-ed (sz- átt. tepsed).		<i>tab-kha-r</i> (lapos, lapályos).
tap-o-gat.		<i>tap-si-</i> (lapogat, lepesel sz).
lap-o-gat.		<i>tap-si</i> (test, a tepsedt holt test).
lap, lap-i,		<i>tep-si</i> (lapos tál, tepsi).
lap-u.		<i>tep-csi-</i> (lépesent, elereszt).
lap-úl.	β)	
lap-ít.		<i>dap-ta-</i> (lap-ít, kalapál, ismétel).
lep-csen.		<i>dap-ta-mal</i> (lapított).
lep, ellep.		<i>dab-kho-cza</i> (az egymásra la- puló = pár, kettős).
lep-ed-ő.		<i>dab-kho-r</i> (az egymásra lapuló = réteg).
lep-el.		<i>dab-i-</i> (lebeg).
leb-eg.		<i>dab-al-</i> (lob-og, emelkedik).
	γ)	
		<i>dep-sze-</i> (tip-eg, top-og).
		<i>dep-sze</i> (terítő tkp. lepő, a mi vmit belep).

leb-ben.	<i>dep-sze-le-</i> (terít, lep-edöz).
leb-bel.	<i>deb-isz-khe</i> (ellapít, leterít).
	<i>deb-el</i> (lep-el, kaftán).
leb-in kél (sz).	<i>deb-i-</i> (leb-eg).
	<i>deb-ül-khile-</i> (leb-bel, lebinkél sz).
lob-og.	<i>deb-ül-</i> (ellep, elterül a víz).
lob-ban.	

δ)

	<i>khap-ta-i-</i> (lap-osodik).
	<i>khap-ta-gha</i> (lap-os).
	<i>khap-ta-szo</i> (lapos fa = deszka-lap).
	<i>khap-ta-r</i> (lapos, lapúlt, lapály-os).
	<i>khap-ta-gha-szo</i> (növény-levél, lapi, lapu).
	<i>khap-csi-</i> (összelapít).
	<i>khep-te-</i> (lap-úl = fekszik).

ε)

	<i>nap-csi</i> (lapi, lapu).
	<i>nap-csi-da-</i> (lapidzik, sz. = leveledzik).
	<i>nap-ta-r</i> = <i>khap-ta-r</i> .
	<i>lap-ta-i-</i> , <i>lap-ta-in</i> <i>khep-te-</i> (lapúlva lapúl = elnyúlva fekszik).

Ezen második szócsoport alapszavát nézetem szerint szolgáltatta az embernek azon hang, melyet az ember saját vagy más állat talpának, mint legelőször észlelt lapos tárgynak a földre tételénél hallott. A lapos tárgynak eme hang előidézetésén kívül sajátága az elterülés, belepés, továbbá a könnyűség s így a lebbenés, lobbanás, mely azután a víz és tűz emelkedésére is analogia szerint alkalmaztatott.

Harmadik csoport: alakutánzóok.

1)

Hem-per-eg; (vö. für-ög).	<i>öm-ger-i-</i> , <i>öm-gör-i-</i> , <i>ön-ger-i-</i> (hengereg, hömpölyög, henterereg; vö. finn <i>ym-päri</i> körröskörül, továbbá ireg <i>ergi-</i>).
hem-pely-eg.	<i>em-ger-it-</i> (körülszeg, mintegy körülkerít).
höm-pöly-ög. (vö. bolyog).	<i>em-bör-i-</i> , <i>öm-bör-i-</i> (széthúll, le-húll, om-lik, mintegy gurúlva, hemperegve esik elvál; vö. <i>czöm-ör-i-</i> omlik).
hen-ger-eg (vö. kering).	<i>om-bo-</i> (uszik tkp. hömpölyög a vízben; vö. für-dik és für-ge).
hen-ter-eg.	<i>öm-dögö</i> (tojás, tkp. mony teke, vagy is guruló, gömbölyű vö. <i>tögö</i> , és <i>tögöri-</i> , továbbá <i>böltöge</i> (bolyó tök = here).
hen-cser-eg. sz.	
öm-lik.	
om-lik.	

üm-ög (ing). *em-ösz-, üm-ösz-* (öltözik, tkp. övedzi, körülburkolja magát).
 hom-u, hamu. *üm-üsz* (homu, hamú, tkp. omló).

2)

Az együttesség (tömeg, domb, emelkedés, kumás) alap jelentésével.

em-el. *em-khö-, öm-khö-* (összegyűjt, halmoz).
 homp. *em-khö, öm-khö* (tömeccs).
 hompol. *öm-ök* (tömeg, sereg, erő, büszkeség).
 hant (ham-t helyett). *öm-csi* (rész vö. tömeccs).
 hom-lok. *om-ok* (domb, kevélység, vö. sz. hom-p, ponk pom-ok helyett).
 huny. *om-a-dak* (alhas, potroh. tkp. dombosság).
om-oro (szügy-domborodás).
ön-de-i- (*öm-dei-* helyett: emel).
ön-dör-r (*öm-dör* h.: emelt, magas).
em-öne, öm-öne (első vagy kiálló, kimagasló rész).
em-egel (nyereg tkp. emelkedő vö. hegedü nyereg).
om-ara (magas, éjszak, vö. mandsu *of-oro* orr tkp. magas kiálló vmi).

an-i- (huny, kum).
um-to (alszik, mintegy össze huzza magát, vagy kumja a szemét).
am-o- (nyugszik, vö. lenyugszik a nap, lekum a nap).

3)

kh, gh előhanggal, az együttesség (kumás, kunkorodás, gomolyítás) alapjelentésével.

kham-o- (együvé, egy helyre tesz v. rak; vö. homp, hant.)
kham-ok (együtt lévő, összes).
kham-aha-la- (véd, őriz, körülvesz; *ib-e-ge-* (véd).
kham-to, kham-szo- (egyesül, esomóba gyűl).
kham-dsi- (össze- oda tartozik).
kham-i-ja (oda tartozás, oda számitódás; vö. kamat).
kham-khi- (öszetesz, betesz. vö. kum, huny).
khama (össze).
gham-na-, khim-a-gha- (kimél, őriz, tkp. együtt v. összetart).

göm-böly-eg.
 göm-bölyű.
 gom-boly-ag.
 gom-oly-odik.
 göm-gyöl-ödik.
 gömb.
 gomb.
 hom-or-odik.
 kom-or-odik.
 (szom-or-odik,
 czom-poly-odik).
 gem-ber-edik.
 gön-dör-ödik.
 kon-dor-odik.
 bon-dor-odik.
 kunkorodik.
 (kum-kor-odik).
 kum-ak sz. (egy jó
 darab vö. mong.
 öm-csi, öm-khö, öb,
 khobi.
 homály.
 hom-p.
 hom-ok.
 kum (vö. kham-
 khi-, khon-i).
 kimél.
 gümö.
 gumó

khom-or-i- (homorodik, köpörö-
 dik, kunkorodik, zsugorodik).
khom-ir-a- (homorit, horpaszt).
khom-khor-ó, khom-khor-aszo (nö-
 vényhüvely, magburok, tehát
 a kunkorodó, zsugorodó).
khom-i-, khom-bi- (csombolyít,
 gomolyít, sz. csongolygatja a
 száját).
khom-osz (karom, tkp. a kumó
 zsugorító, innen: *khom-osz-la-*
 (zsugorgat stb.))
khom-ol (sz. lógomolya = a ló
 gömbölyü ganéja).
khom-ak (homok, tkp. az omló,
 guruló).
khom-szo (kevés, tkp. az össze-
 zsugorítható, hasonló észjárást
 mutat csipetnyi).
ghom-o-da- (szomorog, komorog,
 bánkodik, tkp. összehuzza ma-
 gát, gubaszzkodik).
ghom-or-kha- (elégedetlenkedik,
 komorog, stb.)
ghan-dar-i- (*gham-dari* helyett:
 gémberedik, göndörödik, kon-
 dorodik.)
m helyett *n*, vagy *ng* áll ezekben:
khon-kho-r (homorodott, göbe,
 göbés).
khon-ghor-czak (gomolyodott vmi
 fűrt, esomóta).
khon-ghor-czok üsz (csömbökös
 haj).
khon-do-lai (czomb).
khon-gi-ja (a homorodás követ-
 kezménye = üreg).
khon-i- (összezsugorít, össze-
 ránczba húz, vö. huny és
 kum).
kkono- (meghál, mintegy ku-
 modik).

4)

bom-lik.
 bom-b-ék(bimbó).
 ben-gy-el (bem-
 gyel h.)
 bim-bó.
 bin-gyó.
 ben-dő, bön-dő,
 bon-do.
 bön-döly (böm-
 döly h.)
 beng böng stb.

b előhanggal s a gömbölyű-
 ség alapjelentésével.
böm-bö-ldő- (gömgölyödik, csom-
 bolyodik).
böm-bö-lik (gömbölyeg, kerek).
böm-bö-k, böm-bö-ge (gömb, go-
 molyag, lapta).
böm-ör-czök (gömböeske).
böm (gomolyag stb).
böng (*böm-khe, böm-ge* helyett
 gömb, magszem, bingyó, böng).
böm-o-ldo (összefonyolodik, bo-
 nyolodik).

Az irodalmi *bö-gem* (= böm) s *bö-gem-le*, *bö-gem-ne-* (= böm-bö-lde-) *gembö-nek* olyatén átfordított alakja, mint bong a „gomb“ nak.

5)

tompor-a.
töm-eg.
töm-öszöl.
dömöszöl.
gyömöszöl.
domó.
damasz (hízott
disznó).
dömsödi.
domb.
domború.
esomó.
esombolyít.
esongolyít.
esombók.
esimbók.
esimbeszkedik.
esont (csom-t h.)
ezomb (vö. sz. czo-
bók).
szem, szemöres,
szömör.
szümöcs stb.

Az *am*, *em*, *om*, *öm* stb. alakú gyök *t*, *cz*, *sz*, *cs* előhanggal az együtteség (csomó) alapjelentése mellett:
tam-a- (csomóba gyűjt; vö. tömeg).
töm-ösz, *tüm-ösz* (gyümölcs, mag, mony, here).
ton-ghoi- (*tom-ghoi* helyett: sz. a lábát maga alá csongolyítja, csom-golyítja helyett).
szom-o- (esomóz).
szom-o, *czom-ok* (csomag, esomó, rakás).
czom-og-la- (csomóz, csomagol).
czom-czok (esombók, konty, komty helyett).
czom-or-lik (csomag, köteg stb).
czöm-öge (gyümölcs bele, vö. *töm-ösz*).
czömö (mag, szem, gyümölcsből).
czömö-szkh- (szemzik a gabna).
csöm-ör-i- (össze-, leomlik, mintegy tömegesen gurúl; *czöm* összes, tömegesen).
csöm-ök, *csöm-öge* (esont, *csom-t* helyett, alapértelem az összeálló, kemény).
csim-khi- (csip, tehát összefog, szorít).
dsim-ij- (gyömöszöl, dömöszöl, döbbösköl).

6)

ép.
öböl, öblös (sz. gö-
bés).
öv.
óv.
iv.
üv-eg, év-eg.

Az *am*, *em*, *om*, *öm* stb. alakú alapszónak *b-s*, *p-s* alakjai:
eb (öszhang, épség; vö. *kham*).
eb-khe- (összetesz, összegöngyöl; vö. *em-khö-*, *kham-khi*).
öb, *üb* (vagyon, rész; vö. *öm-ök*, *öm-khö*, *öm-csi*).
obo, *dobo* (domb vö. *om-ok* s magy. hápa, hab).
ob-kho-i- (kimagaslik, fölszinre jut).
öb-ök (búb, tehát valami tömegben, csomóban lévő, vö. *öm-ök*, *töb-öng* ádám csutkája).
eb-ör, *öb-ör* (kebel, domborodás,

kiállórész = előrész; a domboródás testvére azaz homoródás, üreg; vö. *om-oro*, *em-öne* és magy. öböl, öblös).

öb-csiö (melldomborúlat).

obo-to (bőr v. nemez tok, köpü).

ob-ai-la- (óvakodik, körül néz vagy övedzi magát).

eb-il- (mélyed, ereszkedik, vö. *ghob-il*).

üb-csi- (nyúz, kopaszt; az *üb* annyi, mint *bur-ok*, *hám* s valamint a *héj-az* azt is teszi *héj-jal* lát el, és a *héjat* lehúzza, úgy az *üb-csi-* is azt teszi a *burkot*, a *bőrt* lehúzza).

ib-e-ge- (véd, tkp. övez, körülvesz).

7)

kh előhanggal:

hab.	<i>khob-i</i> , <i>khob-i</i> (rész; vö. <i>öb</i> , <i>üb</i> , <i>ömcsi</i>).
sz. hopolyag.	<i>khob-ar</i> (tavasz = dagadó évszak).
sz. höbör-cs gö- börös.	<i>khob-ang</i> (dagadás, vö. <i>hab</i>).
hopores.	<i>kheb-eli</i> (domborodás; vö. <i>eb-ör</i> és magy. <i>kebel</i>).
kebel.	<i>khob-do</i> (köpü szerű nyíltartó, vö. <i>obo-to</i> ; mindkét szó alapjelentése az öblös vmi).
köpü, küpü.	<i>khob-to-szo</i> (öltöny, tkp. a körülburkolt vmi).
köpenyeg.	<i>kheb-en-ek</i> (köpenyeg; vö. az előbbi).
köpeszt.	<i>khob-il</i> , <i>ghob-il</i> (sz. kupasság = göbesség = mélyedés, öblőség).
kopaszt.	<i>khöb</i> (göbe, mélyedés).
köpör-ödik, sz. = töpörödik.	<i>khob-ó</i> (vájú, sz. göbés = öblös holmi).
kup-ás (véső) sz. = homorú.	<i>khob-oghor</i> (vájus, göbés holmi) stb.

8)

t, *d*, *cz* előhanggal:

gub-ás (sz. gubás varrás, homorodó, horpadó, domborodó varrás).	<i>tüb-eng</i> , <i>töb-öng</i> (ádám csutkája; dudorodás).
göbe sz. = mélyedés.	<i>dob-o</i> (domb).
göbés (tál).	<i>dob-oro</i> (domború).
hupa (hápa-hupa).	<i>dab-a-</i> (hág, emelkedik).
	<i>dab-á</i> (hágó, hegy).
	<i>dab-ir-a-</i> (kap-asz-kodik, csimpeszkedik).
	<i>dab-szak</i> (hólyag, hopolyag; tkp. a domborodó, emelkedő).

Ezen harmadik szócsoporthoz alapját képező *am*, *em*, *om*, *öm*, *um*, *üm* ős szót alak utánzónak tartom, mert e csoport megfigyelése után közös alapjelentésül a gömbölyűséget vehetni föl s valóban a fentebbi ős szó kiejtésénél minden ép nyelv-érzékű altaji vagy turáni ember észlelheti is a száj gömbösödését. A gömbölyű testnek egyik kiváló tulajdonsága a gurulás, hömpölygés; de a mozdulatlan képzelt gömbölyű test emlékeztethette a fajunkbeli ősembert egyrészt a magasságra (emel, domborodik), a teljességre, mint a teke a tökélyre (mong. *tögö* kerék, *tögöl*-rég. magy. tekéletes), továbbá az együtteségre, összeállásra, kumkorodásra és másrészt a homorodásra, göbösségre (mélység és ürességre).

Rövidítések a párhuzamban:

vki = valaki
 vmi = valami
 t. i = tudni illik
 tkp. = tulajdonképen
 vö. = vessd össze
 sz. = székely
 magy. = magyar
 mong. = mongol
 tör. tat. = török-tatár
 csag. = csagataj
 oszm. = oszmanli török
 - (kötőjel) = igeszó.

A Á

- aba, aba posztó** (sz. finom gyapjú szövet) | *aba, büszte aba* (finom, de erős vászon szövet.)
- abaj-g** | *abija* (hang, visszhang, moraj, zaj.)
- ábra** (ábrázat) | *abir, obor* (alak, külső, arcz, arcz-szin); *obor szürekhei* (szörnyű az alak). A miénket szláv szónak hiszik.
- acskó** (pénzes acskó, p. erszény sz.) | *ucsigha*. Hogy a székely acskó = zacskó, ez pedig = zácscsó, tehát a német sack-ból való, az a hit dolga; sack-ból zsák lett, s ebből zsákocska, de nem acskó. *Ucsigha, uta* (zsák) kicsinyítőjének látszik.
- ad, ád** | *ata-ra-, acza-ra-* (ide add); a mongol összetett szó, *ata* vagy *acza* és *ire, jire* (jere, jőjj) részekből s szó szerént azt jelenti „add jere“; de *uszo acza* (adj vizet) használtabb.
- adáz** (ádáz) | *ada* (gonosz szellem); *ada-tai* (gonosz szellemtől megszálott.)
- ág** (ágazás) | *angha* (ágazás); *angi* (szétágazás, rész.)
- agg** | *aoghon, óghon* (öregebb); *akha* (öregebb testvér s általában öregebb); az elsőnek gyöke összefügg *ó, ú* (nagy) szóéval, a másodiké pedig *ikhe* (nagy) szóéval.
- agy** | *ekin*.
- ajang** l. **ijed**.
- ak-ad** (ak-asz-t, ak-lál) | *ak-sza-* (akaszt, tűz, felköt). Gyökének látszik a mongol *ak* (a halászhozrog foga). Ugyanezen gyökhöz sorozható *og-la-, ugla-* (bele-, megakaszt stb.)
- akar** | *ekhere-* (kér, kíván) vö. **kér**.
- aklál** l. **akad**.
- al** (alsó, alj, alap) | *ula, ola* (láb talpa, alj): *aolain* v. *ólain ula* (hegyalj); *ula ab-* (határozott „állást“ foglal); *öl-mei* (lábfej, láb); *lab* (alap, alapos, helyes, valódi, valóság), *lab ünén* (alap igazság), *lap-tai* (helyes, a mi megáll, tehát alapja van)
- ál** (áltat) | *al-da-gha-* (áltat, megcsal); *alasira-* (ál uton jár, ravaszkodik.)
- alamuszi** | *almasz, almusz* (alakos, bűvös, ördöngös)
- alap** l. **al**.
- áld, áldoz** l. **imád**.
- alma** | *alima*.
- álmél-kod-ik** | *alma-ghai* (szórakozott, bámész-kodó); *alang ból-* (ámúl, bámúl); gyöke, mint az utóbbi mutatja csupán az *a*; tehát szájtátás, ennek származéka az *ama* (száj) is.
- által** | *alos-* (átmegy); *alos kharai-* (átugrik.)
- ám-it** (bámit, esáb-it) | *ab* (esábítás, amitás); *ab-la-* (ámit, esábit.)
- anda** (kedves andám; tiszavidéki szó) | *anda* (barát, kedves, kedvencz.)
- andal-og** | *anda-, ende-* (téved, eltéved); *andól-* (szórakoztat, felvidít.)
- anya** | *eje, edsi*.

- apa** (Aba Sámuel) | *aba*; *abo* (apó); *eböge, öböge* (nagy apó.) *ü, or.*
- ár** (vízár, árvíz) | *üjer, üir*; *üirin uszo* (árvíz), *uszoni üir* (vízár)
- ár, ár-úl** | *ara-ldsi-* (cserél, forgat, kereskedik.)
- ár-ok** | *aor-khai* (mélység, gödör, sír, bánya); *oor* (mélyedés, gödör; hunivár?).
- arcz** | *czarai* (arcz, szín.)
- árnyék** l. **far.**
- árpa** | *arbai*; mi lehet a gyöke, nehéz meghatározni, de a mong. *arbi-t* (szaporodik, öregbedik) még leginkább tartalmazhatja azt.
- árt** | *ber-te-ge-*, *berté-* (árt, kárt tesz, csonkit; vö. árt-ány); *bertenggei* (ártalmas.)
- ás-it** | *ebsi-je-*, *öbsije-*.
- asz-ik** | *asza-* (ég.)
- asszony** (rég. achszin) | E szót Hunfalvy P. úr a tör. tat. *katun* szóból kölcsönzöttnek állítja, tehát nekem is a mong. *khaton* (előkelő asszony) szóval kell vala összevetnem. De ez ráfogásnál egyéb alig lett volna, mert a két *sz* vagy *chs* megfejtetlen maradna. Ezért a mongolban megfelelőnek tartom *egecsi-med*, *ekhcsi-med* (asszonyom! megtisztelő megszólítás) szót, a melynek alapja *eke*, *ekhe* (anya, vö. magy. ük) szó; *egecsi*, *ekhcsi* tkp. nénike vagy anyácska. A mongol *ekhener* (asszony) alapszava szintén „anya“ jelentésű.
- atya** | *eczi-ge*, *ecze-ge*, (*eti-ge* h. atya tkp. apácska, vagy öregecske); *ötö-gö-s* (öregek, atyusok) *ötö-l-* (öregedik, idősödik); *ötö-ge* (medve tkp. öregecske, atyus).
- át-ok** (át-koz) | *and-agma-la-* (esküszik, átkozódik).
- avar** (a lábán megasszott fű) | *atar*.

B

- bá** (sz. **bácsi, bátya**) | *badza* (sógor; e mongol szó kínai eredetűnek látszik, az éjszaki kínaiaknál *bá*=székely „bá“ „Están bá,“ a „bácsi, bátya“ ennek kicsinyítője s így nem tartom szláv eredetűnek.
- badar** | *bada-na-* (összevisszafecseg); *bada-ra-* (széterjed, szaporodik.)
- bagoly** | *oghóli*.
- bágy-ad** | *bai-ngo-ra-*; (gyöke *bai-* áll, megáll, kiáll = elfárad.)
- bak** (bakszán, bakszekér, bakágyú stb.) | *bagha* (kicsi, tehát bakarasz = kis arasz stb.)
- balga** (balgaság) | *balai*, *balaikhan* (vakoskodó, szelidebb, mint *mungkhak* bolond, ostoba.)
- balog** (bal) | *szologhai* (balog); *szologhai ghar* (balkar) *sz* helyett ajakhang szó kezdetén előfordúl pl. székely **szajlad** = **fajlad**.
- balta** | *balta szükhe* (balta fejsze). A mongol szerint e szó gyöke összefügghet *bal-ba-la* (mállaszt) igéjével ép úgy, mint a magy. **fej-sze** szóé **fej-t** igével, de lehet a gyök csupa *ba* is, mint *hogylta* a mongolban rendes képző.
- bamba** | *bobi* (Az alakot illetőleg vö. **domb, dobo.**)

bangó (sz. ügyetlen, féleszü) | *mangho*.

bankus (sz. szörny, mumus) | *manghusz* (borzasztó szörny.)

barczag | *bar-khira-* (bög, ordit,)

bárcs (bogácsféle) | *barsigir* (borzas, fodros; hopores); *barsigir luin nüdü* (bogács tkp. borzas sárkányszem)

bárgyú | *bargho* (miveletlen, durva)

barna | *boro*.

bátor | *bátor* (irva: baghator); *bátormaghai* (nagy bátor); *bátor-kha-* (bátorkodik). Nagyon valószínű, hogy gyöke összefügg *bekhi*, *bökhe* (erős) szókéval, képzője pedig olyan volna, mint *bögö-tör* (görbe) szóé. Rövid gyökhangzóval rokon értelmű *batu*, *bato* (kemény, erős, szilárd, határozott, becsületes), melyből *bato-ra-* ige származott „megkeményedik” jelentéssel. Az indo-európaiak szeretnék tőlök kölcsözöttnek tartani, mintha bizony a mongol a perzsától tanulta volna a bátorságot.

baszuta | *baszo-* (megvet, lenéz, hitványnak tart); *baszo-mdsi-ta* (megvetni való, hitvány)

becs-ül | *bisi-re* (tisztel, becsül, bizik.)

begy | *betegi* (madárbegy,)

béka | *mel-khei*, *mil-khei*. E két szót azért állítottam párhuzamba, mert a tör. tat. *bagha*-nak sem tudni származását; míg a mongol szó összefügghet *möl-khi-* (mászkál) vagy *bil-kha-* (ellep, elterjed, mintegy eltepsed.) igével s így a magyar szó hosszú hangzója meglenne fejtve.

bél (bele-k) | *elige* (belső rész, rokon); *elige-le-* (belsőleg szeret); *ologhai* (belek.)

bélyeg | *bel-ge* (bélyeg, jegy); mind két szó gyöke a tör. tat. *bil*, *bel*, (tud, ismer), mely ismét összefügg a mongol *ile* (világos, nyilvánvaló) szóval, épen úgy, mint a m. **tud** a mongol *todo* (világos, érthető) szóval.

beng (böng, bingó, bingyó) | *böng*, (*bömg* helyett).

bet-eg | *ebet-* (beteg állapotban van, épségnélküli, vö. **ép**.)

bet-ú | *bicsi-* (ír, *biti-* helyett, mandsu *bit-khe* irat); valószínűleg vágást, vésést jelent s így *budo-*, *puto-* (fest) különálló gyök.

bezs-eg (sz. = pezseg) | *bidsi-gine-*

biezeg, (**böczög**) | *bödsig-le-* (tánczol, biezeg.)

bika (bikaesol, bakaesol, makaes) | *bukha* (bika); *bukha-*, *bugha-* (a ló megköti sz. megkutyálja magát); *bukhacsi*, *bukhácsi* (kutyás ló, mely megbikacsolja magát.)

bil-incs | *bil-czek* (gyűrű, karika.)

bil-len, (**bil-ing**) | *öl-gö-* (csüngeszt, függeszt); *öl-göi*, *ölögöi* (a lelógva billegő = böleső; az őskorban a fa ágára függesztették a bölesőt s úgy ringatták a gyermeket.)

bingyó l. **beng**.

bir (birtok, birodalom) | *bari-*, *beri-* (megfog, elvesz, tart, birtokol; emel; megért, behat a dologba vö. birál); *barimta-la-* (elbirtokol, birtokba vesz); *oi bari-* (emlékezetét visszakapja, ébred); *bari-ldo-*

(birkozik); *bari-czagha* (zálog; vö. birság). Ezen ige összefüggni látszik gyökileg *er-khe* (erő), *bira* (erő), *ber-khe* (erős) szókkal.

bit-ang (bitangol) | *bit-ö-* (csavarog, koszál, bo-lyong.)

biz-ik (biz-alom) | *icz-* (bizik). A halotti beszédben eléforduló *isza* valószínűleg a *biza*-nak eredetije.

bocs (sz. medvebocs, bivalybocs) | *boto-gha* (tevefi.)

boglya | *boghol, bokhol.* *mongol.*

bogrács | *bokira-szo*; gyöke *bokhir* a *khörboi-* (görbeszt, horgaszt, homorit) igével függ össze.

bód-úl (bódult) | *bodo-li-ja* (zavar, eszeveszettség, szeleburdiság.)

bókol | *bökhö-i* (bókol, hajlong.)

bokor (csokor) | *bak* (bokor); *bak-cza* (cso-mag, köteg, batyu); *bokcza* (batyuzsák.)

boldog | *öl-dzei, öl-dzöi* (boldog, boldogság); *öl-dzöi-tö* (boldog); *dzol-tai* (rég *jol-tai* boldog). Gyöke valószínűleg összefügg *olo* (sok, bő) szóéval.

bolygat (zavar) | *büli-* (kever, zavar, felbolygat); *bul-ang-gir-a* (fölzavar, piszkál, piszkossá tesz); *bulang-gir* (zavart, piszkos) vö. a következővel.

bolyó (bolyog; hangyaboly) | *bolo* (bolyó alakú, gömbölyű, csomó, rakás stb.); *bolo-csoló* (gömbölyű kö); *bolo-la-* (csomóba gyűjt); *böl-töge* (bolyó tök= here; *böldsirgene* (bogyó, tehát bolyó alakú) *böld-ö-* (egészít; vö. teke, tökéletes.)

bonyol-od-ik, (fonyol-od-ik) | *bomo-ldo-*; *noszo bomoldoba* (a gyapjú összebonyolodott.)

bor-ít (borúl, borongó; burok, burkol) | *baroi böröi* (sötét, homályos); *böri-* (borit burkol, takar); *böri-lge* (burok, takaró); *börkhö-* (bor-úl az ég); *böröng-göi* (sötét, homályos). A forog gyök származéka, mert a burok a körülvevő.

borju | *biró, bürü* (*biragho*-ból.)

bor-s-ó | *bor-cz-ak* (egy gyökű az *or-s-ó*, *or-csi-* forog, „per-eg“ stb-vel.)

borz | *borkhi* (vénborz.)

boszú (sz. buszu) | *ösz, ösi-je* (ellenséges indulat, boszuállás); *öszte* (ellenséges indulatú.)

bot-lik, (botorkál, botrány) | *büd-öri-* (botlik) *büdör-khile-* (botorkál); *büdöröl-khöi csoló* (lapis of-fensionis)

bot-os | *boitok* (téli csizma)

boza | *bodzo* (tejmaláta, mint ital stb.)

boz-ót (bozont, bozontos) | *bodza-ghai* (bonyolo-dott, fonyolodott, ször, ügy); *bodza-ghai-t-* (fonyo-lodik, bonyolodik); *bodsi-gi-r* (bozantos, borzas, fodros.)

bó (bőség, bővelkedik) | *büi, bí* (vagyon, bőség), *bí-l-ge-* (bővelkedik); *baj-an* (gazdag.)

bögöly | *bökhöne, bögöne* (szunyog, de „bögöly“ mongolul *szono*.)

bök- (döf) | *bök-lö-*, *böglö-* (dug-, tehát a szurás fogalmából.)

bölcső l. **billen**.

bőr | *ariso, szariso* (bőr.) A mongol egy *ari-* (borit, takar) igét tételez föl, a mi azonban hi-

ányzik; a *büri-*, *böri-* (borít, takar) származékai-
val együtt ama gyök másának látszik.

bú (bú-s, bú-s-úl, búsong) | *bu-khini-il-* (búsong vö.
kín), *bü-sör-ge* (buslakodik.)

100. budon, (bodon, bödön) | *butong* (boros edény por-
celánból); *badon* (tíz vékás budon.)

buja (bulya) | *bulai* (bujavágy), *bulaito* (buja vö.
bujik.)

buj-ik (bujdos, bujdokol) | *bul-ta-ri-* (bujik, fut
vmi elől); *bul-ta-szchi-* (kibujik); *bul-tumdsi-ta* (buj-
dokló, titkos); *bul-kha-* (buvárokodik) *bul-khá-csi*
(buvár; vö. **buvik**.)

bunkó l. **mankó**.

bura (sz. csere bura) | *bura* (ág, vessző), *bura*
szaba (vessző kosár.)

busa (busásan) | *busza-lgha* (összehalmoz, össze-
gyűjt.)

buta (sz. tompa, nem éles eszköz; бүтű sz. a tárgy
tompá vége) | *bü-tö-* (végződik.)

buv-ik (rejtőzik) | *büg-gö*, *büge-* (el-, megbuvik, el-
rejtezik), de *böge-csi* (büvös, büvész, titkolódzó), *bö-
ge-le-* (büvöl, titkolódzik, vö. táltos). A büvöl és
bájol egészen különböző alapértelmű, amaz varázsol,
emez megköt, leköt, hódít értelmű.

buz-og (forr a víz sz.) | *bucz-al* (fő, forr, zobog,
buzog.)

bű (sz. = csunya, piszkos; бүдös, бүзлик) | *budzar*:
budzar-adzar (piszok, mocsok, ronda, бүдös, бү-
zös, бűn); *budzar-to* (büzlik stb.). Idetartozik *khol-
muszo* (kar azaz hónalj бűze) összetett szó második
része.

bürú | *burum* (hid.)

büv-ös, büvöl | *bö-csi* (büvész), *bö-le-* (büvöl)
l. **buv-ik**.

bűz (sz. = czél, végczél a játéknál) | *bai*, *bäi* (czél.)

Cs

csacs-og (csácsog) | *czalcsi-*, *balcsi-* (csacsog fe-
cseg.)

csahol (csihol) | *czakhi-* (csahol, tüzet üt, czikázik
a villám.)

csal (csalfa, csalárd) | *dzal* (csalás) *dzali-khai* (csa-
lárd); *dsil-bi*, *il-bi*, *jil-bi* (csalfa); *czala-ghar-*
(tévedés, hiba; a mongol szerint a gyök csillogás,
kápráztatás.)

csalán | *khalaghai-* (csalán tkp. égető.)

csámcsog | *tamsi-ja-* (csámcsog); *sam-sam ide-*
(csámcsogva eszik.)

csang (cseng) | *czang-gina-*, *csing-gine-*.

csap (csapdos) | *csap-csi* (csapdos, vagdal); *szaba-*,
sib-kha-csi- (csapdos, vagdal pl. ostorral.)

csapa (csipa, facsipa, = gyánta) | *csibo* v. *csibao*
(halenyv); *czabao*, *csabo* (enyv; ragacs, tapadó vmi)
vö. **tapad**.

csap-da | *csib-kha*, *csip-kha* (borz, nyest stb.
fogására való kaptánféle); *csib-kha-da-* (megpat-
tant homlok); *csib-kha-da-szo* (húr) olyan alapér-

telmü, mint a sz. csapó, v. csaptató zsinor, tehát a fentebbi szóval együtt a „csap,“ hangutánzóból való; *kha*, nomen agentis vagy eszközképző.

csármál | *czar-gi-* (lármáz.)

csat-ló-s (csata, esatlakozik) | *sida-r-csi*, *sadaresi* (csatlós, szolga a ki az úr közelében, hozzá csatolva van); *sida-r-la-* (közelít, a küzdő felet magához szorítja, csatolja); *sida-r daghól* (csatlós szolga, kíséző); gyöke *sida-* összefügg a tör. tat. *kat* (oldal) tör. *csat-* (közeledik) szókkal.

csatt-og | *tadsi-gina-*

csavar (facsar, csiga) | *czaghar-ik* (csafarék, karika, kör, gyűrű, csiga stb.) *czagharigla-* (csavarog, tekereg.)

csek-ély (**csök-ken**) | *czökhen* (csekély), *czökhe-t-* (csökken); *dzekhei* (csekély, kisszerű, közönséges, alsóbbrendű, szegény.)

csemege | *csömöge* (dió, mogyoró bele, megehető része.)

csen l. **csend.**

csen-d | *szem* (csendesség, zajtalanság), *szem-sie-* (csenve, lopva, dugva tesz vmit); a magyar *csen* ige maga a tiszta hangmutató elem.)

csepp | *csibigin*; *csib-ora-* (csepeg, csepereg.)

cseper-ed-ik (a bajuszakicseperedett) | *khöböre-*, *khöber-* (nő, sarjadzik; *khöbe-gön* fiú, gyermek egy gyökű.)

cserefa (sz. = cserfa) | *czara-szo*; a mongol szó gyöke összefüggésben látszik lenni *ghar-szo* (makk) szóval, de meg *czara* (eserpenyő) szóval is, a makknak kalapja székelyesen cserpenyő.

csereg | *tergi-l* (cseregdedezés); *czar-gi-l* (csörgetyű); *dargi-l* (esermely.) *Szárvíz 11. sz. arany*

csereke (sz. ágas bogas fa, füstölő csereke, melyre a sonkát akasztják) | *czerge* (ezövek, melyhez a lovat megakasztják, megkötik.)

cserpenyő (sz. = serpenyő) | *czara*.

csésze | *czögöcze*; a magyar szót a szláv *csasa*, *csaskaból* akarják származtatni, de a módot hogyan? nem mondják meg, a mongol szó *czöocze* kiejtése mutatja, hogy a magyar csésze lehetett *csegesze*.

csiga l. **csavar.**

csikor-og | *sikhunu-l-*.

csillag | *csolbon*; *örüni csolbon* (hajnali csillag); *csilbang* (piros, veres, ragyogó.)

csillap-odik | *ghilai-ma* (csendesség.)

csill-og, vill-og | *gelabkhi-*, *gilbi-gina-*, *gilbaldza-*, *gilbe-l-*, *dsila-baldza-*.

csin (csinos) | *si-me-* (csinosít, ékit) *csime-k* (csin, csinosság, ékesseg); *csinek* (szépség, fény stb.) gyökileg összefügg *khi-* (cse-ál sz. csinál) igével.

csin-ál (de sz. cseál) | *csi-na-* (ételt készít). E szót is szlávnak tartják, pedig a csinity-nak se tudják gyökét; a mongol szónak gyöke határozottan *csimely* kemény előhanggal *khi-* alakban = cseál.

csiny (csin) | *csin-ér-khile-* (ügyes, mesteri csalást követ el); gyöke *csin*, *csiné* erő, képesség jelentésű, innen, *csin-ek-te* (merész.)

csip (csip-esz, csipked, csiptető) | *csim-khi-* (csip, lecsip.); *csim-khi-le-* (csipdel, csipked); *csimkhi-khile-* (esipetenként vesz, fösvénykedik); *csimkhi-ör* (csipesz, csiptető); *sibegö-r-ge-* (fölesipked, esipetenként, szemenként eszik.)

csipó (esipőcsont) | *szübege*, *szübé* (a test oldala, oldal, alhas, csipő); *szübégän tolna*, v. *tulna* (esipőjét támasztja = esipőjére teszi kezét.)

csirikol | *dsir-gi-*.

csirke (**csürke**) | *czurbá*, *czurbagha*.

csisz-ik (**csoszik**) | *tesi-*, *tosi-* (csuszik, csuszkál.)

csisz-ol | *khiszo-* vö. **koszol**; továbbá **kösörül.**)

csobány (csobolyó) | *khobing* (gömbölyű, óblös hasú eserép vagy bőredény víz kumisztartása - hordására); gyökét lásd **göbe** szónál. Hogy *csban*, *csvan*, alakban az ó szláv nyelvben is megvan, arról nem tehetünk, mutassák a gyökét.

csó-k (csókol) | *odzo-* (csókol); mind két szó gyöke hangutánzónak látszik.

csóka | *csoknun*, *csoknu-kha*.

csom-ó, töm-eg zöm-ök (csombolyit = sz. esongolyit, esömbök, esömör, sömör, zsöm-ök, csoport) | ; *tama-* (csomóba gyűjt); *szomo-* (csomóba rak), *czom-olc*, *szomo* (esomag, esomó, rakás), *czom-og-la-* (csomóba rak); *czom-czo-i-*, *tong-gho-i-* (*tom-ghoi-* helyett: csombolyit, sz. lábát maga alá esongolyítja); *czom-czori-* (összeesombolyodik, elrejtözik) *czömczöri-* (ugyanaz); *czom-czo-k* (esombók, konty = komty) *czom-or-lik* (esomag, köteg, esokor, csoport) *bömbökhö-czömbökhö* (esimbókos, hápa hupás, hoporesos sz. hóböresös göböresös); *czömö* (a gyümöles magva, szeme), *czömö-szkh-* (szemzik a gabona); *tömö-sz* (gyümöles, mag, here, tehát monyorú); *dumda* (zömben = közepett, közép) *dzang-gi-ja* (*dzamgija-* helyett: esomókötés); *top-khi-* (összefűz, tömegesít, tömörít), *topcsi* (esombolyított, töpörített vmi = gomb, tömörség, rövidség); *tomog-la-* (szomorkodik = esombolyodik, összehuzza magát); *tomo-ghola-* (körben, esomóban ül); *tomo-* (fon: sz. duvaszt = kuvaszt, tehát csavarva tömörít = fon; csavarva lehuz = duvaszt), *czöm* (összes, tömegben) stb.

esonka (esom-ka.) | *dzemdek* (esonka pl. felszemű, félkezű, féllábú.)

esont (esom-t) | *csimöge*, *csömöge*, *csömök*; vö. **esomó.**

esórag (dorongféle) | *surghak*, *surok*, (hosszú rúd, karó, dorong; gyökileg a forgatás, szuras alapértelmével bir vö. **karó**, **szucza.**)

esór-ál | *sir-be-*, *sir-ba-* (forgat.)

esoré (sz. esupasz) | *czori*, *csirma*.

esorgó | *czor-gho* (eszköz, melyen a folyadék átfolyhat; szeszfőző eső, tölesér, esorgó házon, forrásnál, szivattyú, eső. esatorna.)

esó | *czo* (egészen lyukas, átlukasztott.)

esó-dül | *csi-ul-* (írva: *csigh-ul*) *csú-l-*, *csó-l-*, (gyül, összeesődül, *csik*, *czuk* gyűkből); l. **sok.**

csök (csék) | *odzogho* (penis.)

csökken. l. **csekély.**

csóll (sz. = csőről) | *szö-ldze-le-* (csőről, fáeskára; ráteker fonalat, selymet, zsineget.)

csörgetyű l. **csereg.**

csúcs | *czokczai-* (ki-magaslik); *czokczo-ghor* (hegy-csúcs.)

csósz | *dsisze, dsesze-* (ört áll, örködik vö. török *csaus* és mongol *dsiócsi* (vezető, hirnök, futár.)

csúf | *czüb* (ronda, piszkos, csuf) | *csib-il, csüb-ül* (csufság, bűn; ilyen összefüggés van a sz. **bű** és **bűn** között)

csügg-ed | *csögö-, czögö-ksi-, czögö-msi-* (reményt vesz, kétségbeesik, elcsügged.)

csuk-l-ik | *dzogho-do-*

csűr | *szürö* (szalmatetőjű fészterféle.)

Cz

czakó | *czakholai* (gém fajta.) *sōnigu (heron)*

czafat (rongy) | *csaba-to* (hasadt, repedt; hasad, reped, szakad.)

czika (csira) | *csikhi*; *csikhi-le-* (sz. czikázik = csirázik.)

czimpa (orrezimpa) | *szamsza.*

czingár (sovány) | *eczengir.*

czir-mo-s, czir-mo-l (czirmos arz, czirmos bárány) | *khir* (piszok, szeny stb); *khir-te-* (homályosodik, sötétül), *khir-m-ecze-* (homályosodik, sötétül); nézetem szerint = a *khar, khara, khüi* (*khüri-h.*) fekete, korom gyökeivel.

czomb (sz. czobók) | *khon-do-lai* (*khom-do-lai* helyett); *tomdo csomogho, sándo csömöge* (czombcsont) mind ezen szók alapértelme a vastag gömbölyű csont. vö. csomó.

czondor (czondra, czondorodik) | *sinda-la* (tör, szakít, ront); *sinda-ra-* (török, romlik, szakad); *szanta-ra-* (szanaszét szóródik); *csindara* (a madár kihullott tolla, pelyhe). E szó czundra (lumpen) alakban a cseh nyelvben előfordulván, szláv eredetűnek tartatik.

czudar (rossz, hitvány) | *dzodar* (piszkos, ronda.)

D

dad-og | *tatagholi* (dadogó.)

dag-ad (deged) | *deg-dei-* (emelkedik, nagyra, magasra nő); *teg-dei* (felgöndörödik); *dög-do-ghor* (kiemelkedő, dagadó, tető); *dag-da-ghar* (kiugró, felgöndörödött, fölhajtott); *tag* (hegy); *tak-to-* (emelet, kiálló rész, torony); *dög-dö-i-* (dagadoz, dudorodik); *dög-dör-ge* (dudorodás.)

da-na (danol, dalol, duda, dudol) | *dao-n, dó-n* (hang, dal, ének); *dó-la, dú-la-* (hang-ol, dalol, hall); *dó-dó-la, dú-dú-la-* (du-dol, dalol.)

dángál (sz. csak kedvesét dánhálja, csak őt dánhálja mindig, tehát = kiválólag gondoz, táplál

vkit, vmit). | *dang* (egyedüli, kiváló, egyszerű);

dang amarik (a kiválóan szeretett, barát kedves.)

darázs | *durakhi* (*dzügei*, ez utóbbi = méh.)

darchas l. **sarchas**.

daru | *toghoró*. A magy. szóval gyökileg jobban egyezik *dar-khai-* (emelkedik, magaslik) és *da-khai-ghar* öbörte (sz. daru szarvu pl. ökör.) A mong. *toghoro* összefüggésben van *tegrü* (ég, magas) szóval.

dáv-ori-kol- (dombéroz. „ma dobi, holnap kopi“ sz. = egyszer hopp, máskor kopp) | *daba-* (átkihág); *daba-l-* (dagad, tulesap a hullám vö. dagály); *daba-maghai* (át-, kihágó, kicsapongó, tivornya); *daba-ra-* (át-, kihág, kicsapong). A mongol szó gyöke a *dobo* (domb)-éval ikertestvér; a dávori-koló, dombérozó tulesap a rendes határon, a domb (dobo) hopp-ott mond a síkságnak, felül emelkedik rajta.

deberke (döbörke) | *deböre* (csücsörkés edény); *deböregö* (üst, fazék.)

déd (dédapa, dédük stb.) | *deedü*, *déde* (magas, legmagasabb, kitünő, jeles; *déde idzaghor* (magas régi, kitünő gyökér v. eredet). Az hogy a szlovák urak e szót az ó szlávénak tartják, mit sem bizonyít; a magyar szó még mindig melléknév értelmű s így a *dede*, *dáde* nagyapa szókkal nem egy.

dél | *düli* (dél, tkp. az éj vagy nap közepe; a finn *eteä* a mongol *üde*-vel függhet össze.)

délczeg | *düli-gecze* (ugrándoz, szökdel, pajkoskodik); *düli-le-* (ugrál, tűzbe jő); *dol-gin* (hullámozó, háborgó, délczeg.)

derécsel (derécsel a malom, derécselnek alovak. sz.) | *dörcsi-khine-* (zajt csinál.)

dér (deres, dermed) | *dara-*, *dára* (fázik, nagy hideget érez); *czar* (a hó felső fagyos rétege, vö. mered.)

derű (derhenő; borúra derű) | *dergel* (teli fényű pl. hold); *dör-ni-kszen* (derült, világos; *szerge* (serken, józanodik, derül, vidúl). Ilyen a tör, tat. *aj-az* (derült,) *aj-ik* (józan,) *aj* (hold) s így a mong. *szara* (hold) *szaraol* *szaról* (világos, derült) is ide tartozik.

dészü (sz. = tüzsző, öv) | *deeszü*, *dészö* (kötő szer, lapos köté.)

dia-dal (képzőjét illetőleg vö. mong. *jabo-dal*) | *dai-la-*, *dei-le* (győz, le-, meggyőz, nyer; hadakozik); *dai-n*, *dai-szo* (ellenség tkp. nagyobb erő) vö. finn *taita* (képes), *taistele* (küszködik) továbbá mong. *daa-* (el-, fölbir.)

dicső (dicsér) | *dé-dsi* (a legkitünőbb, legelső, legjobb, eleje, zsengeje vminek stb.); *dédsi-le-* (dicsér, magasztal; a legjobbat áldozatul hozza); gyöke *dé*, *deg* (magas) s valószínűleg a *dész* szó is csak mellékalakja *dics*-nek.

didereg | *csicsire-*, *csicsiregle-*.

200. dik (sz. a dik üssön le!) | *erek duk* (ragadós betegség) vö. **dög**.

dész l. **dicső**.

dob (dobosz; olyan a hasa, mint a dob, tehát dom-

ború) | *daboszak*. (hólyag, tehát a puffadt vmi; vö.

több, domb.

dolog (res; ó szláv *dl'-g'* debitum) | *tölö-* (fizet, adósságát lefizeti); *tölö-ge* (fizetés, helyettesítés) *tölö-ge-szö* (fizetés, kölcsön, adósság). E szók gyökének azonosságát tagadni lehet, de bebizonyítani aligha; azért a mi szónkat kölcsönzöttnek épen a szláv nyelvből nem fogadhatom el.

domb, (dombor-odik, domború, dombor mű) *obo*, *doba* (domb,) *dobo-czak* (domboeska); *dobo-i-* (domborodik) *dobor-ó*, *bombor* (domború); *doboró szeilekcsi* (dombormű faragó, tkp. szelő; vö. *ponk*.)

dombéroz l. dávorikol.

dong | *dongh-ot* (hangzik, dong, döngicsél) vö. **döng.**

dor-g-ál | *doro-mdsi-la-* (leszid, összeszid, gyaláz); azonban valószínűbb, hogy a magyar szó a hang utánzó *dar-gi-* (czivódik) szóval függ össze.

döb-ben l. töprenkedik.

döb-öcs-köl (sz. = nyomkod, gyomoszol)

l. **nyom**, vö. **csomó.**

döbörög l. tipor.

dög (sz. *dög verjen le! dik üssön le!*) | *takh ol* (dögvész), *ereg duk* (ragadós navalya.)

döh-öl (sz. megpüföl) | *tök-se-*.

döng | *döng-gine-* (döng, dong, zong.)

dölfös | *döli-* (fölpuffad.)

dóre | *töivök* (absurdum, esztelenség; alapfogalma a kergesség, tébolygás); gyöke pedig *tögöri tööri-*, *töiv-* (tekereg, tévelyeg.)

dörget | *dor-gi-*.

dör-g-öl (dör-zs-öl, dör-ösz-öl) | *tür-khi-* (bedör-göl); *tür-csi* (surol, tisztít; vö. **surol**.)

dör-ök-öl (sz. belenyomkod) | *dürö-* (beledug, belegyűr.)

dug (dug-ó) | *tag-la-* (dug), *bög-lö* (ugyanaz); *tag-la-sz* (dugó, dugasz). A mongol szók gyökének változata a *dukho* (összeszorúl, beszorúl) ige, s ezzel ismét rokon *csikhi-* vö. **szik**, **szük**, és **tok**.

dúl l. tolvaj.

durál (sz. neki durálja magát) | *dura-la-* (kedvet kap); *dura* (kedv, hajlam, akarat.)

durva | *durigho*; *durigho üge* (durva szó, v. ige.)

duv-ad (sz. = kuvad, kúmlik) | *tomo-* (sz. duvaszt, lehuzza a fa bőret, kúvaszt); sz. duvasztott orsó, melyről a ráfont fonalat lehúzhatni összebonyo-
lással nélkül, mong. a fonás is duvasztás *tomo-l-gha*.

duvos (duztig) | *dzudza-gha* (vastag, testes, telt, tömött, erős.)

dsida | *dsida*.

E

e, e-z, e-me | *e-ne* (ez, e ni! voila) *e-n*de* (itt.)

ed-ény | *ete-* (az ételt táplálékot edénybe rakja.)

egész | *tegö-sz*, de *egü-t* (épít.) vö. magy.ép és épít.

egy l. vegyül.

eleg | *elbek*; *elbek delbek* (bőség, bőséges, fölös.)

elő (első rész) | *előn-czek* (előszak, előkor; *ülge, ülöge* (vminek elő vagy déli része) vö. **jel, világos.**

eme (emse) | *eme* (asszony, nőtény, eme); *eme ere* (nő férj, s talán ember is = eme ferj?); *emekcsi* (nőtény vö. **emse** továbbá **emtet.**)

em-el | *ön-dei-* (*öm-dei* helyett); *om-oro* (az állat szügye, tehát emelkedés, domborodás vö. szegy); *emö-ne* (első tkp. kiemelkedő rész.)

emész-t | *em-khö-*, *öm-khö-* (szájába vesz, megrág, összegyűjt.)

emtet | *em-sze-* (ápol, dajkál); *ama* (száj); *meem* (emlő vö. eme); *üm-üsz* (csókol, régen: ápol); mind-ezen szók összefüggni látszanak a mong. *ama* (száj) szóval.

eng-ed (enged a kötél, enged a jég) | *eng-et* (meg-, széteresztí a szorosán begomboltat = tágit, tért hagy stb. vö. ha időm engedi = ha időm elég tág lesz stb.)

eny-el-eg | *ini-je-* (nevet), *ini-bel-dze-* (nevetgél).

eny-he | *eng-khe* (nyugalom, béke, csend, stb.); *eng-khe-dsi-* (nyugalmat élvez.)

enyv (sz. enyü; enyv-ez, enyek) | *na-gha-*, *ná-, nyá-*, (enyvez, ragaszt.)

er-ed (eredet) | *ur-gho-* (emelkedik, kel, nő, tehát keletkezik s így mindkét ige alapjelentése a „mozdulás, elválás“ bizonyos ponttól, a különbség csak az irányban van); ugyanezen mongol gyök mellék-alakjai: *oro-* (ereszkedik); *ör-gen* (terjedt, széles) de *er-gö-*, *ör-gö* (emel, áldoz.)

eresz-ked-ik (= lefelé megy, száll, megeresz-kedik a kötél stb.) | *oro-*, *oró-da* (be-lefelé megy, ereszkedik az íj, kötél; beszédbe, vitába ereszkedik); *khöldö orona* (lábbaereszkedik = jární kezd stb.)

erő (eröltet, er-kölesös ember, erkölcsös ló, mer) | *er-khe* (erő, hatalom); *erkhe-te* (erős, hatalmas, önfejű vö. erkölcsös ló); *er-kke-lik* (erős, önfejű, makacs); *er-khe-si-* (uralkodik) stb. de *ereő-le-*, *erőle-* (erőszakot tesz, eröltet); *ur-ma*, *or-ma* (erő, erély, hajlam, kedv), *or-ma-si-* (erős, merészkedik) *or-i* (erős, fiatal); *ör-me-te-* (erős). Ezen gyök változata *bira* (erő, kedv; vö. virhuszik) s talán a magy. *úr*, is.

err-eg, herr-eg | *ar-khira-*, *ir-khira-*
erszény | *arczol.*

es-ik (és az eső, ej-t) | *oi-csi-* (esik, leesik; az *es* népies ejtése, meg az *ej-t* alak azt mutatják, hogy az *s* a *j*-vel váltakozik; l. **est**).

est (este) | *asz-ghan*, *asz-khan* (este) gyöke *a-sz-* (esik, omlik, ömlik), melyből ma azonban csak *a-sz-kha-* (el-, kiönt) van meg, vö. tör. tat. *tö-s-* (esik) és *tö-k-* (önt.)

e-sz-ik (ev-ék, e-het-ik, é-t-el, é-t-ek) | *i-de-* (eszik); *i-de-l* (evés); *i-de-ge* (étek, étel, ev (pus); *i-de-si* (étel, evés) stb.

evet | *oghoto-na*: a mongol szó végzete kicsinyítőnek látszik, s így az *ogho* tövel egynek vehető *ob* (repülő evet) szó is.

E

ébr-ed (éber) | *ob-or-o-* (észrevesz, vigyáz, figyel, óvakodik.)

éd-es | *am-ta-te*. A magyar szót a tör. tat. *tat-li-val* szokták összeállítani, de miért hosszú az **éd**? nézetem szerint a magy. **éd**, **emd-ből** van, ez pedig az *em-ik* (szopik) igének volna származéka; a mongol szó gyöke *am* (száj); a száj, szív, szop szók megelőzték az édesség megnevezését, hogy az „izlel és édes“ szók több nyelvben egy gyökűek, a mongol szerint természetes, mert *am*, *ama* száj *am-ta* iz, édesség, *am khür* száját értet vagy száj-ér = izlel.

ég (sz. menny-égben, vö. mönhi) | *ék*, *egek* (hajlás, boltozat, ivezet, mely vmi fölé kihajlik, fődél). A mongol *oktorghoi* (ég) alap értelmét látszik mutatni a mandsu *ok-csi* (takaró), tehát ismét csak a valami fölé hajló; mi is lehetett az ég az egyszerű ember előtt, ha nem fődél? Az „ivezet, fődél“ értelmezést támogatja a tör. tat. *kök*, *kük* (ég) *köj-me* (ivezet, boltozat), mandsu *abka* (ég) mong. *eb-khe-* (összehajt, béborít) stb szó; de a „fődél“ fogalma a „magasság“-ét nem zárja ki, ezért mong. *ek-csim* (magas, meredek) gyöke összefügg *egek* (fődél) és *ikhe*, *jeke* (nagy) szókéval. A magy. „ég“ szónak „levegő“ jelentése másod rangú.

ég (a tűz é-g, a növényzet kiég) | *e-ge-*, *é-* (süt, szárít, aszal); *ege-lte*, *é-lte* (nap h-ev-e); *é-gür-de* (kiég, kiszárad a hőségtől); *é-me khalón* (égető hőség); *ek-csisz* (égő, heves). A mongol után indulva **ég** = ev-g (vö. hé, hev-es) vagy is a *g* csak a tartósságot mutatná, mint *ir-eg* igében.

él (kés éle stb.) | *ír* (él), de *il-dő* kard, ez pedig *ta*, *te*, *to*, *tő* (as, os, es, ös) képzőt mutat az *l* miatt lágyúlt alakban) vö. sz. vasat éreltet (élesített helyett.)

él-et | *öl*, *ül* (élet, élelmi szér); de *ül ghadzar* (haza, szülőföld) *öl-dsi-* (élősködik, mások kegyéből él); *öl-tei* (tápláló, éltető), *ul-osz*, *ul-usz* (emberek, nép tkp. élők) az *osz*, *usz* többesnévi lévén.

ém-ett-em (nem álmomban, tehát ébren létemkor) | *ami*, *ämi* (élet, az élet és ébrenlét közel fogalmak.)

ép (épség, épen) | *eb* (összhang); de *eb ügei* (egésztelen = nem ép); továbbá ép = egész, de ép-ít mongol *e-gü-t* (épít, mintegy egészít) és *tegösz* (egész, teljes vö. tökély.)

ér, ér-ke-zik l. **jere**

ér, (er-es) | *ar* (vonalak kézen, lábon, falevélen.)

érdem | *erdem* (képesség, ügyesség, értelem, ismeret, előny, érdem, erény); *er-tö-* (bizik vkiben, támaszkodik vkire); *er-tö-l* (remény, támasz, segítség) tör. tat. *jar-dü-m* (segítség). Tehát valószínű, hogy *ér-d-em* szerint kell tagolnunk, a gyök pedig ugyanaz a mi **erő**, **ért**, **erény** szóké.

ért (értelem) | *arbisz* (tanútság.)

ér-ték | *örtök*, *örték*.

és l. **is**

étek, étel l. **e-szik.**

év | *o, on; ot, v. od* (évek), de *oi* (évforduló); *oi bolba* (egy teljes év múlt el.)

F

fa | *mo-d, mo-do* mandsu *moo, mao*, kínai *mu* vö. finn stb. *puu.*

fagy | *akhi-ra-* (átfagy, kopogóvá fagy.)

faj-l-ad (sz. = oldalol, farol) l. **szaj-lad**

fakó | *ukha.*

fal (befal) | *bal-gho-* (szájába vesz) *dzal-gi,* (fal, nyelv; vö. sz. szaj-lad, faj-lad.)

falu (falva, faluink, falu-ka = falka) | *balgha-szo* (falva, város); mandsu *falga* (család, falu); *falan* (falva, szoba = az épület része, osztálya, mong. örö); *bül-ek* (rész, osztály, csapat); mind ezen szókban az alap értelem az összetől elváló, külön részt, csoportot képező, tehát az elválás fogalmából indul ki; a mongol szó nomen acti képzője *bal-*, *balgha-* igére utal, ilyen ige ma ninesen, de a kettőzött *bal-ba-ra* (el-mál-lik) igazolja voltát; hogy a **falu** *falga*, és *balgha-szo* szók „elválást” jelentő igéből származtak, bizonyítja a mongol *ai-l* tör. tat. *avül* (ház vagy család, csoport, falu), továbbá a mong. *ai-ma-k* (nép-falka,) mely utóbbi szók gyökét a tör. tat. *aj-ir* (elválaszt) ige tartalmazza, s melyben az utórész causativum képző.

falka. l. **falu.**

far (fark, sz. foresok = faresik) | *aro, ir-khe* (hátsó azaz fordított rész); de *szegü-l* (fark, utórész) szóval függ össze a mongol *szegü-der* (árnyék) s így igen valószínű, hogy a magy. árnyék is a „far, hátsó rész” szóval egy gyökű, mely szerént árnyékszék hátsó vagy félre eső szék volna, mint a mongol *ir-khe ger* (félre, farkra eső ház).

fár-ad | *ar-gha-*: *ar-ai* (fáradsággal, alig, nehezen)

far-ag (forgács) | *dzoro-* (farag, *joro-, oro-* helyett); *dzorgho-da-szo, dzorghószo,* (forgács, tehát ez utolsó szó nyújtása is okadatolva van).

fecs-csen-t (fecskend) | *ösz-ög-le-* (föcskendez); *öte-ge-re-, öté:-e-* (fecsérel, eltékozol stb.).

fecsér-el. l. **fecscent.**

fed (föd, födél) | *bü-te-* (föd), *büte-lge* (födél).

fehér | *czekhir.* (Az előhangok későbbi keletkezését a tör. tat. *agh-ar* „fehéredik” mutatja).

fej l. **tej.**

fek-üd-ni (fek-szi-k, fek-v-és) | *kkep-te* (tör. tat. *fat-* fekszik, *jäj-* lelapul, elnyulik, tehát *kkep-te* = *khap-ta-ghai-* lapul, vö. **lap-i**).

fekete (sz. feteke | *bekhe* (feketesség, = tinta, tus); *bekheti* (fekete, tintás); azonban valószínű, hogy a székely **feteke** az eredeti, mintegy a **fed** igéből származva s akkor a mongolban *büdegi* (homályos, sötét) a párhuzamos szó.

fél (retteg) | *öli-, bol-gho-* (fél), *ölikhai* (félénk).

fél (felek, feleim) | *büle* (házi barát, családtag); *bül-ök*

(rész, osztály.) A „fél“ szó alap értelme a hasított, választott pl. tör. tat. *jar* (hasít) *jar-ti* (fél). Hasonló ige a tör. tat. *bül-* (választ, oszt).

fe-l-leg (felhő, fel, felső) | *eü-le-n*, *üle* (felhő, felleg). E szó gyöke *eü*, *ú* (m. fő, fej, finn *yli*) magasságot jelent s így az *üle* is csak felső, magasló értelmű, mint a székelyek szerént felleg pl. fellegvár. A „borítás, fedés“ fogalma csak a homály szóban van meg, ugyanezen *ú*. *ő* gyök testvére *ú*, *ó* (nagy; magy. *ó* = öreg); az első származéka a mongolban *ü-li-* (emel, állít, finn *ylen-tää*), továbbá *ökszö-* (fölfelé megy.)

fény | *önge*; *önge-le* (fényesít), de *möngö* (fénylő = ezüst); a fény szó gyöke összefügg a hágás, magaslás szó gyökével; vö. **hág** és **mönhi**.

férj (de: fér-fiu) | *ere* (férj, him), *erektei*, (férj); *erekhün* (fér-fiu); *eme-ere* eme-férj s hihetőleg = em-ber. Ezen gyök változata *ar* (ember), *arad* (emberek.)

fermed l. **forral**.

fertó (förtelem, fertőz, Fertőtava) | *burton*, *burtak* (piszok, iszap, sár, tisztátalanság; *burtag-la-* (piszokol, mocskol, berondít, fertőztet.)

fest | *budo-*; *budok*, *putok* (festék.)

fészek (vaczok) | *iczege* (vaczok.)

figyel l. **ügyel**

fig-ik | *ungha-*

fodor (fodros, bodros, borzas) | *bodsigir* (bodros, fodros, borzas) vö. **bozót**.

fog (fogoly) | *bogho-*, *boo-* (vö. finn *pyytää*) (fog, megfog, megakaszt, megköt, bogoz); *boghol* (fogoly, rabszolga); *bogho-sz* (fogamzat, fogantatás, magzat); *bogho-lgha* (befogó eszköz = járom); *bogho-mi* (madár fogó eszköz), *bogho-mi-la-*, *boj-mi-la-* (fojt, fojtogat); *bogho-m-dok* (fogadás.)

fogy | *bütö-* (végződik, véget ér) vö. **fok**.

fok (fokos, mokány, vak, vég, mige, mög) | *mokho-* (vége lesz, fogy, tompúl az eszköz sz. butúl; buta sz. = tompa, *bütü* sz. = tompán elvágott vég, sz. *bütübe* szorít = zugba, kijárásnélküli helyre szorít); *mokho-dok* (buta ember, v. eszköz sz. vö. sz. mokány ökör = buta, vastag fejű ökör); *mokho-r eberte* (buta szarvú); *mokhor nükhe* (vak lyuk, a melynek *bütüje* van, tehát a melyen nem hat át a szem, vö. vak ablak). Az eszköz buta, *bütüs*, v. tompa fele = fok (kés foka, fejsze foka), ennek a „hát“ szó is megfelelője (kés háta) a hát = meg, mög, de hátsó = végső, tehát a „meg, mög (régimige)“ = vég, mongol *mökhö-* vége lesz. Az alapértelem a fölvett szóknál a „vég“ innen „a dolognak oka (kezdeté, eleje) s foka (vége) van“ olyan, mint a késnek éle és foka van; a fok nem vág, mert buta vagy tompa, a vak szem nem lát, mert tompa vagy élének vége van. A mong. *mokhor* azt is teszi esonka, vagyis a miben fogyatkozás van. A mongol *szokho-r* (vak) ugyanezen gyök, csak előhangja más, valamint a magy. *fogy* (mongol *bü-tö*) is e gyökhöz tartozik.

fak-ad | *bagha-la-* (a kelés fölreped, kifakad.)

foly (folyó, jól foly dolga) | *bu-la-lc* (forrás, folyó; vö. *Volga, bulg-ar, bulak-ar* folyó-azaz Volga ember?) *bu-la-ra-* (foly, esik, sülyed), a gyököt mutatja *baol-, ból-, bül-* (foly, lefelé száll). Hogy pedig a folyás eredetileg csak haladást s különösen lefelé való mozgást jelent, mutatja a mongol *oro-* (ereszke-dik, száll, hull az eső) *oro-sz-* (foly; vö. mordva *ravo* Volgafolyó), *oro-gho-*, *oró* (lefelé, az árral), továbbá a tör. tat. *ak-ar* (foly) *jagh-ar* (esik, hull az eső stb.). E szerint a magy. hull, hullám s mongol *ghó-l, gho-l* (folyó) gyökei is rokonok.

for-og (fordul, fordít, forgandó = változó) | *or-csi-* (forog, vö. ors-ó); *orcsilang* (a forgandó = világ); *or-csi-ol-* (fordít), *or-ba-* (meg-, el-, befordúl, megvál-tozik, árulóvá lesz), *moroi-* (kerül, fordulatot tesz.) Hogy a „forbátol“ a „for“ gyökkel függ össze, mutatja a mongol *khari-* (fordul, hárul) és *khariól* (fordít, hárít, forbátol.)

300. forr-al (forráz, for-tyog, for-tyan) | *boro-l-ol-* (for-ráz, forral, zöldséget stb. vízben főz); *bor-dsi-gina-bor-dzang na-* (felfortyan, tűzbe jő); *bor-gi-* (fer-med.)

fő l. felleg.

ful-ánk | *büli-* (szúr, leszúr.)

fur (furó, furú) | *öröm* (furú.)

furulya | *bürije* (kürt, trombita stb.), *bürije-de-* (kürtöl, sipol, furulyázik).

fut | *bos-, bot-* (fökel, fut) *boszkhol* (szökevény, futó.)

für-kész | *er-gicze-* (ireg, forog; bírál, fürkész.)

fürt (fürtös) | *eür-tö-, ür-tö* (összegöngyölödik, összefonyolódik a gyapjú, haj, szőr stb.)

füst-öl-ög | *basz-kho-*; *baszkhól-* (füstöl.)

fűz (összefűz, fűző, fűdző sz.) | *üdü-, üde-* (össze-köt, varr, össze-, befűz); *bakczani üdes* (batyufűdző).

fűz (fa) | *uda* mandsu *fodo*.

G

gág-og | *ghang-ghona*.

gáncs | *gindsi* (láncz, bilincs; kínai eredetűnek látszik); *gindsi-le* (lelánczol, vasra ver.)

gang-os (sz. büszke magatartású) | *ghonghor*; vö. **hág.**

gariga l. karika.

gar-ol (vízen atkel) | *ghar-* (ki-, fel-, átkel); *ghar-am* (átkelő, kiszálló, itató, állomás-hely a folyónál.)

gát | *khá-lta* (képzőjét illetőleg vö. *ba-lta* szóval: gát, s általában minden elzáró, megakasztó szer.) gyöke *khaa, khá* el- bezár, betesz, megdug stb.) Ezt is szláv szónak hiszik, mert ezen nyelvekben is magyaros alakban megvan, csak kár hogy gyökét nem mutatják ki.

gáz-ol | *ghat-ol-, get-öl-* (vízen átkel.)

geb-ed (sz. puffad, dagad, deged) | *dep-te-* (deged-nedvességtől); *khöb-khi* (puffad, dagad, emelkedik);

gége | *khügemei*.

gémbe-l (zsémbel) | *geme-re-* (szemrehányást tesz, morog); *geme-re-lde-* (zsémbelődik, zugolódik).

gerely l. **gerincz.**

ger-incz (Krizsa szerint ger-nye) | *khira* (hegygerincz, hegyél); *khira-khai* (éles pl. szem, vö. „gerely“ régi fegyvernem éles, szuró hegygyel).

gerjed l. **virad.**

gím | *gi: gi bugho* (zerge, szarvas szarvval).

gócz (sz. = tűzhely; kuczko) | *ghao, ghó, ghú* (gödör, mélység), *ghalin ghú* (tűz gödör); *ghú-czak* (gödör, mélység; a pásztor ember tűzhelye gödörke szokott lenni).

gond | *ghomoda-* (aggódik, szomorog) vö. **komorog.**

gomoly-it (gombolyit, esombolyit, gomolyag) | *khombi-* (kum, gombolyít, esombolyít), *khombi-ldo-* (gomolyodik, esombolyodik), *khob-oi-* (gomolyodik, fonyolodik); *khom-ol* (lógomolya sz. = a ló gömbölyű ganéja).

göbe (göbés, gubás, kupás = göbés pl. tál, kupás eserép, k. véső, k. vas; gubás varrás) | *khöb* (göbe, víz göbéje, sz. = mélye); *khob-il, ghobil* (mélyedés, a kupás eserép öblössége), *khob-oghor* (mélyedt, göbés); *khob-ó, khob-odal* (göbés, kupás, csatornás holmi, vajú), *khob-ikhi* (kupás véső, göbe, mélyedés); *khobikhi-da-* (kupásit. göbésit); *khob-khil* (kerékvágás, mélyedés). Ugyanezen gyök változata **csév, csó.**

göboly l. **kövér.**

göböres (sz. hopores) l. **hab.**

göcs | *kheteö* (göcs, esomó a fán).

gödény | *khotan, khodan*

gödör | *koto-ghor, ghodo-ghor* (gödörös, mélyedt, mélyen fekvő, mélyedés); *khöte-ger* (domborodás, egyenetlenség, hol domborodás van, mélyedés is szokott lenni; vö. **kut.**

gögy (csecs) | *kökö, khökhö.*

gömb (gömbölyű, gömbölyeg) | *bö-gem* (gömb, gombolyag vmi); *böm-bö-ge* (gömb, labda); *böm-bö-lik* (gömbölyeg, vö. gomb, bong).

gönde, göndöcz (sz. gömböcz hasú) | *khön-döi* (*khömdöi* helyett, a domborúság következménye, üreg, odu, völgy); *khon-gi-ja* (*khom-gi-ja-h.*) *khongil*, (*khom-gil-h.*) domborúság s az annak megfelelő homorúság, üreg) vö. **tönk.**

göndör (kondor, göndörödik) | *ghandai-ghanda-ri-* (*gham-dai* stb. helyett: göndörödik, sz. kondorodik).

görbe (girbe gurba) | *khorboi-* (görbit, horgaszt); *ghora-baldza-* (görbedez, kigyózik); *bo-khir* (görbe, *khir-bo* helyett, ilyen áttétel által származott *sivü-* (bizik) *tüsi-* (támaszkodik) igéből.

görény | *kürene, khürene*; gyöke talán a *khüi* (kórom), *khüren* (sötét barna színű).

göröncs, göröncsér | *ghorondza* (köszörűkő; a fazekasok korongja szintén köszörűkő; hogy az eszköz után is képeztetnek működési nevek, elég példa van rá. pl. nem mondják deszkások, hanem

fűrészesekek, kaszások és nem szénások stb; ezért a szóban lévő szó szláv voltát kétkeltem.

göröngy (garangyag) *gör-mi* (gömbölyű, guruló kavics); *khör-ghol* (több állat guruló ganéja).

gözü (güzű) | *khücze-ge* (patkány, egér fajta).

guba (g. öltöny; de sz. gubás varrás = egyenetlen varrás, midőn az öltöny hol kidomborodik, hol behorpad) | *khuba deel* (bunda tkp. öblös öltöny; *khob-toszo*, *khubczaszo* öltöny) vö. **göbe**.

gub-bad (sz. összegözsörödik) | *ghupcsi*.

gur-úl | *ghul-it-*, *ghul-at-*.

Gy

gyak-ik (gyaka) | *deke-* (gyakik).

gyaláz (aláz) | *ol-gi-* (becsmérel, gyaláz), *olgi-jan* (becsmérlés, gyalázás) vö. **alj** (*ula*).

gyász (gyász-ol) | *ghasza-lang* (gyász), *ghasza-l-* (gyászol); *ghaszalkho bicsik* (gyászirat).

gyékény | *dsigeszen* (káka, nád tkp. az egyenes, a kinyúlt, *dsigei-*ből).

gyenge | *gen-dze*.

gyér | *adair*; *szei-re-* (gyérül) vö. **tár**.

gyom-or | *oma-dak* (alhas, potroh; mindkét szó alapértelme a dombosság, gömbölyűség).

gyopon-ik, gyaponik (régén: felgyulad) | *tübe-* (pattan, tűzül, sz. felgyulad, tüzes fekély tamad; a *tob*, *lob*, *dob-o* emelkedést jelentő hangutánzó gyök mása vö. **dömb**).

gyök-ér | *i-dzagh-ór* (gyökér, alap, eredet, törzs). A mongol szó gyökét a *dza-gha-* (szétvág, elvág, elválaszt) igéjével tartom egynek, mert a mandsu *fu-lekhe da* (gyökér) alapértelme „elvált, megosztott tö” s így a mongol szó sem jelenthet mást. Az *i* előtét más szónál is előfordul *u*, *ü* alakban pl. *czökhén*, *ü-czökhén* (csekély), *mar-ta-*, *u-marta-* (elfelejt).

gyors | *dzori-mak* (gyorsaság, fürgesség, elszántság); gyöke *dzori-* (elszánja magát); *dzor-csi-* (indul, igyekezik). Rokon gyökű *khurdun*, mandsu *kordón* (gyors).

gyötör | *dzödö-ri-* (szenved, gyötördik, kimerül).

gyó-z (győzia dolgot, győzős, le, -meggyőz) | *csi-da-* (győz, bír, képes, tud); *khamogig csida-ba* (mindenkit legyőzött); rokon gyök *khi-sza-*, *khiszaghan tengri* (a győzelem istene).

gyu-j-t (gyú-l-ad) | *du-ló* (melegség, hőség); *du-lá-n* (meleg); a mongol szó gyöke a *tü-le-* (éget, tüzel) igéjének mellékalakjaúl vehető; ide tartozik még *dzu-n* (nyár), mandsu *dzu-ari* (nyár), *su-n* (nap), mongol *dzu-la* (lámpa, világító szer).

gyula (régén: kormányzó, arabirás szerént *dsila*) | *dsilá*, *dsola* (fék, gyeplő, kormány); *dsoláda-* (fékez, kormányoz, igazgat).

gyú-r | *dzuu-ra-*, *dzú-ra-* (gyúr, eredetileg pedig *dzughura-* esavar, kavar, kever, esűr, zavar).

gyú-l | *khüi-le-*

gyül-öl (gyil-öl) | *dsil-é-* (fut vmi, vki elől; a gyülő-

lés különben a mongol, török-tatár szerént = nem nézhető); *gholo-* (fut, kerül, gyűlöl, megvet).

gyümölcs, gyimilcs | *dsimisz*, *dsimes* (gyümölcs, bogyó); *tümöszö* (gyümölcs, termés); tör. tat. *jemis* (gyümölcs). Az eledel fogalmából indulva ki, egyenlő volna a tör. tat. *je-mis* (evett, evet), de tör. tat. *je-* = mandsu *dse-* és *dse-te-* (eszik) = mongol *i-de-*, *e-de-* (eszik); egyébiránt vö. **csomó**.

gyűrű | *dürö*, *dürü* (karika, karika alakú füle, fogantyúja vminek).

H

hab (sz. hopolyag, hólyag) | *khab-ang* (daganat, puffadtság); *uszoni khabang* (vízdaganat); *khabang-na-* (dagad, puffad; *ob-khoi-* (kimagaslik, felszínre jut, emelkedik; vö. mandsu *ob-ongi* hab). A magyar „hab“ szó kettős jelentése igen természetes; hab folyadék nélkül nincsen; a hab, buborék (vö. búb,) a víz dagadása. Ugyanezen gyök változata *khöb-khi-* (puffad, emelkedik, könnyű), *khöb-khör* (daganat, emelkedés, vö. hopores, sz. höböres, göböres, = érdesség, tehát emelkedés); *khöb-,khöb-bö-* (víz színén uszik; a hab sem szokott a víz fenekén lenni). Az emelkedés, dagadás kifejezésére a mongolban még *daba-*ige is van, melyből *dab-szak* (hólyag) származik.

háboru (háborog) | *khimora-* (zavarban van, háborog, lázong); *khimoral* (zavar, lázongás). A mongol szó összetettnek látszik *khim* és *ora-*ból; *khim* = *kham-kho*, *khem-khe* (össze, szét, darabokra) szógyökével, *or-a* pedig *or-esi* (forog) gyökével s így az alapértelmem az összevissza forgás, forgatás

had (összetartozó) | *khoto*, *khoton* (udvar azaz a félkörben felütött több sátor, innen *khotoni akha* az összetartozó családok, tehát a „had“ aggja; de jelent e szó csomó-t, rakás-t is, s így e szó a *khamto* (együtt, összes) szó rövidületének látszik; *khamto-* (összegyűl, egyesül, halmazódik); *khotogholo-*, (kazalba rak). vö. finn *kunta*, *kansa*.

hág (hágó) | *khang-ghai-* (hág, emelkedik, magasra nő); *khang-ghai* (hágó, hegy, hegyvidék); *öng-gei-* (hág, emelkedik, büszkélkedik); *ök-szö* (hág, fölfele megy) stb. Hogy a „kengyel“ szó egy a „hág“ (háng, vö. vogul kang) igének megfelelő felhangú ige származéka, s hogy tehát a kengyel nem „csizma alj“ mint a finn nyelvészek kieszeltek, mutatja a mongol, *dör-öge* (kengyel tkp. felhágó) tör. tat. *üz-engi* (kengyel tkp. felhágó) mandsu *tufun* (kengyel tkp. felhágó), de még a német nyelv „steigbügel“-je is. A *khang-ghai* gyökével látszik *khaghan*, *khán* (király, magas hegy) szó is összefüggni.

hagy, hagyap (régi szó.) l. **hajít**.

haj, héj (héjaz), | *ui-szo*, *üi-szü*, (nyír- kőrifa stb. héja), *ui-*, *oi* (hull, elvál, szalad); *khoi*, *khui* (hüvely, tehát takaró, de elváló is), *khoi-kha* (a fej bőre, héja, de „haja“ is, mert *khoikha*

sireine a haj sörte módra áll, felborzad); *khal-csi* (rétegenként, héjanként leszed; vö. hályog); *khal-csi-ghai* (héjazott, héjalt, sz. = hajatlan, szörtelen, kopasz); *khol-to-si* (héjazodik, hámlik, elvál). Ezek után az *üszö*, *üszü* (haj) nem más, mint a fentebbi *ui-*, *oi-* igével összefüggő *uiszo*, *üiszü* szónak összevont alakja s alapértelme az elváló, hulló; vö. tör. tat. *csäcs-* (hint, vet, hullat), *csäcs* (haj).

háj (olyan kövér, mint a háj sz.) | *khüjö-ge* (begy, kövérség, tehát a mongol szó alapértelme a puffadtság).

haj-ít (hagyap, hagyít, sz. hanyít) | *khaj-a-*, *khaj-i-*, *khai-* (hajít, hány, hajt, hagy); *khaja-gha*, *khajá* (földhányás, oldal, hajlás), *khaja-k* (hajó), *khaja-o-r* (hajtó = evező), *khaja-psi* (hajító = parittyá), *kha-i-lgha* (hullámhányás), *khai-szang* (földhányás, földvár). A *khaj-a-*, *khai-* gyök mása *khei-sz-* (hajítodik, hányódik stb.), *khei-sz-khe* (hajít, hány, szór) igék gyöke, innen *khajapcsiar kheiszkhene* (hajítóval — parittyával — hajít.)

haj-korász | *oj-khira-*.

hajó l. **haj-ít**.

haj-ol (hajlik, kajla) | *kheje-de-* (félredül, görbül, hajlik); *kheje-le-* (megdül, kajlává lesz). E szók gyöke mind két nyelvben egy a „hajít“ igéjével.

hák-og | *khakhi-ro-*.

hal (meghal, „a kerék a földbe hal“, sz.) | *khali-* (elszáll, föl száll, túl-, kilép, meghal, *uszoni* bítégér *khali-ba* vízdaganatban halt); *khala-i-* (felülhalad, múl stb.) *khalai-da-* (rétegekben el-, levál); *ila-* (halad, múl, kiválik); *ulam ulam* (hova tovább tkp. haladva haladva). Ugyanezen gyökhöz tartozik, *kholo* (távol), *kholo-do-* (távolodik, a haladás is csak távolodás, válás bizonyos ponttól).

hal-ad | *kholo-do-* (távolodik); *kholo* (távol) vö. **hal**.

hál-ó | *göl-mi*, *gül-me*; (a mongolnak még egy másik hason jelentésű szava *üge-si* azt látszik mutatni, hogy a háló gyöke megakasztást, fogást s kötést jelentő ige s így hal, halász szóval nem függ össze, mint a vogul után akarják; mongolul *khöli-* (köt) *kholbo-* (összeköt).

hály-og | *khali-szó* (burok, hártya, héj, háncs, bőr); rokon gyök ezzel *khol-to-szo* (kéreg, hám, háncs, héj). A mongol *khor-ghon*, *khó* (hályog) voltaképen „kéreg, héj“ jelentésű s így egy gyökű *khoo-r-* (hám-lik, mint a kéreg) igével.

hám | *khóm* (a terhet vivő tévének hátára tett nemez).

hamar | *khomor-* (utólér), *khomor-kha-* (sürget).

hámor (sz. jó hámora van, falánk, kapzsi az evésben) | *khamor-* (kapzsiskodik), *idege khamoran abna* jó hámorral eszik, mindent fölesz más elől, vö. hamar-kodik.)

hamu (régén: homu) | *ümü-szü*, *üneszen*.

hang | *khan-gira-* (hangzik); *khan-gina-* (hangzik, eseng, kong); *ung-si-* (olvas tkp. hang-oz-tat.)

hánt (hámlik, háncs) | *khang-sza-* (a bőrt megtisztítja a szörtől.)

harag-sz-ik | *khar-gisz* (harag, düh, gonoszság); *khar-gisz-la-* (haragszik, dühöng stb.); gyöke a *khara* (fekete, rosz, gonosz, irigység.)

harang | *kharangha*.

har-ap | *ara-gha*, *ará* (fog, tehát a harapó, maró) innen *ará-ta* (róka = a fogas, harapós, marós); e szó gyökét tartalmazza *ar-to-* (rág, öröl a féreg) ige, ide tartozik *örö-lbi* (harapó fogó), *örö-lbi-de-* (harapó fogóval fog); *örö-b-khi-* (utána, hozzá harap, mintegy harapint a hal a csalétek után, a szörny az elnyelendő lény után).

harcz (harcz-ol) | *kharsi* (ellen, ellenség, ellenzék), *kharsi-ldo-* (ellenségeskedik); vö. **horzsol**.

hár-it (hárul, háramlik) | *khari-* (el-, meg-, visszafordúl); *khari-ól-* (visszatérit, eltávoztat, visszahárit, forbátol stb.)

három | *ghur-ub-*, *ghur-ban*; *ghurmoszola-* (hármal, háromszorosít).

has | *gesz*, *gedesz* (has), *geszte* (hasas); *khoto*, *khodo* (has, gyomor), *khodód* (gyomor, belek); *khüdzé*, *khüdzege* has, haskó sz. = potroh) vö. finn *vatsa* vogul *kaszr* stb. hasonlímányokat.

has-ít (hason fele) | *khiacsi-* (hasít); *lhaszo-* (ki-, elvág, kihasít, kivon); *khosz*, *khos* (két hason fél, két összetartozó = pár).

haszon | *akszon* (nyereség, haszon).

hat (hat-ol, hatalom) | *khoto* (által, keresztül); *khoto-ra-* (áthatol); *khot-ala* (általános, összes).

hát (hátnál) | *khoi-to* (hátsó rész, éjszak, nyugot, mult, jövő); *khoi-to-khi* (hátsó); *khoito-da* (hátnál).

határ | *khidzár* (határ, szély, part, vég), *khidzár-la-* (határol); *khidzászó* (öltönyszegély). Ez utóbbi szó, valamint *khidzagha-lasi ügei* (határolhatatlan) igére utal, azonban a *khito-* (vág) ige kivül más nincs a mongolban. A magy. „határ“ a hitár-ból olyan átmenet lehet, mint *khotagha* (kés) *khitogha*-ból. A „határ“ szó alapértelme a *khito*-ból való származtatást igazolja, mert szegély is a „szeg“ ige-ből való; egyébiránt vö. **hat**.

hattyu | *khongtai* (hattyu-színű); *khong*, *khung* hat-tyú); a mongol szó *czang*, *czeng* (fehér) szóval függ össze, a magyar pedig a **hó**, **hav** mint a kiváló fehérség jelképével, s így a finn kaptára készült „hajtó, uszó“ féle értelmezést nem fogadhatom el, vö. tör. tat. *ak kos* (hattyú) = fehér madár.

400. ház (haza) | *khota*, *khoto-n* (előkelők háza, kastély, város). Ha e mongol szó szanszkrit eredetű, akkor bizony a finn *koto* lapp *kote* stb. szók is abból az ünöböl valók.

haz-ug | *khadza-ghai*, *ghadsi-gho* (faesaros, tekervényes, hamis lelkű, hazug); *ghadsigho üge* (hazug szó, hazugság, vö. **kacs**); *khoda-l*, *khuda-l* (hazugság) szó gyökileg szintén ide tartozik.

hedegű (hegedű) | *jado-gha* (gyöke úgy látszik *nada* (játszik) igéjével egy).

heg-ed | *khaghadsi-t*.

hegy (vég.gabona hegye = legjava, sz.) | *okhi*.

hej! haj! | *oj, hoj; hoj nökhör, naisi ire* (hej pajtás, ide jere).

hen-ger-eg (hempelyeg) | *öm-göri-, öngöri-*.

henye | *gene-n* (gondtalan, hanyag).

he-on (régén: hiú-n, hián) | *khei, khi* (légür, levegő); *khi-de* (hiába, hasztalanúl tkp. levegőbe).

here (heré-l) | *üre* (mag, magzat, eredemény stb).
üre ghargha- (herél, magját veszi);

hers-eg | *khercsi-gine-*.

hev-ül (hé, hő) | *khö-l-csi-* (hevül, tűzül, sz. pl. szeszes italtól.)

hi-d (hidlás) | *kheü-r, khüü-r, khü-r-ge, ghür* (hid).

A mongol szó alapértelme a „dagadó“ „puffadó“ emelkedő, ugyanily értelműnek látszik a tör. tat. *küp-er* (hid) szó is. E szerint a magyar szónak legtermészetesebb gyöke az, ami *hi-ü* hiv-alkodik szóké s így a vogul *kajtep* (hid) alapján kihozott „laufbahn“ féle értelmezés a magyar szóra és származékaira nézve aligha helyes.

hi-deg (hi-ves, hű-l) | *khöi-ten, khi-ten* (hideg);
khö-lde- (hül, fagy).

híg | *singe* (vö. hívság, sibság), *singe-t-* (higúl).

hím (him állat; him varrás) | *im* (here [him állat] jegye; továbbá: jegy, cifraság).

hin-ta (hin-táz-, him-bál) | *khün-de-* (*khümde-* h. mozgat).

hír | *khü-r* (szó, beszéd; e két szó, továbbá a mongol *czó* (hír, szó) és magyar **SZÓ** egymást teljesen fedezik).

hisz, (hivés, hitel, hűség) | *ite-ge-* (hisz); *itege-l* (hit, hitel.)

hit-vány | *dsiteö* (*jiteö* h. hitvány, semmirevaló, terméketlen).

ho (ho-l, ho-n, hu-n, há, = hova há-ny) *kha-na* (ho-l, hu-n), *kha-na-szo* (hon-nan), *khá* (*kha-gha* h. hova, há, hol); *kha-mi-gha* (hova tkp. ho-helybe); *a-li* (hol, mely); *ali júma* (hol-mi, valami), *ali-khen* (valaki tkp. hol-ki): *ali ene, ali tere* (hol ez, hol az); *ali-da* (hol, tkp. hol-ott). Ebből látható, hogy „vala“ szocska ezekben (valaha, valami stb.) nem egy „vala“ igével.

hó (havaz, hó-nap, hold) | *khoa, khó* (fehéres sárga, hold színű); *khógha* (feheres sárga v. zabszínű ló vö. hóka ló); *khoni, gho-ni* (fehér folt a körmön); *ghoa* (gyönyörű, bájos arcu, vö. hölgy), *gho-bai* (ugyanaz.)

hóbort (hóbortos) | *obor-khila-, obir-khila-* (hánykolódik, dühösködik).

hód-ol | *ghodoi-* (hód-ol, fejet hajt, meghódol); *ghodoi-lgha-* (hódoltat, meghódít).

hóka l. **hó**

holló (horló) l. **korom**

hólyag l. **hab**

homály (sz. annyi is mint felhő) | *khomi-* (beborít, beföd).

homok | *khomak, khomakhi.*

homor-od-ik (homorú) | *khomori-* (homorodik).

homp (sz. hant, és dombocska) | *om-ok* (domb).

- hom-por** (fejkosz) | *kham-o-* (koszosodik.)
- hón,** (hónalj) | *szughon, hughon.*
- hon-ol** | *khono-* (meghál); *khonok* (egy nap és egy éj); *khonog-la-* (tartozkodási helyet szerez magának) vö. **húny.**
- hor-d** | *khuri-ja-* (összegyűjt, összehord.)
- horg-ad** (horgas) | *oro-gha* (kanyarog, esavarog); *örigö* (horgas); *ereg mörög* (esavaros, horgas-bor-gas, ravasz, horgas lelkű sz.); *khor-gho-ldsi* (ón, ólom = horgadozó).
- hork-ol** | *khorkhira-*.
- hor-zs-ol** | *kharo-, khoro-; khor-úl, khor-ól* (dör-zsölő, horzsoló szer = gyalú); *kharghoi* (út, tehát a horzsolás azaz nyom); *khargho-* (találkozik, bele-ütközik vö. a golyó horzsolta).
- hosz-ju,** (hosszú) | *ghodz-oi-* (magasra, hosszúra nyúlik), *ghodz-ór* (magasra nyúló, hosszú); *ghud-osz, ghod-osz* (hosszúság); *ghodoszto* (hosszant).
- hőbörcs** (sz. = hopores) l. **hab.**
- húg** | *ügüi, ögöi* (növér, idősebb).
- hugy** (régen : csillag) | *odo* (csillag).
- huny** (kum, suny-ik, suny sz. = zsiabad) | *ani-* (szemet huny, összehuz); *un-to-, un-to-* (alszik, el-suny a tag, sz.); *kho-ni-* (összehuz = ránczba szed). Ide tartozik valószínűleg *khono-* (meghál, mintegy kum, húny) ige is.
- hur** (húr, hurka, esurka) | *khor-ghonto* (vastag hur-ka); *khod-orongghoi* (hátsó, seggvég-hurka), de *orong-gho* (szöllővessző), *oriang-gha* (tekergőző), felfutó növény). Hogy a hurkának alapjelentése a csavargó, tekergőző, a fentebbieken kívül mutatja *to-ghoring-khai* (vékony hurka tkp. tekergőző), de még a magy. **esurka** előrésze is nagyon egyezik a esűr (esavar) igével. Valamint a magyar (hegedű) **húr,** úgy a mong. *khór, khúr* (huros hangszer) a „hurka“ a „esavar“-os alapjelentésre megy vissza.
- hur-cz-ol** | *khor-gho-* (húz pl. hálót); *csir-* (hur-czol); *csirgha, csargha* (szán tkp. a hurezoló).
- hurok** | *orikha, urgha*; gyöke : *ori-, ur* (forgat, esavar).
- húz** (huzam, huzamos) | *uda-* (huzódik, nyúlik, késik, marad); *nége udá* (egy huzamban, egyszerre); ugyanezen gyökkel látszik összefüggni *uta-szo* (fő-nal, czérna, mintegy huzott, vonott); rokon gyök ezzel hosszú.
- hüvely** | *khui.*
- hú-l** l. **hideg.**

I

- idegen** | *eteged* (idegen, tkp. oldalt levő); a mon-golnak még egy másik hasonló jelentésű szava *khadsió-gin* szintén „oldali, oldalt lévő“ alapértemű, s így *eteged* gyökileg össze függ *tege* (oldal) szóval.
- idő** | *düi, döi, dö* : *e-dö, ö-dö* (ez idő, ez idétt; ek-kora, ennyi) : *te-döi* (ak-kor, akkora, annyi) : *khe-döi* (mek-kora, mennyi); *e-dö-r, ö-dö-r* (dies); *khe-dzi-je* (mikor, ha-idő); *möd-, möd-tö* (most). E szerint a

mongol *czak* (szak), *khiri* (kor) és *döi* (idő) szók alapjelentése a mérték, vö. **telet-, nyarat-, napot-szaka.**

ige | *üge* (szó); *ügele-* (beszél); *ügölel* (igeszó, verbum).

igen (úgy van, ühü, aha sz.) | *ege, ogho.*

ig-en (pl. igen sok, vö. nagyon sok) | *ike, ikhe, jeke* (nagy, nagyszerű), *ikär* (nagyban, nagyon, *gúni szü ikhér óna* a kumiszt nagyon = igen iszsza). Ha igaz, hogy az *egy* az „egyház“ szóban szentet jelent s régen *eg, ig*, volt, úgy ez az „igen“ szó törzse. A kun *jiköv* (szentház, egyház) szóban, levő *jik* is eredetileg csak „nagy, magas“ jelentésű lehet, s úgy ez is ide tartozik.

így l. **ím.**

igye-ekez-ik l. **ügy.**

igyen-es (képzésre nézve vö. teker-es, sz.) | *dsigene-* (rég *jigine-* kinyúlik, föl-, kiegyenesedik); *dsigi-* (kinyújt, kiegyenesít).

ij-ed | *ai-, äi-, ajó-* (fél, ijed, megijed); *äilgha-, aj-ól-* (ijeszt). Rokon gyöke a sz. *aj-ang* ige.

iker | *ikhere.* Mindkettő a tör. tat. *iki, ike* (kettő) *ikez, igez* (iker) szóval függ össze s így a gyök eme nyelvekben van.

ik-tat, jok-tat | *dsik-sza-gha-, dsik-szá-* (rég *jik-sza-* iktat, sorba, rendbe állít); *dsik-sza-* (a maga helyére áll, az illető helyet elfoglalja). Ezen ige eredetileg egy gyöke a **joktat** bizonyosága szerint a *dzok-sza-* (áll, igyenesen áll, megáll) igével, ez pedig a hasonjelentésű *tok-ta-* igének változata. Nézetem szerint az **ig-az** is egyökhöz tartozik. Hogy a vogul *joht*-ot meg az osztják *jo god*-ot (= jut) nem lehet az *iktat, joktat* átható igével összevetni, mutatja a mongol *jigöt-* s összevont tör. tat. *jit-* (jut) ige.

ildom (ildomos = prudens) | *il-ghom* (éles elmű, belátó, figyelmes; vö. mandsu *ildamu*). Gyöke *il-gha* (elválaszt, megkülönböztet, elemez, fürkészt), melylyel összefügg *ai-l-at-, äi-l-da-* (megtud, megismer, figyel). Ellenben az éjszaki mongol *ildam* (nyájas, simúlékony más gyökűnek látszik, vö. **illik.**

il-lan | *eil-* (elillan); de *il-ge-* (illaszt, küld); *ilem bol-* (illan).

ill-et (érint) | *il-bi-* (erint, gyengén simogat, hizeleg); *ili-le-* (érintget).

il-lik (il-lesz-t) | *ejele-, ei-le-* (alkalmazkodik, illeszkedik). Gyöke *eje, ege* (hajléjkonyság, egyesség).

ím, íme | *ei-me, í-me* (ilyen), *eín-gedsi, í-gedsi, ígdsi, ıdsi* (így).

im-ád (rég: „*vim-ád-jo-muk* ez szeginy ember lilkiért). E szót a finn nyelvészek összetett szónak tartják „*im, vim*“ és *ád, áld* részekből, s az első részben az „isten“ (finn *jumala* vagy *ilma*, cseremis *jumo*) szót látják, mert cseremis *jum-ult* = imádkozik. Nézetem szerint az „imádkozás“ az igazi altaji nyelvekben eredetileg nem függhet az „isten“ szóval össze, mert több védszellem (isten) volt, s mert a „bor áldó“ kifejezés nem „bor dicsőítő“ de „bor följánló“ (hálából vagy ígéretül a felsőbb

lénynek vagy lényeknek) jelentésű s így a „vim-aldás“ is csak „vim“ „im“ ajánlás (emelés, adás) vkinek vmiért, tehát a „vim“ „im“ nem jelentheti egyenesen az „isten“-t, hanem csak „azt“ a mit a véd szellemeknek fölemeltek, följánltak, mert hiába a védszellemek régen sem könyörültek ingyen. A mongol *amo-szo barina* azaz szájbavalót ajánl a védszellemeknek, s a régi mongol imádkozása, áldozása mindig abból állott, hogy ételéből azaz szájbavalójából (*am, ama* száj, *amo* élet, gabna azaz szájbavaló, mit bekap, mandsu *am-szun*, mongol *amo-szo* áldozati gabna, ital) a védő vagy fenyegető szellemeknek mindig részt adott. Ezen fölfogáson alapszik a mongol *dzal-bari-na*, mandsu *dzal-barimbi*, tör. tat. *jal-var-, dsal-var-* (imádkozik, könyörög) kifejezés, melynek első része = kazáni tat. *jal, dsal* (bér, fizetés; vö. mandsu *basza-verimbi* fizetést ad az útvédő szellemnek), a második része pedig = mongol *bari-* (ajánl, kínál, stb. mandsu *verimbi* tör. tat. *ver-, vir-, bir* = ad), tehát mindezen népek bért, részt, fizetést emelnek, ajánlnak (áldanak = mongol *üli* emel, mandsu *ali* emel, ad, oda nyujt) a védszellemeknek. A mongol *amo*, mandsu *am-szun* szókkal egy gyökűnek tartom *üb, üm csi, öm-csi* (jó, jav, vagyon, örökség, rész), *ömkhö, em-khö* (rész, darab) szókat, valamint a magy. *im, vim* szórészt is. Hogy ugyanezen gyökkel függ össze a finn *jumala*, észt *jumal*, cseremis *jumo* (isten) stb. mutatja a liv *jumald* (esküszik), melynek tökéletes hasonmása a mongol *ama-lda* (esküszik); ennek pedig gyöke nem az „isten“ hanem *am, ama* (száj). Hogy az *am* (száj) *amo* (élet, szájbavaló = jó, jav) gyökkel összefüggő szóból a többiek valószínűleg indo-europai minta után (vö. orosz *bog* isten *bogatij* gazdag, német *gut* jó, *gott* isten) „isten“ szót csináltak, az ránk nem tartozik.

imt l. int.

ingy-en (gratis) | *öng-ör, öng-är.*

in-net (felől) | *ina-do; csi-na-do, csa-na-do* túlfelől; ellenfél).

in-t (régen: im-t) | *im-ne-* (jelez, jeltad).

ír (irott pálcza, irott láda t. i. fāragással czifrázott) | *ira-* (ró, rovátkol, barázdákat húz, vág). De *dsiro-, dzuro-* (rajzol), *khürök* (festmény) s az ezekkel összefüggő rokon nyelvű szókban a czirmolás, kormozás rejlik. vö. **czirmos.**

ir-eg (forog) | *er-gi-* (ireg), *er-gi-lte* (örvény).

irgalom (régi: jor-gat) | *örösi-je-* (jorgat, irgalmaz); *örösi-jengöi* (irgalom szánakozás).

irha | *arahun* (bőr, az éjszaki mongol kiejtés szerint *ariso* helyett, az irhaféle puha bőr *ilgi*, melynek gyöke *üli*-simit, dörzsöl, *el-de*-bört csával, puhít).

író (köpült savanyú tej) | *air-ak* (erjedésbe ment s megköpült tej).

is, és, s | *csu, cs', csi-gi.*

ise (régen: ös; ösi, ösapa) | *esi, isi* (szár, törzs alap, kezdet, fő, első), *esi tata-* (eredetét veszi).

i-sz-ik, ivék (iv-ás, i-tal, i-szom-ju) | *ó-, ú-*

ogho-, ughu- ból: inni); ó-csi-la-, ú-czagha- (i-szo-gat) um-da (ital); um-da-sz- (szomjazik); vö. a vogul *aj*, finn *juo*, (iszik) hasonlítókat.

iszony-ú | *isighon* (vad, szörnyű).

itt l. e, ez.

izen l. üzen.

J

ját-sz-ik (ját-ék) | *nát-, naghát-* (játszik); *nád-agma* (játék).

jár | *jár-, jaar-* (sietve megy).

jég | *dsikhegö* (régén: *jikhegö*, hideg, fagy); *dsing-gine-* (*jing-gine* h. csontig fázik).

jegy | *adsi-k* (észrevétel, figyelet), *adsi-nai* (értelmes, figyelmes); *adak, adik, adek* (vég, utó; jegy, tehát a tör. tat. ez, iz nyom; innen mandsu edse-jegyez) vö. **jel**.

jel (jelen-ik, jelen-t) | *ile, jile* (világos, jelen lévő, kézzel fogható); *ile-t-khe-* (jelent, tudat, nyilvánít); *ile-re-* (jelen-ik, jelentkezik, nyilvánúl); *il-er-khei* (világos); *ile ghar-gha* elővesz; *ileghar-* (jelenik, napfényre jő). Továbbá *öl-khei* (világos, napos, déli, tehát elő rész); *el-ön czek* (elő szak, elő kor = régi, ősz; vö. *tere czak* = *tere czek* akkor = azon szak); vö. tör. tat. *al*, oszmanli. *il-k* (első) csag. *el-di* (előtt), mong. *ile-de* (világosan, jelen), *bil-, bel-* (tud), *bil-ge* mong. *bel-ge* (jegy, jel, bélyeg), tehát **jel, jelen** egy gyökű az el-ső, vil-á-gos stb. szókkal. A finn nyelvészek a jegy és jel szót a finn *jälke* (nyom) szó alapján fejtegetik. De a magy. jegy maradó, állandó vmi, a jel pedig tünékeny mint a világosság.

jere, gyere (jőjj) | *ire-, jire-. jere-* (jön, eljő, érkezik); *ire* (jere).

jó (java-sol, gyógyúl) | *dzöb* (régén: *jöb*, jó, jogos helyes, illő); *dzöb-si-je-* (jönak, helyesnek stb. talál javasol); *dzöblel* (tanács, javaslat, rendelkezés).

jut | *jigöt* (végére jár, véget ér); vö. tör. tat. *jit-* (jut), *jiter* (juttat); vogul *joht*, ostják *jogot*, (jut); vö. **iktat**.

K

káb-it | *khob-i-* (esábit).

kacs (kacsiba sz. kasziba, kaeskarings | *khadsi* (kasziba, sz. tekeres, faesaros; vadász-kasza); *khadsilgha-* (körülteremt, körülszeg); *khadza-ghaldza-, ghadsióla-* (ezikornyáson, kaeskaringsan megy).

kacsó l. kéz.

kajdúl (sz. eszét veszti) | *khei-de-*.

kajt (kaj-tat, kaj-tár sz.) | *khai-, khaj-* (kajtat, fitet, fürkész, vizsgál stb); *mör khai-* (nyomoz, nyomot hajt); *khai-ghol-csi* (figyelő, vizsgáló, kém); *khai-ghor-* (figyel, hajt a szavára, tisztel); *khai-ba* (evező), *khai ba-* (evez a vízi madár); vö. **haj-ít**.

kakuk | *khükhö, kükü*.

kalán (kanál) | *khalbagha* (kalán). De mong. *u-khor* (kalán), *ukho-* (vakar, vág, göbésít) igéből való,

valamint a tör. tat. *kasik* (kalán) is *kasì-* (vakar) igéből. Ezért valószínű, hogy *khalbagha*, *khaba-lgha* helyett áll, *l* vagy *lgha* lévén a rendes képző, *khaba* gyök pedig összefügghet *khob-ó* (vájú), *khob-il* (göbesség, kupáság) stb szók gyökével. A m. kalán szót a vogul *koon* (merit) igéből származtatják, csak hogy a vogul ezen szóból „kanál“ szót nem képezett, mert az ősóknél a kanal nem volt meritő eszköz. Valószínű tehát, hogy a „kalán“, ha eredetileg „kanál“ is, még eredetibb alakban kamál, komál volt s így összefügg a kum és homorit igék gyökével.

kalauz (tör. kalaghuz,) | *khal-gha* (út), *khal-gha-csi* (útmutató).

kal-l (nemezt, bőrt kall, kallott ruha) | *el-e-* (elnyüvődik); *eleng-khei*, *tülang-khei-* (elkallott, elnyütt); *el-de-* (kézzel, lábbal gyúr, nyomkod, hogy a tárgy megpuhuljon, üldöz). A kopás értelmében e gyök változata *khol-to-csi-* (kopik, lekuvad, hámlik).

kam-at | *khab-ija*, *kham-ija* (haszon, érdek); *jú-khamija* (mit érdekel, mi hasznom belőle?); *khonto-* (*khom-to-* helyett, nyerekedik, nagy kamatot vesz), *khon-to-l* (nyereség, kamat). E magyar szó a szerb nyelvben is meg van, (tehát szláv eredetű!) de a **kölcsön** nincs, pedig ez is műveltségi szó.

kamuka (k. belü sz. kinek gyomra sokat kíván)— *khomo-ghaldza-* (telhetetlenkedik, mindig többet kíván); *khob-dog-la-* (ugyanaz).

500. **kan** (kam sz.) | *gen-den* (*gem-den* helyett, mint kandur, kamdur helyett).

kancsal-it | *kha-dza-la-*.

kan-csó | *khom-kha*. Gyöke a homorodik szóéval rokon.

kand-ít | *khan-do-* (félre, elfordúl).

kantár | *khantar-* (a fékszárát rövidre fogja, hogy a ló fejét büszkén tartsa; mire való is a kantár a lóra termett emberre nézve?).

kap (kapaszkodik) | *ab-*, *khab*, *khap-si-* (kap, megragad); *ab-dara* (kaptár, szekrény, ami valamit magába fogad); *ab-ira*, *dab-ira* (kapaszkodik, fölmász) vö. **kamat**. *kapira-*

kap-ecs (kapesol) | *khap-csi-*, *khap-si-*, *khop-csi-* (csiptet, neki szorít, összeszorít, összeakaszt vmivel vmit, zsarol); *kap-csi* (rák = csipő vö. oda-kap, oda-csip); *khap-szo-r-* (egyesít, összekapcsol stb.) *kap-szo-ldo-* (egyesül). E szót is szlávoknak tartják.

kar | *ghar* (kar és kéz) vö. **kéz**.

kár (kárhozat, kárt tesz, marhakár) | *khiara-*, *kára-* (pusztúl ember, állat), *mal kárdsina* (marhadög van); *khiaratala ala-* (utolsó lábíg megöl). A magy. „kár“ szót lehetett volna a *khór* (kór) szó szétágazásának is tartani, azonban a *khiara* is ép úgy lehet mellékalak.

karám (juh-karám) | *kkerem* (kérítés fából, kőből, földből). Gyökileg a „kerül“ és „korlátol“ szókkal függ össze.

karamít | *kherbi-* (karamít, körülvág).

- karcsú** | *ghor-dzo-i-* (magas, vékony termetet kap).
- karécz** (sz. karimó kenyér) | *khercsi-m*; *khercsi-* (körülvág).
- karika** (gariga) | *gharikha*.
- karima** | *khormai* (ruha alja, szárnya, alj, szély); *khormaipcsi* (karineza).
- káromol**, sz. **kárim-ol** | *khari-ja-*.
- karineza** l. **karima**.
- karó** | *soro*, *suro* (nyárs, karó, szúrt, v. szúrható eszköz); *sirok*, *surok* (ugyanaz); *surok modo* (karózó fa, melyre az embert szúrják); a szúrás fogalma a forgatás fogalmával egy; vö. **szú-cza**.
- kar-om** (köröm, karm-ol | *ghar-in*(a ló s egyéb állat körme). A mongolnak még egy másik hasonjelentésű szava *to-ghor-i* a *to-gho-ri-* (tekereg, kering) igével függ össze, vö. **karika**, **karima**.
- karvaly** | *khirghoi* (sólyom fajta madár).
- kas** (kasornya, kosár) | *khasi-* (körülkerít, körülfon, takar, véd), *khocsi-* (betakar); *khasi-or* (kas, kasornya, növényféléből fonva); *khasi-lak* (szekérekas); *khasi-ja* (juhkosár, juhkarám). A fentebbi magyar szokot mind szlávból kölcsönözteknek hiszik.
- kazán** | *khaiszan* (üst). Ha a tör. tat. *kazan* (üst) szónak a *kaz-* (ás) a gyöke, akkor a két összeállított szó aligha egy gyökű, mert a mongol szó alapértelme a hajlított (homorú).
- kazal** (sz. kaszaj) | *khota-gha-la-* (csomóba, kazalba rakja a gabonát, összerak, behord). A magy. kazal szót a szláv *kozal* (kecske; kecskeláb sz. = faemlévény, melyre néhol a szénaboglyát stb. rakják) szótól származtatják. Nézetem szerint a „gazdag“ szó „kazdag“ régies alakjánál fogva a kazallal egy gyökű s így nem is tartom a szláv *kozal*-lel egy eredetűnek.
- kebel** (sz. esür keble, kemencze keble) | *khebeli* (has, kebel nőnél, s domborodott tárgyaknál).
- kecs-ke** | *isi-ge* (kis kecske).
- kecze** (hálóféle) | *khecze*, *kecze* (háló).
- keczmer-eg** | *kheczegő-sie-*, *khecző-sie-* (nagy bajban van, nehézségre akad; gyöke *khecző* nehéz, kinos, fáradságos).
- kegy** | *khesik* (kegy, jóság, kegyadomány, szerencse).
- kégy, kigy** (régí szó, 60 kégynyi föld) | *khemdsi-* (meg-, fölmér földet, utat); *khemdsi-je* (mérték). A két szó azonosságára esküdni nem lehet, de a **kégy** lehetett **kemgye**, ből; *khing* (részföldmérték) szóból pedig rendesen **kig** lett volna.
- keh-es** (köh-ög) | *khek-si-* (kehes módon köhög).
- kék** (kökény, kököres) | *khökhö*, *kökö* (kék); *kögöl* (kökény); *khökhö-re-* (megkékül, sötét kék színű lesz), *kökörökcsi* (kéklő, vö. kököres).
- kel, köl** (kel a nap, költes tészta, költ) | *khö-l*, *kü-l* (láb), *khö-ge*, *-khö-* (emelkedik, puffad; vö. kel a tészta, követ, hajt); *khö-l-esi-* (felállít, vö. kelt); *khöl-ök*, *khö-lik* (jó lábú, jó futó ló, fáradhatlan ember); *khö-lgen*, *khö-lgö* (szállító eszköz, szer, mód); *khölgecsi* (követő); *khölge-*, *khöllö-* (*mörindo terge*

khöllönä a lóval szekeret kelet = a lovat szekérbe fogja). Ugyan ezen *khö* gyök változatai: *göi-*, *göi-t-*, *göjő-* (fut, szalad), *göi-cze-* (utólér, megnő, kész lesz); *göi-czet* (kész, egész, teljes). E gyökhöz tartozik a tör. tat. *kil-* (jó) s nézetem szerint a magy, **kell** (**kó**, **kell** helyett), mert a tör. tat. *asaszim kilä* ennem kell, ehethém tkp. annyi, mint évésem jó.

kel-engye (dos) | E magyar szót Miklosich szláv-nak hirdeti a *koleda* (collecta), *koldüvati* (mendicare) szók alapján. A mongolban *khul-du* jelenti mind azt, a mit a vevő (vő) legény az eladó leány (menyasszony) szülőinek ad, hogy ezek azt a leány férjhez adására fordítsák. Ebből világos, hogy a mong. szó a *khul/du-* (elad, elkelet) igével függ össze s így a Magyar nyelv szótára a „kelengye“ szót helyesen tartja a „kel,“ elkel ige származé-kának.

kém (kémlél) | *khina-* (fürkészt, vizsgál, kitud, megtud, vagy törekszik megtudni, kémlél).

kender | *khindsir* (felfutó növény), *kencsir* (vászon; vö. tör. tat. *kinder* kender és vászon).

kép | *kheb* (alak, minta, mód); *ijme kheber* (ily képen); vö. finn *kuva* (kép).

kép-es sz. **kápás** | *khabo-tai* (képes, gyakorlott, ügyes); *khabo* (képesség), ügyesség, gyakorlottság). E szó gyöke a *khab* (megkap, megfog) ige, mert *ab-omtaghai* = *khobotai* szintén az *ab* (kap, vesz, fog) igéből származik.

kér (keres, kér-d) | *eri-* (keres, kérd, kér), *eri-lge* (kereset, kérelem); *er-i-beldze* (keresgél); *ghoi-* (kér), *ghoi-r-in-csi* (kéregető, kérincselő sz., koldus); *ghor-i-la-*, *ghor-i-csi-la* (kórál, ide oda járkál, fürkészt, kérdez).

kereszen | *kharczaghai* (sólyom fajta vadászmadár.) A magyar szót szláv-nak hiszik.

kéreg (kérges = töredékeny, száraz) | *khao-r-*, *khúr-* (szétnegy, hámlik, törik; megszárit, pirit); *küirük* (töredékeny).

ker-ék | *khüirdö*, vö. **ireg**, **kering**.

kerge (sz, kergeteg-es) | *gharikta*; (vö. sz. megkerdül, továbbá örvült, döre).

kér-ked-ik | *khüer-ge-*, *khúr-ge-* (dicsekedik, kérkedik; vö. **hír**).

kérincsel (sz. mind untalan kéreget) | *ghoricsila-*; vö. **kér**.

ker-ing | *kherö-*; *kheszön kherökcsi* (kósza keringő); *kherö-lge* (keringés).

kés | *khito-* (vág, *khito-gha* kés, vágó).

kesé, (kesely, keselyű) | *gesz-khe* (fehértávósólyom).

keser-eg (keserű) | *ghasi-ó* (keserű); *ghasi-ó-da-* (kesereg).

kés-ik (késő) | *khodsi*, (késleltet); *khodsi-da-* (késik, késedelmez), *khodsi-m-da-* (elkésik); *khodsi-t-ghi* (késő, késői); *khodsi-sz* (késő).

kész (kész munka, kész betegség, készít) | *güi-cze-*, *göi-cze-* (véget ér, kész lesz, megleszt, megnő stb); *güicze-ge-*, *göicze-ge-* (végez, teljesít); *güiczet*, *göiczet*

(egész, teljes, kész). A magyar szó egyéb jelentési árnyalata a **ké-gői** gyök folytán, mely mozgást jelent, igen természetes; vö. **kel**.

két (kettő) | *khos*; *khos-aghad* (kettenként). Hogy a mong. *khos* eredetileg *khoti* volt, mutatja *khoj-or* (kettő), a gyök pedig csupán *kho*, mert *kho-gho*, *kha-gha* kétté, két felé, szét; vö. **hasit**.

ketet (kutat, fitet) | *gete*.

kéve | *khübe*- (hurokra, bokorra köt); *khübe* (könnyen oldható kötés). Hogy a kéve alapértelme a köteg, mutatja a tör. tat. *költä* (kéve,) melynek gyöke a mong. *khöli*- (köt) ige.

kevély | *gegöi-l-khile*-, *khögö-ldze*- (kevélykedik, pöffeszkedik).

kevés | *khom-sza* (kevés).

kéz, (kezek) | *gesiö* (testrész, tag, faág), *mó gesiöte* (gonosz kezű = tolvaj), *tabon gesiöte* (kéz); hasonló fogalmi átmenet tör. tat. *bot* (ezomb), *botak* (faág); mong. *ghar* (kar), mandsu *gar-gan* (tag, faág); mandsu *gala* (kar) magy. galy (faág); a *gesiö*, *gesö*-nek alhangulag megfelel sz. kaesó (kis kéz); vö. kaes = szőlő oldalhajtása.

ki | *khe-n*; *khe-d* (kik); *khe-döi* (hány, mennyi); *-ki*, *khi* (aki, ami), *uszodo-khi* (aki, a mi a vízben van).

kí (kivé, kívül, kint, künt) | *gha-da* (ki, künn); *gha-da-r* (kül-ső). Minden okoskodás daczára is csak „ki“ a gyök, s külső a „kivülső“ rövidülete.

kiált (kiabál) | *khiagla*- (kiált a ragadozó madár).

kicsi-ke | *khadsio-khai*, *dsidsi-khen*.

ki-es | *khé-te*; *khé* (szépség, gyönyörűség).

kigyó (kégyó, de kilgyó is) | *ghul-gho*- (csúsz, mász); *kebelier ghulghó-csi* (keblén azaz hasán esúszó = kigyó); *ghul-dsildza*- (kigyózik). E szó messze áll a „kigyó“ szótól, de a finn nyelvészek ilyen hasonlímányai mellett: finn *kaljame* (sik, vö. mongol *khaltori*- sikúl), mordva *kalisz* (kopasz, vö. mongol *khal-czaghai* kopasz, szláv *golij* csupasz), eseremis *kolya* (egér, vö. mongol *khologhana*, *khulughana* egér) a mongol is megállhat.

kim-él | *khim-á-la*-, *gham-na*- (kimél, takargat, zsugorgat); *kham-gha-la*-, *kham-á-la*- (véd, őriz, gondoz). A mongol szó gyöke *kham*, *khim*, *gham* alakban a „kumás“ „zsugorítás“ fogalmát rejti magában, hogy a magy. kim-él is ilyen alapértelmű, mutatja a népies „takargat, zsugorgat“; vö. „Ne zsugorgasd (ne kimélgesd) azt a bankót jó lélek“ stb.

kin, sz. **kén** (kínoz, kinlódik) | *gene*- v. *gho-ni*- (kinlódik, szenved); *khön-ö*- (kénoz, nyomorgat); *bu-khin-it*- (aggódik, gyötrődik, ez utóbbi mongol szó összetett, előrésze = magy. **bú**).

kisér | *khöte-le*- (követ, kísér, vezet). A mongol szerint az utána menés az alapértelem, s a gyök összefügg a tör. tat. *küt*, *göt* (utó rész, alfel,) s mongol *khod-orgha* (hátsó, farkalószij), *ged-ergi* (hát felé) stb. szókkal.

kóbor (kov-ály-og) | *khob-ö*- (kóborol); *khöb-ör*

modo (henger fa, tehát hengergő, helyt nem álló) *khöbö* (a ruha körülszegése).

kó-dor-og | *gho-dor-khila-* (*ghol-dor-khila-*, *ghor-dor-khila*, helyett, két *r*-et egymásután nem törvén a mongol).

koldu-l (koldu-s, képzését illetőleg vö. sz. teker-es, tekergő) | *khol-khi-ta-* (csavarog, tekereg).

komorog, szomorog (komor, szomorú) | *ghomor-kha-* (elégedetlenkedik, panaszkodik, stb.)

kondor l. **göndör**.

konty l. **esomó**.

kopasz l. **kopik**.

kop-ik (kopla-l, kop-asz) | *ghobi* (sz. kopogó kopasz föld); *ghobi-* (koplál, éhezik, szenved); *khobi-ra-* (kopad, szárad, kopárodik, pusztúl); *khob-or* (szegény, éhes, inséges); *khoba-ghai* (kopasz, kiszáradt).

kopol, potyol (sz. = ver) | *ghub-o, güb-i-, güb-ö-*.

kór | *khór* (rosz, ártalom, méreg, veszettség).

kor (életkor, mikor, hány órákor van (sz.), mekkora, mely-kora = mely mértékű) | *khiri* (mérték, kor, idő, kör); *naszoni khiri* (életkor), *tere khiri-de* (akkoron), *jamár khiri* (mekkora), *üdein khiri* (dél körül); vö. **szak, idő**.

kor-es | *khor-si-* (kever, vegyít).

korcsolya | *ghol-ghö-* (esuszkal, korcsolyázik *ghor-gho-* helyett), *ghol-gho-r* (korcsolya).

kóré sz. (kiszáradt növény szár, kóró) | *khurai* (száraz, kiaszott).

kor-lát-ol | *khori-i-* (körülkerít, visszatart, tilt, korlátol); *khorigla-* (akadályoz, visszatart); *khoriya* (kerítés stb.)

kor-om | *kö, khöi, khüi* (korom); *khöreng* (sötét, fekete); *khor-csi-gi-r* (kor-m-os-od-ott), *khara* (fekete). A „holló“ régi alakja „hor-ló“ a finn nyelvek daczára is, sőt azok bizonyosága szerint is a **kor-om** szó gyökéből való, mert az osztják *khülakh* hosszú önhangzója, s a vogul *kullakh* két *l*-je nem ok nélkül van; vö. sz. solló, tolló, sarló tarló helyett. Kor-óm gyöke egyezhetik *khara* (fekete), de *khor-csi-* elavult ige gyökével is.

korty | *khur, khor*; *khori khitele úcsina* (kortyantásra kiiszsa).

kos | *khucza* (kos); *khucza khamarté* (kosorrú).

kósz-a, (kószál) | *kheszö-* (kószál, barangol, vándor, nomád életet él); *kheszö-lge* (kószálás).

kosz-ol (kosz lik, sz. megkoszolja a boeskorbört) | *khoszo-* (le-, meghorzsol; döröszöl), *khoszon* (nyirfa = a koszló, hámló fa); *khodsi-gir* (a kosztól kopasz).

kotyv-al (sz. gagymat-ol) | *khut-kho-, khut-kho-la-* (kavar, kever, zagyvál).

kó (köv-ecs, kav-ics) | *khada* (kő-szikla), *kható* (kemény); vö. tör. tat. *kaja*

köd | *khödeng*.

kökény | *kögöl* vö. **kék**.

kölesön (kölesönöz) | *khölöszön* (kölesön, tkp. izzadság, fáradtság, meg szolgálás; kölesönért még az ó világban is izzadtak).

köldök (kö-dök, köz, közep) | *khöi-l-szö, khöi-szö, khöi, khö* (köldök, közep, központ). A finn nyelvészek a magy. szó megfelelőjeül a finnféle nyelvek „nyelv“ szóját vették föl s így nekem is a mongol *khele!* (nyelv) szót kell vala fölvennem. De minthogy a „köldök“ köldökszinor helyett csak rövidítés, s a köldök alapértelme a magy. és mong. nyelvekben különösen a közép, mert pl. *khüirdöni khöiszö* (kerék fej), székelyesen csiga (gép) köldöke, köldökszeg = közép szeg, azért a finnes nézetet nem fogadhatom el.

kölyök | *gölöge, gölöge* (kutya-, farkaskölyök; rügy, bimbó); *gölöge-de-* (kölykezik). A finn nyelvészek a magyar szót a zürjen *kolyk* (tojás) szóval tartják egynek.

könnyű (kön-jű) | *khön-gö-n; khöngö-t-* (megkönnyül); *khön-gön szan-á-te* (könnyelmű, könnyű gondolkodású), *khön-gö-le-* (könnyen vesz; gúnyol).

könyör-ül | *ener-i-; enerilge* (könyörület, szánakozás).

köp (pök, sz. töp) | *böge-ldsi-* (köpköd, okádik; úgy látszik *göbe-ldsi* fordítottja, mert hangutánzó gyökből származása kétségkívüli).

köp-cz-ös | *güp-csi* (egész, teljes); az alapértelem a gömb, mely a teljesség eredeti kifejezése).

köpenyeg | *khebenek*; gyöke a *khab, khob* melyből *khop-to-szo* (öltöny, burkolat) és *khop-czo-lo-* (ruház) származik.

köpű, küpű | *khob-do* (nyiltartó küpű alakkal, bambusz eső ezüst tartására; gyöke egy a **göbés kupás** szóéval).

kóris (fa) | *küirüsz*.

kör-it (kör-ny-ez, körül) | *khüri-je, khür-én* (kör, kerítés, várfal stb); *khüri-jele-* (környez, környül vesz); *khürije-leng* (kert, udvar); *czeregün khürije* (tábor).

600. kör-med körmödzik | *khörö-* (megfagy); *öröme-de-* (vékony kéreg, bőr képződik a folyadékon, sz. bőrödzik).

kóró (törékeny, porhanyó) | *khüir-mök* (apróra tört, por alakú), *kür-si-kszen, küirük* (törékeny) vö. **öröl.**

köröm l. **karom.**

kösöntő (kössöntyű, köszöntyű). Ha e szó nyakéket jelentene, akkor a mongolban *khü-dzöpsi* (nyakravaló, nyakgallér) felelne meg; azonban valószínűbb a Szabó D. által adott jelentés t. i. palástra, köpenyegre való csat, kapocs, tehát kötő, akasztó szer s így a „köt“ akaszt igéből való, melynek a mongolban *khösi-* (köt, akaszt, megtűz) felel meg; ebből való többek közt *khösiör* (megakasztó, ütöző, akasztó tű).

köszön (köszön-t) | *khüsze-* (kiván, ohajt).

köszörül l. **koszol.**

köt l. **kösöntő.**

kövér (göböly) | *khöb-khö-ger, khöb-khör* (puffadt, puffadtság); a mongol *targhon* (kövér) alapjelentése: „terjedt“ a mi rokon fogalom a „puffadt“-tal.

köv-et (a kutya mindenütt követte a nyulat) —

khöge-, khõ- (utána megy, követ, kísér; üz, hajt);
csini khoinasza khõ-kszér otszoghai (te utánad kö-
vetve megyek) vö. **kel.**

köz, közep l. **köldök.**

kucs-ma | *khucsi-, khocsi-* (beföd, elföd, betakar
stb.)

kuczi-ka (sz. = kutya) | *khuczo-*(ugat), *khuczokho*
(ugató). Hogy több állat neve hangjától származik,
kiki tudja; különben *kicsik* kis kutya.

kud (kudarez) | *ghuto-*(megszégyenül); *ghutari* (szé-
gyen, gyalázat).

kuka (kajmó) | *gukha.*

kukk (egy kukkot sem szólott) | *kük, khük* (hang).

kum l. **húny, honol.**

kumis | *güni-szü* (ló vagy kanczatej; e szerént
e szó minden más alakja csak ferdítés, s eredeti-
leg mongol találmány).

kunkorodik (kunkorodik) | *khom-khor-ó, khom-
khor-aszo* (növényhüvely, magburok tkp. az összekun-
korodó, kukorodó, zsugorodó) vö. **kum, húny.**

kunnyog (bünny-ög sz. bünnyög a vmit kérő
gyermek, anyja tögyét kívánó borjú) | *ghüng-güine-*

kupak | *khabkhak*; (gyöke *kham* össze, pl. *kham-
khi-* (összetesz, betesz, becsuk).

kuszál | *czucza-la-* (szét-, összehány, zavar, szét-
bont stb.)

kút | *kho-t-ik, khu-t-duk*; gyöke: *ghó, ghú*, (gö-
dör, mélység).

kutat l. **ketet.**

kuvad, (dúv-ad, sz. kikuvasztlak a bőrdőből,
dúv-ad a fűzfa, tilinkát duvasztok) | *khob-kho-* (ku-
vaszt, hámoz); *khob-kho-ra-* (kuvadoz, hámlik, ré-
tegekben lekuvad, felkuvad a ragasztott holmi,
tárgy). Ide tartozik *czö-mö-de-* (köp-ed pl. dió);
dzoma-la (köpeszt, kopaszt, leforráz).

küld l. **illan.**

küz-d, (sz. küzs-dik, küz-köd-ik) | *khüczö-le-*
(erölködik); *khüczö-delcze* (küzsdik, mérközik, bir-
kozik): *khücsi-me-de-* (kiküzd, vmit erővel szerez);
gyöke: *khüczö, khücsi* (erő) s hihetőleg **hős** szó
is e gyök változata.

küszöb | *khaczapcsi* (ajtó v. ablak felső és két-
oldalsó fája; az alsó vagyis a mi küszöbünk *boszagha*,
mely áttétellel *ghaszabo* volna, az ilyen eset pedig
nem új).

L

láb (lép, régen: vép) | *jabo-* (megy, lép), *jabo-ghan*
(gyalog, tkp. lábon), *jabon szóna* (lábon azaz kupo-
rogva ül). Hogy a „láb“ szó alapértelme annyi,
mint lépő, mutatja a tör. tat. *ajak* régi *atak* (láb
tkp. lépő), mong. *khöl* (láb, tkp. kelő). A magyar
„láb“, „lép“ és mongol *jabo-* hangutánzó alapú,
ezt bizonyítja a még teljesen hangutánzó sz. „topot“
(lépés) és mong. *tab-ak* (láb), *tab-ta-ja* (lepjünk),
melyek a láb tipegő hangját elég tisztán utánöz-

zák, s melyeknek *jabo* és láb, lép csak gyengült alakjai.

lak-ik (jóllakik, lakoma) | *lagho-* (eszik, fal). E szó a szláv nyelvekben is megvan magyaros alakban.

lak-ik (lakás) | *lakha-i-* (mozdulatlanul ül); *lok-si* (disznópajta). Az „ül“ és „lakik“ a tör. tat. és mandsu nyelvben is egyszóval fejeztetik ki.

lap (lapi, lapu sz. = növénylevél) | *nap-csi* (lapi); *napcsi-da-* (lapidzik sz); *nap-ta-r* (lapos, lapályos); *kh-ap-ta-ghai* (lapos, lapúlt); *d-ap-ta-* (lap-it, kalapál); *dapta-mal* (lapított), de *lap-tain* (lapulva, elterülve pl. fekszik).

láp | *lab-kho*, *labkhan* (sáros hely).

leb (sz. = hőség, tűz, kemenceze lebeje, leb vessen föl) | *lüb-khi-khö* (égető); vö. lob.

lebeg, lebinkél l. **lep**.

legény | *nighon* (most született legényke székelyesen; mi székelyek így kérjük, legény-e vagy leány az új szülött)? Az *l* és *n* változására példa: lám, nám.

légy | *ilagha*.

leh-el (lehel-ek = lélek) | *üli-je-* (lehel, fű).

lel | *ol-*; *ol-bori* (lelemény).

lélek l. **lehel**.

lep (lep-el lep-edő, lebeg, leb-bel, sz. lebinkél) — *deb-ül-* (ellep, elterül a víz), *deb-el* (lepel, kaftán); *deb-i-* (leb-eg); *deb-il-khile-* (lebbel, lebinkél)

lép (lépes méz) | *lab* (viasz).

lepszél (sz. kutya gyorsan habzsolja az ételt) | *lapsi-* (móhon, gyorsan eszik).

lik (lyuk) | *nükhe* (lyuk); *nükhe-de-* (lyukad).

ló (lov-as) | *ula-gha* (postaló); *ulagha-csi*, *ulá-csi* (postalovas); vö. tör. tat. *lau* (*ulak*-ból, előfogat); mongol *laó-sza*, kínai *lo-cze* (öszvér tkp. lófi), mandsu *lai* (hét láb magasságú ló), vogul *lu* (ló).

lop-ta (sz. = lab-da) | *top-csi* (töpörödött, összecombolyított vmi pl. gomb).

lük-tet | *lok-si-*.

M

ma-eska | *mi*, *misz*, *mighoi* (vö. sz. köv-eeske = kavics).

mag (mag-v-as) | *mögö-l-ik*, *mö-gö-r-ik* (mag, gömböcske vö. mogyoró); *mogho-l-ik*, *mogho-l-czok* (gom-oly-ag, gömb). Nézetem szerint *ghom*, *göm*, *khom* gyök fordítottjai *göm-öl-ik* stb. helyett.

magaszt-al | *makta-*. Hogy gyöke a „magas“ szóéval egy, mutatja az *öndör* (magas) szóból származó *öndörítke-* ige, mely = *makta-* (magasztal tkp. emel).

makacs l. **bika**.

máll-aszt (máll-ik) | *mal-ta-* (ás, váj).

man-kó (*bunko*) | *man-czo*; *man-czo-la-* (mankóz, bunkóz; gyöke: böm, böng, bong = gomb).

manó | *mani*, *mani khán* (a vadászok védszelleme, mely mint borzasztó nagy ember jelentkezik).

mar l. **harap**.

mar-ad (mar-asz-t) | *mar-gho-* (elhagy, úgyhagy, nem fogad el); *mar-ta-, u-mar-ta-* (elhagy, elmaraszt = elfeled).

marha (régén : vagyon, pl. ezüst marha stb.) — *baragha* (mindenféle jószág, vagyon); hihetőleg az elavult *bara-* néz, ügyel, vár szó származéka, s így a szanszkrit bhara (onus, farrago rerum) szóval mi köze sincs. A szláv nyelvekben is *mrha* alakban meg van.

más | *buszo, bisi.*

me (sz. = ne, me-sze, me-tek) | *me csi* (nesze) *me ten* (metek).

meg, mög l. mige.

megye | *modsi* (tartomány, vidék, bizonyos terület), *modsin uk balghaszo* (a megye fővárosa). A széke-lyes értelmű megye szónak semmi köze a tótos mes-gyé-vel, mely a *mezsdá* (köz, között stb.) szóból való.

méh (uterus) | *omai, omaé.* A magyar szót szláv-nak tartják.

mel-eg (mele-git, füled) | *bül-i-ge* (meleg), *bül-it-ke-* (melegít).

mell (mellé, mellett, mellöz) | *maila* (oldal, szély).

melleszt (sz. mejj-ed = kop-ad, kuvad) | *mel-dze-n* (mejjedt, kopasz); *mel-czei-me* (üres, kopasz, puszta hely); rokon gyökűek *mol-to-l-* (levet, vetközik); *möl-töle-* (levet, le-, kiszed, kitép stb.)

mély | *ibil-* (leereszkedik).

meny-et | *üné* (menyet sz.); *üjeng* (hölgy-menyét).

menny l. mönhi.

mer-ed (sz. = dermed) | *berbe-i* (mered, dermed).

messzi | *masi* (igen nagy, szerfeletti); *masi ikhe kholo* (messze, igen távol).

met-él (met-sz) | *mücsi-* (nyes), de *mesze* (minden-féle vágó fegyver).

mez (meztelen) | *büsze* (öv, a legösibb mez; vö. **ümeg**); *möszö* (a víz meze = jég).

mi (valami) | *jú-ma* (mi tkp. mi-mi, mert *jú* egye-dül is használtatik pl. *ene jú böi e mi az ?* sz.)

mi (mink) | *bi-de* (mi tkp. én-k), de *ma-ni* (miénk vagy sz. mink-é).

miez (sz. = percz, rövid idő) | *mücze* (15 percz).

mige (régí szó = meg: „Hogy torkhukat mige szakasztja vala“) | *mökhö-, mokho-* (véget ér, vég-ződik, oda lesz). A mongol a magy. „meg“ ige-kötő értelmében a fentebbi igéken kívül használja a *bara-* (fogyaszt, végez) és *orkhi-* (elhagy, elvet) igéket pl. *mokho-tala alaba* (végig ölte = meg-ölte), *bara-tala idebe* (végig, végezve ette = meg-ette); *ide-dsi orkhiba* (éve hagyta = megette). A romlatlan török-tat. nyelv is ekként jár el. Ezért a „meg“ régi „mige“ igekötőt s a „meg, (mögött“) szót a „vég“ szó másának tartom, mert hátulsó, utolsó, végső szók alapjelentése egy, s így a **meg-ír, meg-jár** = végig ír, végig jár.

mócsing | *bolcsing* (izom).

mokány l. fok.

mony (monyó-ru, sz. harangmony = harangnyelv)

| *mun-gho* (bögyörö), *mon-czoi-* (gömbölyödik), *mon-czo-k* (gömbölyű test), *mon-czó-r* (monyorú); vö. *öm-döge* (mony-teke = tojás), *bod-mon-czo-k* (burgonya).

morgó | *mori-gho* (morgó, czivódó).

morj (ló morja sz., disznó orja) | *noró*, *nuró* (hátszíncz).

morzsa | *borcza makha* (morzsára vagdalt, tört száraz hús v. hal); vö. **borsó**.

mosoly-og | *mösi-je-*.

m-os-t | *m-öd-tö* (ez idétt); vö. **idő**.

mön-hi (régimünhi, menny) | *möng-khe* (örök).

E szó mai jelentése nem az eredeti, mert névül is használtatik, tehát inkább a magas, fölséges, égi az alapjelentése, s így összefügg a *mak-ta-* (magasztal), mandsu *mul-de-* mong. *man-do* (emelkedik) tör-tat. *meng-*, *ming* (emelkedik, fölmege) szók gyökeivel. Hogy a *mönhi*, *menny* (ég) a magasság után lehet elnevezve, megerősíti a mongol *tegr-i*, *teng-ri* (ég, isten, égi szellem) szó, mely *tege-*, *dege* (daga-d) magasságot jelentő tőszó gyökéből ered.

mul-ik (felülmúl) | *ila-* (felülmul); *ulam ulam* (mulva mulva, vagy haladva haladva = hova tovább); vö. **hal**, **halad**.

mumus | *mamu* (gonosz szellem).

murczos (sz. muresos) | *bardz-ang* (mocskos, piszkos, szurtos).

N

nagy | *neng*; *neng-de-* nagyobbodik; mandsu *nong-gi-* (nagyít).

nátha | *naitkha-lgha* (tkp. tüszkölés, *naitkha-* igéből). Ezt is szláv eredetűnek tartják.

nedü (ned-ves) | *noi-ta-t-* (nedvesedik).

negéd (negélyes) | *nagi-lo-*, *nogi-lo-* (rátartó a járásban, különösen női személy).

nehány (né-hány, né-mely) | *né* (*nege*), *né-khedeng* (néhá-ny tkp. egy hány vö. tör. tat. *ber ka-cs* (néhány, tkp. egy hány)).

nem (faj, genus) | *nam* (együvé tartozás, egyfajúság); *nam-tai* (egy fajta, egy nemű).

nemez | *nem-ne-*, *nem-ör* (betakar, borít, magára vesz öltönyt, takarót).

netez (sz. ide oda nézkél) | *nidö*, *nüde* (szem, néző); *nüdele-* (nézkél).

néz l. **netez**.

nő, növ-el (nev-el, növ-esz-t) | *nem-e-* (növel, szaporít); *nem-e-ri-* (növedék), *nem-egde-khö* (ugyanaz).

nő, né | *naidsi*, *nüidsi* (nő, társnő), *naidsinar* (nő, asszony).

nyáj, nyáj-as (mind nyáj-unk) | *nei* (együttes, együtteség, összetartozó, egymással megférő); *czuk nei-te* (összes nyájban = mindnyájan, az összetartozók mind); *nei-csi* (nyájjas, mással megférő, simulékony).

nyak-gat (sz. nyakgatja a virágot = tépi, nyüvi, szakgatja) | *nogho-csi-* (szétszed, tép, nyű); valószínűleg a nyúz (= nyu-oz) is e gyökhöz tartozik).

nyál (nyálaz) | *nulmo-*, *nyul-mo-* (nyálát ereszti, pökik); *nyulmoszo* (nyál).

200. nyár | *nár*, *nara* (nap); a mandsú *dsuvari* (nyár) = nap idő azaz „melegidő”; a mong. *dzun* (nyár) szintén a mandsú *sun* (nap) szóval függ össze.

nyáspál | *nisi-* (megver bottal); *nisinggö* (ezukornád); ennél fogva a hihető, hogy **nyáspál** = **nádpáhol**. *pa-geu-pa-geu-al*

nyelv (nyal) | *khele*; finn. *kieli*, tör. tat. *tel*, *dil*, mandsú *ile-ngu*; mandsú *ile-* nyal, mong. *doli-ja-* (nyal); a mong. *khele-* (beszél) ige már származék.

nyer-ít (ne nyeríts sz. = ne oly hangosan) | *anir* (hang), *anir-kha-* (hangzik); *nyer-ge-* (zajt csinál).

nyes | *nito-la-* (metél).

nyil | *nir-ge-* (nyil-az, a villám lecsap); a mandsúban még mint önálló szó van meg *niru* alakban.

nyir (nyirbál) | *khir-gha-*.

nyir-ok (nyir-k-os, nyer-s) | *nor-* (nyirkosodik, nedvesedik, ázik); *nor-gha-* (nyirkosít); *naor*, *nór* (tó).

nyí-t (nyí-l-ik) | *né-*, *ne-ge-* (nyít).

nyom | *dsim* (nyom; *gyep*); *tom* v. *tom-ok* (vadállat nyoma); *dsim-e* (nyomozás, nyomasztóság, nyomorgás), *dsim-e-te* (nyomás); *dsim-ij-* (nyomkod, gyömösz-öl); *d-öm-ö-* (nyomorog vö. sz. döb-öcs-köl = gyömöszöl). E gyökkel rokon a *csib-* (sü-p-ed, suv-ad) gyök és *dzam* (út).

nyug-sz-ik (nyug-alom) | *nokho-gholdza-* (vesztegel, nyugodtan ül); rokon vele *tokho-ni-* (nyugszik, megállapodik); ezzel ismét összefügg *dzok-sza-*, *tok-ta-* (megáll). A **tohonya** (tunya) szintén ide tartozik, mert a tunyaság is csak veszteglés.

nyú-j-t (nyúló) | *ne-li-jet* (nyúlt, huzamos, terjedelmes, sok).

nyúl | *nogholai* (fiatal nyúl, az öreg : *tulai*, *tólai*).

nyuv-ad (sz. = vízbe nyuvadt, a tűz nyuvad-oz, azaz nyomás miatt nem ég, tehát a nyomás a fő értelem; vízbe nyuvad a bele merülő, süppedő) — *dsim-* (belesüpped, belehal pl. kerék a földbe; belenyuvad; vö. nyom).

nyúz l. **nyak-gat**.

nyú | *oni* (nyű, féreg).

nyüg (nyügz) | *nik*, *nyik* (szorosán összekötött).

nyüst (sz. nyüst) | *nei-t-khe-*, *nyi-t-khe-* (czérnát, fonalat sodor); hogy a nyüst szónak eredeti értelme egyszerűen sodrott, serített volt, mutatja, hogy tájszólagilag még ez értelme is megvan, különben is a nyüstöt csak serített fonálból v. gyapjúból kötik).

ó, ócska (sz. av-adag, avúl) | *ó*, *ú*, *agho*, *ogho-*ból (nagy: vö. *ó* = öreg = nagy; nagy harang,

öreg harang, ó bor = öreg bor); *ö-ri*, *ö-ri* (rég, régi, vö. öreg).

ocsu sz. **ucsu** (a gabona utója, a hegyének ellentéte) | *ocsik* (vég, ezérnavég).

ód (sz. = öld, régen : ovd. | *ao-da-la-*, *ó-da-la-* (öld, ki-, megold, megfejt); gyöke : *ó*, *ú* (nagy, tágas, terjedt).

odu (odvas) | *ondo*i (üres).

ok (ok-os, ok-ik, ok-tat) | *uk* (eredet, alap, gyökér, ok, indok); *ebetcsini uk* (a betegség oka); *kholoin uk* (távoli ok); *üiletkhöin uk* (működő ok); *ukh-a-* (alapjából ért, beleokik, okos-kodik); *ukh-ól-* (oktat, tanít, alapját megérteti), *ukha-bori* (okosság, értelem.) Minthogy az **okik**, **oktat** igéket az „ok“ (alap, gyökér) törzstől elválasztani józan ésszel nem lehet, nagyon valószínű, hogy az **ismer**, **ösmer** ige is az „is (régisemük) ős“ gyökszónkból származott. Vö. **tanúl**.

ok-ád-ik (öklendezik, ökredezik) | *okh-i* (okádik); *ok-si-*, *okhi-sza-* (okáthatnék = öklendezik).

ok-tat, **okú** l. **ok**.

olcsó (ócsó) | *öszöt*.

öld l. **ód**.

olv-ad | *olbo-i-* (ellágyúl, megpuhúl).

om-l-ik (on-t) | *un-a-* (esik, omlik); *un-gha-* (ont, dönt, ejt); *öm-ör-ö-* (hull, omlik).

ordas | *börte* (tarka); *börte csono* (ordas farkas).

or-d-it (mordúl) | *ort* (tigris ordítása); *or-khira-* (ordít, bög).

orj (morj) | *noró*, *nuró* (hátgerincez).

orom | *oroi* (tető, esúcs, orom).

oroszlán | *arszlan*, *arszalan*. A *lan* végzet, mely kínaiúl farkast jelent, s mely a török nyelvben több állat nevének utórészében megvan, pl. *kaplan* azt mutatja, hogy e szó összetett; az előrésze összefügghet mong. *arija-tan* (ragadozó, orzó állatok) szó gyökével.

orr (sz. ar) | *kham-ar* (orr, vminek elő- vagy kiállórésze); *khangsi-ar* (hágó orr, felső orr = az orr felső része). Hogy mindkét szónak utórésze jelenti az „orr“-ot, mutatja *ori-d*, *ori-do* (előtt tkp. orrott), *or-dsi-dör* (előnap tkp. orr-nap), de erősíti a tör. tat. *boron* szó is, melynek jelentése „orr, előrész, előtt“ s így *borongho orri* = az előtti, régi.

orsó | *orcsi-* (forog, pereg); *er-csi-m* (seres, sodrott).

or-szág (régen : uruzag) | *or-on* (hely, ország, rang stb. s így valószínű, hogy ország és úr egy gyökűek); a mong. *nojan* (úr) szó is a mandsu *na* (föld, hely, terület) szóval függhet össze.

os-on (osdi, usdi) | *ot-*, *od-*, *ocsi-*, *ecsi* (elmegy); vö. magy. **ös-vény**.

óv (óva-ko-dik) | *obai-la-* (óvakodik).

Ö, Ó

ő | *eü, ú v. ún.*

öböl (öblös) | *ebör, öbör* (melldomborulat, a hegy elő, déli v. napos része; kebel = a ruha öble a mellen; vö. dagadó kebel, meg sz. csür keble, kemence keble, tehát a domborodás és homorodás (öblösség) ugyanazon gyökből indul ki.

öböl (öboly, öblöz a nap, öblöz a kemence = nagyon éget) | *öbö-re-, öbö-ri-* (lesül, lefonnyad a naphevetől). A mongol szó gyökét egynek tartom az *eb-ül, üb-ül* (tél = hev, leb ideje) szóéval. vö. **tél**. Az „öblöz a kemence“ szék. = a kemence lebje nagy.

öcs | *acsi* (unokaöcs, unokahúg).

öklendezik (sz. ökredezik) l. **okádik**.

ökör | *ükher, üküir* (szarvasmarha), *ükhercsi* (ökrész).

öl (leöl, megöl) | *ala-*.

öl (mérték) | *alda*.

ölt (egyet kettőt ölt; nyelvét kiölti, ruhát ölt) | *eltö-le-* (öltöget, keresztülkasul tűzdel, tűzdel, be-, összeakgat). A „dugás, szúrás“ jelentménye még tisztább *bül-e-* (szürkál), *büle-czek* (ujjba dugó = gyűrű), *bül-te-i-* (kibugygyan, előre áll, szemét mereszt) szóknál.

ölyv (sz. ülü) | *eliye, ölü*.

önött (önötteid közzé számláltassam) | *in-ak* (szerető, kedves, *in-akto* szeretett, kedves); *inag-la-* (szeret, kedvel), *in-ag-lá-csi* (kedves, szerető; önötteid = szeretteid azaz kiket szeretsz); mind a magyar mind a mongol szó egy **ön-** v. *in* igéből látszik származottnak.

öreg (öregbedik) | *öri* (öregbedés, növekedés, adóság); *eö-ri, ő-ri* (rég, régen).

ördög (ürdüng) | *jardak, jardik* (rossz, gonosz).

örjült (örült) | *ergjö, örgjö*. Mind a kettőben a forgás, kergesség fogalma van.

örök (örökség, örökül) | *ür-gü-ldsi* (örök); *ügüt-ldsi-le-* (örökül, megörökül). A mongol szó gyökének alapértelme a forgás, ezzel rokon a hőmpölygés, folyás s így az „örökké“ és „folyvást“ különböző alakú bár, de csaknem azonos alapértelmű szók. A mong. szó gyökével összefügg *ür-ü* (az árral, a víz folyásával) szóé, melynek alhangulag *ur-ú, ur-ó* hasonló jelentésű szó felel meg; ezen gyök származéka, *ur-osz, or-osz-* (foly) ige is.

ör-öl | *üire-* (apróz, porrá tör, zúz); *üiröl-* (porrátör); *üir-mek, khüir-mök* (örölt vmi, por pl. orvosság). E mongol szók eredetileg *ügüri-, üri-khügüri, khüri* alakúak voltak, ikerhangzósokká ép úgy lettek, mint *teire-* a *tegeri-, téri-* (megtér)-ből, *töire-* (döréskedik, sz. kerdül) a *tögöri-, töri-* (forog, tekereg)-ből stb. Az *ügüri-, üri-* gyökkel függ össze *t-eger-me* (malom, tkp. tekergő) s az ebből való *tér-me-de* (öröl, tkp. téringeztet, tekereget),

továbbá *ghori-l* (liszt, tkp. őrlés, őrlés), ezen szó kezdő *o*-ját vesztette, mert a törő eszköz még *oghora, óra*. A magy. **őröl** gyökével még összefügg **kőrő** (törékeny, porhanyó).

ör-öm (örvend) | *dsir-gha-* (örvend), *dsir-ghal* (öröm). Hogy a mongol szó eredeti alakja *jir-gha, ir-gha*, mutatja írásmódja, meg a mandsu *ur-gun* (öröm). Alapértelme nézetem szerint az, a mi a székely „firkol“-é (firkol mint a hal a vízben) t. i. a forgás, fürgés.

örvény l. **ireg**.

ős l. **ise**.

ősz l. **tél**.

özön (vízözön) | *osz-* (nő, növekedik, szaporodik).

P

pagonya | *boghoni* (törpe, alacsony) *boghon-it* (törpévé, rövidde lesz).

pala (kő) | *bala csoló* vö. **vál**.

pere-púty | *böri* (minden, egész, összes), *buta, bota* (csoport, bokor), s így a „pereputyostúl“ azt tenné = egész csoportostúl.

perme (permetez) | *boro-a, bor-a* (eső); *bora-la-* (esik az eső).

pety (pettyes) | *beder, bider* (pety).

piczi | *bicsi-khen* (piczike, kicsike).

pili (sz. pelyh, pernye) | *bulu* (pehely).

pillan-t | *khilam-khi* (féltében körültekint, visszapillant).

pír | *khirán* (hajnalpír, korány) vö. **virad**.

ponk, (sz. domb) | *mangkha* (homokdombocska); *mang-nai* (homlok, kitünő, magas, fő); e gyökhez tartozik *om-ok* (domb) szó, valamint a vogul *pong* (fej) is, mert a „fej“ és „ponk (domb)“ szók alapértelme az altaji nyelvekben egy.

por | *tor*.

por-cz-og-ó | *bögör-szö*.

por-ét (régen: fedd) | *boró-t-* (megfedd, hibáztat; *borogho* „ferde“ tőből, ez pedig *boro-* „fordul“ elavúlt gyökből).

póre (sz. csóré) | *ori, cz-ori, csirma* (csupa, esupán, esupasz).

pöröly | *börije, berije* (verő bot).

pöszke (böske gomba sz. erdeigomba fajta) | *böske* (fagomba).

R

A szókezdő *r*-et illetőleg határozottan allíthatni, hogy az altaji nyelvekben eredetileg nem volt szókezdő; ezt mutatja az, hogy a *rusz* nevet mi is „orosz“-nak ejtjük, mint a mongol, tör. tat. és mandsó. A mongol tör. tatár, mandsó, és kínai nyelv az *r*-et szó kezdetén, sőt a kínai általában nem tűri, hanem vagy hangzót ejt előtte, vagy *l, n* betűvel cseréli föl. Azok-

nak, a kik e tényből tőkét akarnak csinálni arra nézve, hogy a finnféle nyelveket más ünöböl valóknak kell tartani, csak azt jegyzem meg, hogy vajmi sok betűt nem szeretnek a finnféle nyelvek, melyek a magyar és egyéb altaji nyelvben kedveltek.

ra, re | *ra, re*: *abo-ra ot-ba* (kapásra ment, ment, hogy kapjon); *ide-re ire-be* evésre jött, jött, hogy egyék); *dó-ra* (alá tkp. töre, tövé-re) *üli-de-re* (merre).

rag-ad | *lak*: *lak noitan* (ragadós, enyekes); *lak sora* (ragadós föld, sikeres föld); *lak szó-* (oda ragadtan ül, mozdulatlan ül); *lak-si-ma* (ragadós, ragacsos); *lag-lai-* (oda van ragadva, mozdulatlanul áll).

rak | *orkhi-* (vet, hány, hagy). Hasonló átmenet történt a tör.-tatárban *szal-* (vet, dob, és rak) igével.

ravaszs | *(argha-csi; argha* (ravaszság, fogás, mód).

reb (reb-ben, lob-ban, reb-es-get, repít) | *örbi-t-* (sz. rebben a tűz = lobban; feltüzül az ember); *örbi-t-khe-* (tüzet rebbent, tüzet repít sz. = gyújt); *örbi-sz-* = *örbit-*; *örbi-sz-khe-* (tüzet rebbent; rebesget, hiresztel); *örbe-lge* (repülő, lebbenő = a sólyom farkára akgatott toll).

reb-ed-ez (sz. = ijedez; révézet sz. = ijesztő víz)

| *örö-beldze-* (ijedez, meg van rémülve, ijedten körülnéz, nyugtalanodik). Nézetem szerint a „rém, rémlés“ a „reb“ gyök származéka *reb-em, rev-em* helyett, s így az „isteni meleg“-gel semmi köze sincs, a mint a vogul nyelv alapján akarják.

reb-des (sz. rebdes a szem, pillogtat) | *irme-, irme-lkhile-* (rebdes a szem, pillogtat), *erbe-khei* (rebdeső, repkedő = lepe, lepke), *erbe-k-csi* (kis lepke); vö. **reb.**

rebesget l. **reb.**

ré-ül-et (régén: phantasma, species) | *oro-la-czo* (kisértet, hazajáró stb.)

remek | *eremekhei* (derék, hős: „hol van a hön, mely dicső volt és remek“; az átvitel egyéb dolgokra igen könnyen érthető, a gyenge holmi nem szokott remek lenni.

remény (képzőjére nézve vö. szerzemény sz.) | *ere-, eremsi-* (reméll); *eremsil* (remény).

rep-ed | *leb-ere-* (föltreped, kelés stb.) *leb-ele-* repeszt, fakaszt).

rész (re-esz) | *öröeszö, öröszö* (fele vminek); gyöke: *örö-* (szétront, elválaszt); vö. **fél.**

rész-eg | *aradza-la-* (megrészegedik); tője: *aradza* (erős kumis, szesz).

re-sz-el (képzését illetőleg vö. von-sz-ol, dör-ösz-öl) | *ürö-* (reszel stb.); *ürö-ptöl* (reszelő); *ürö-pte-szö, üröszi* (reszelék).

ré-t (réteg) l. **rücsök.**

ré-üt-tet-ik (régén: transformatur) | *or-ba-, or-bal-khila-* (át-, megváltozik, átalakul stb.)

réz | *dzesz, zeszs*; *sara dzesz* (sárga réz).

ria-d (ria-sz-t) | *ör-ge-* (meg-, fölriaszt).

ringy (rongy) | *ürö-* (ront, széttép); *ürötesző* (rongy, széttépett holmi).

rokon | *urok*.

ró (rovat) | *orom* (bemélyedés, jegy, vonal, barázda, nyom, út); vö. sz. **róna** (út) és baranyai **róna** „kerékvágás“.

ront (rom-lik, rongy) | *uro-* (szétront, tör, bont); *urogdoszo* (elszakadt, rongyos).

rosz (rossz) | *uróda* (rosz).

soo. rug-asz-kod-ik (sz. rubaszzkodik) | *urgho-* (elszalad, különösen állat).

rücs-ök (röcs-k-öl) | *ürcsi-* (rücsök képződik, ranczosodik); *ürcsigir-tö-* (rücskösödik). Ezen gyök változatának látszik **rét-el** sz. **réteg**.

S

saj-dit (sejdit) | *taa-*, *tá-*, (*tagha-ból*: sajdit, gyanít).

sallang l. **sarang**.

sáp-ad (sápaszt) | *czai-ba-i* (sápad); *czai-ba-ghar* (sápadt).

sár | *sabar*, *savar*; vö. **tapad**.

sar-ab-ol (sarló) | *sal-ba-* (írt, gyomlál, kaszál).

sarang (sz. = sarj, sarangozik) | *szal-á* (sarj, hajtás, ág), *szalá-la-* (sarjad, sarangozik); *szalalcsi* (sallang, a farkaló szíj sallangja).

saroglya (sargoja, sereglye) | *sörgö* (rácsozat, kerítés, sorompó). A mongol szó *torgha* (megakaszt) ige változatának látszik, s így a magyar taraglya is a **tar-t**, **torlaszol** igével függhet össze. A német schragen-ből is akarják származtatni, meg a szlovák urak is követelik e szót.

sárga | *sira*, *sara*; *sargha* (sárga ló); *sira uszo* (sör fajta ital).

sas | *tasz*.

sáska | *czaldzagha*, *czarczaghai*; *deb-kherge czarczaghai* (szökdelő sáska; a közönséges sáska repül, s a mongol elnevezés a sáska csacsogó, csiesergő féle hangja után van).

sáté (csáté) | *sodak*, *sudak*.

sáv-os (sávoly) | *sigho-m*, *sogho-m* (huzás, vonal, vonalzó, csapó zsinor).

seb | *sab*; *sab-da-* (seb-ez).

seb-es (seb-es-edik, gyorsul) | *tebe-de-* (siet); *sibei-le-* (sebeskedik, fürgéskedik); *siba-da-* (siettet, üz; vö. magy. *sitá-r* (hajcsár).

segg | *szeg-ül* (utóréisz, fark); *dolán khonogin szegül-de* (hét hálás farkán = hét farkán); a mongolban a *szegül*-lel függ össze *szegü-der* (árnyék, vö. **far** mong. *aro far*), továbbá *czögöl-dör szegül-ödör* helyett = tegnap azaz fark-nap. A tegnap-előtt mongolul *ordsi-ödör* azaz orr-os nap, mert orr annyi mint első, kiálló, régi; ilyen a tör. tat. *borongo kön* orri nap = régi nap, tegnap-előtt. Hogy az árnyék, *szegüd-er* a **far**, és *szegül*

gyökökkel függ össze, igazolja azon altaji felfogás, hogy jel, világ-os az „előrés”, fogalmával függ össze. Ezen felfogásból értelmezhető az árnyék-szék is.

selejt l. silány.

senyv-ed | *singho-la-* (megromlik hús, hal); *singe-* (ernyed nedvesség folytán, megemésztődik az étel stb.)

sereg (csürhe) | *czerek* (hadsereg); *szürög* (marhasereg, csürhe); *szürögle-*, *szürögel-* (seregel).

ser-ény | *csír-tai-* (serénykedik), *csír-mai-* (szorgosan, serényen dolgozik).

ser-ken | *szér-i-*, *szér-e-* (ébred, föléd, ébren van, érez, ért); *szere-ge-*, *szér-gé-* (serkent, észre térít, kijózanít, lelkesít, vidít); *szér-ge-k* (éber, óvatos, belátó); *szere-m-dsi* (óvatosság, eszély, szerénység, szüzesség); *szér-il*, *szér-el* (érzés, érzékenység, eszmélés, éberség). A mongol szó alapértelme az „érzés” s így valószínű, hogy a magy.

szer-et ige gyöke is ide tartozik; könnyű ezen szóval a tör. tat. *szev*, *szöj-* (szer-et) igét összeállítani, de igazolni nehéz. Valószínűleg a „szer-szem” (virgoncz, eleven) szó első része is e gyök-höz tartozik.

serpenyő l. cserpenyő.

serte (sörte) | *sirkhek*; *sir-khe-i-* (serte módra áll); *sire-i*, *sir-bé-te-*, *sor-bo-i-* (sörte módra áll). Igen valószínű, hogy „serény” (lóserény) gyöke valamint a „ször”-é is ide tartozik.

sérv (sérül) | *sirkha-* (sérv, szakadás, vágás, seb); *sir-kha-t-* (sebet kap); egy gyekünek látszik ezzel *sir-khi-ra-* (csontszakgatást érez).

siet (sij-et?) | *sim-ta-*; *sighet*, *siot* (sietve); *siba-da-* (siettet); *siotlal* (sietség).

sif-it-el (sz. = surol, csusztat) | *sibe-li-de-* (csiszol, surol, fényesít).

sij-ed (sej-ed, sz. = sülyed) | *sig-et-* (el-, bele-, lesülyed minden értelemben).

sik (sikság) | *csikhi* (egyenes, görbeség nélküli; a két szó jelentése csak eltérő, de alapjában egy); *csighorai* (sík, síma) szintén e gyök-höz tartozik.

sik-ol-t (süv-öl-t) | *sigho-gina-*, *sio-gina-* (süvölt a szél).

sil-ány | *sil-i-* (kiválaszt, selejtez).

silap (silapsi) | *szarapcsi* (a tető lehajló része, karima, szemernyő stb.), *szarapcsi-la-* (a napfény ellen valamit szeme elé tartva néz).

sim-it (sima) | *simi-le-* (simogat, czirogat, hizeleg).

sin-l-ik | *csino-* (tompá fájdalmat érez csontjaiban).

sí-p | *dsi-m-bor*.

sirүүл (sz. serül, összeserül = összefonyolodik) | *sirelde-*, *siri-ldö-* (összefonyolódik, összesirin-gozik).

só, sav | *sao*, *só* (sal nitri); de *so-r* (sós), *sor-bok* (sós).

sok | *czuk* (összes, mind, sok).

sonkoly (el-, kivált, rossz rész) | *szongho-* (el-, kiválaszt, megválaszt); *szongho-l-lta* (meg-, kiválasztás, kiválasztott; a kiválasztás következménye, hogy sonkoly marad; vö. **silány**). Gyöke *szuno-*, *szono-* (nyulik, elvál, hatra marad, felre huzódik) igéjével rokon.

som (fa) | *czöm* (cornus).

sor-lik (sol-lik; sollott korom, sz. = összeverődött korom a kürtőben) | *sil-tö-*, *söl-tö-* (sorlik a korom).

só-sz-t l. **szak-ít.**

sov-ány | *sob-to-ghor* (vékony, sovány)). E szó gyöke a *sob-kho* (vékony, hegyes), *sob-tong* (hegyes pl. áll), *sibö-ge*, *söbö-gö-* (árr, szuró eszköz); továbbá *sibege-n* (sövény, vékony, hegyes karó) stb. szókével összefügg; a hegyes, süppedő, sz. suvadó szók gyöke a *sib*, *sob*, *sub* hangutánzó gyök. Mikor a mongol a *sob-to* (át, keresztül) szót kiejti, még mintegy hallja a „sup“ hangot: így a *sob-tor-*, *sop-to-r* csusz-szan, sutytyan) igénél is.

sovár-og | *csimar-kha-* (kapzsiszkodik, mindig többre vágyik).

sömör (sz. semereg) | *czöbör-igö* (hólyagos fekély, pörsenés).

sőre (rövid szarvú szarvasmarha) | *sir*, *sar*, *szar*, *czar* (ökör, bika, szarvasmarha).

söv-ény (sz. sűrű vékonykarózat, s maga a vékonykaró) | *sibe-gen*, *sivé-n* (sövény kerítés s általában kerítés). Gyöke összefügg a mongolban *csibe-* a magyarban pedig az sz. **suv-ad** süpped igével.

suba | *szuba*, *czuba*; *czuba debel* (suba lepel, suba kaftán, denevér szárnyalakú ünnepies kaftán).

sudar (sugár) | *sudorgho* (egyenes, minden görbesség nélküli); *sid-or-*, *sud-or-* (fölfelé nyulik, egyenesen áll).

sugár l. **sudar.**

suny-ik l. **húny.**

súr-ol | *szür-csi-*, *sür-gö-*.

surdé (sz.) | *sir-dék* (mongolmátrác, t. i. a nemez több rétvéleg összevarrva; gyöke *sir-*, *siri-* tűzdel, varr).

süpp-ed (sz. suvad; vö. nyom-ad = sz. nyuv-ad) | *csib-*, *csibe-*, *csibbö-* (süpped, sz. suvad; sülyed sz. sej-ed, belefül = sz. belenyúvad); *csib-ongi* (belemerült, sülyedt, belefült stb.); *csib-aghai*, *csib-khai* (súly-os, tehát: sülyedő).

süly | *csile-* (betegeskedik); *csilé-* (betegség).

süly-ed l. **sij-ed.**

sűrű | *sireün*, *sürün* (durva, vastag, kemény, szigorú; vö. vastag étel = sűrű étel).

sür-get (sürgős) | *tür-gen*, *tür-ge-csi* (sürgős), *tür-ge-t-* (sürget).

süt (sü-l) | *si-ta-*, *sa-ta-* (ég); *nara satana* (a nap süt); vö. **szid.**

süt (lesüti szemét) | *czög-döi-*.

Sz

szab (törvényt szab; szab-ad székélyesen ige, pl. „neki nem szab-ad-a v. nem szabadott azt tennie“) | *dzab* (rés, üres idő, alkalom); *dzab khi-* (szabadon, önként cselekszik); *dzab-ta* (szabad idő, alkalom); *dzab-ta-tai* (szabad, kinek ideje van); *dzabszar* (rés, közeg, szabad tér, szabatosság, illendőség); *dzab-dan ügei* (szakadatlan = mindig) *dzab-szar-la-* (elválaszt, határol, kiszabja a határt; elvál, elszakad pl. szüleitől, megszakad a betegség); *dzab-to-* (szabad ideje van, elhatározza magát, rendszabályhoz nyúl, rendet szab; vö. sz. merre szakadjak = mire határozzam el magam, ha időt szakíthatok magamnak, továbbá tör. tat. öz- tör, szakít, határoz; vö. határ). A fentebbiekből világos, hogy a mong. *dzab* alapértelme vágás, szakítás, de ezt bizonyítja még a *dzaba* (vápa, vákány = két hegy közti mélyedés mintegy vágás, szakadás; vö. vág és vákány sz.) és *dzebe* (éles, hegyes, eszköz). A vágás, szakítás fogalmából a **szab-ad**-éra természetes az átmenet, a nem szabad = fogoly, mong. *boghol* kifogva, kötve van; elszakad a láncz, szabad lesz. A mongolban van még *csölö*, *szulu*, *szolo* (szabad; üres idő, tág stb.) Gyökileg a szak-ít, szeg, szana stb. szókkal függ össze. Azok a kik a magy. „szabad“ szót a szláv „szvobod, szlobod“ szóval egynek s indo-europainak tartják, fejtsék meg abból a szab, szabódik, szokat, de még a sz. **szab-ad** igét is. Nézetem szerint a finn *vapaus* (szabadság) is összefügg a mong. *dzab*-bal.

szád, száj l. tát.

szag-ol | *khangh-ol-*; *szang* (illat); *ang-il-* (szagot, illatot bocsát). *Zam. szag-*

szaj-l-ad (szaj-lik, faj-lad, faj-lik sz. = félre esszik, oldalol szekér, szán; szajlik, szejlik sz. = zajlik) | *dzai*, *dzei* (szély sz., hely, rés, tér) *dzai-la-* (szélyre megy, oldalra v. félre áll, kitér); *dzai-to-* (szélyes, terjedt); *dzai-r* (szajló, szejlő jég sz. = zajló jég). Ebből világos, hogy alapértelem szerint a *dzai-r* annyi, mint a szélyedő, meg a szélyen fagyó; vö. **zajlik**. Rokon gyökű *czoi-czoi-* (elterül); *dzei-* (téres, terjedelmes most v. terjedelmes lesz).

szak (erőszak = erőmérték, éj-szak, éjt-szaka)— *czak* (mérték, időszak, korszak, kor, idő); *dörbön czak* (négy évszak); *ali czak-ta* (mikor, mely időszakban); *czak-ügei* (mérhetetlen, örök); *czag-da-* (ört áll); *czag-la-* (kimér, meghatároz); *czagin khemnőr* (idő mérő = óra).

szaka (sz. szakát vet a kerék = a kerékfal összeresztésénél a szély letörik) l. **szeg**.

szakács (ezt is, mint miveltségi szót a szlovák urak maguknak követelik, pedig se alakja, se alapja nem indo-europai) | *dzokha-csi* (szakács); *toghá-csi-*

(szakács). Az elsőnek gyöke *dzokha* (göcz, tűzhely = gödör, mélyedés), a másodiknak *togha* (üst, a gödrös göbés edény, tehát a különböző alakú szó egy alapjelentésű).

szakál | *szakhal* (szakál); *szakholak* (hosszú szőrű pl. bőr, posztó); *szek-szöi-* (fölbordad, toll, szőr), *szegü-re-l*, *szü-re-l* (szőr a szemérem részeken).

szak-ít | *sigho-l* (szakít, lyukaszt), *sigho-r-* (szétszakad, lyukad); *szugho* v. *szogho tata-*, *khogho tata-* (széthúzó, szétszakít); *szugho-t-* (kiszakgat, kitép); *szugho-r-* (kiszakad, kijő, kiugrik); *adali szughot* (egyenlőképp, vö. szakasztott mása sz. = teljesen egyenlő). A magy. *só-sz-t*, *suh-asz-t* (híhúzó, kitép) összevonása egyezik a *szugho*, *szó*, s *sigho-l*, *szugho-l*, *sú-l* összeköporodásával.

szál (tutaj) | *szal*.

szál (egy szál fonál, szálas ember) | *dzal-ara-* (ki-, főlegyenesezik; megy, száll az előkelő ember); *dzal-ó* (fiatal); *dzele* (kifeszített kötél, szálag, rost).

szal-ad | *dzulo-*.

szá-ll (sz. szálingozik; szállás = telep, megszáll; szálladék = üledék stb.) | *sza-o-*, *sza-u-* (leül, letelepszik, ül, szállásol); *sza-o-l ügei* (szállástalan, hajléktalan); *sza-o l-khila-* (szálldogál a madár) stb.

szám (számol, számít) | *kham* (együtt, össze); *kham-ok* (összes); *kham-khi-* (össze- együvétesz, betesz); *toag khamtotkha-* (a számokat tkp. tagot számítja, összegezi).

szán | *czana*.

szán (szánt szándék) | *szana-* (gondol, eszében forog, tervez, akar, szándékozik); *szana-dak*, *szana-dik* (szándék, szándékozó); *szana-szon szana-ghar-* (meggondolt gondolattal = szánt szándékkal); *szana-l-in khutdok* (a szándék, v. vágy kutja = vulva).

szana-szét (szerte-szét, szerin szerte, szérül-szerte) | *szar-ta-* (szanaszét van, el van szórva); *szan-ta-ra-* (szanaszét terjed, szétszoródik); *szar-ni-* (szétszoródik, szétmegy); *szar-ta-ghar* (szerte álló, terpedt pl. száj); *szar-t-ang* (szétálló pl. fül), *szer-te-ng* (szerte álló, hegyes fül); *szerteb szer-teb-khi-* (orrát terpeszti, midőn nevetésgest hall); *sze-te-re-* (széternyed, szétmegy, török, fejlök); *sze-te-le-* (szétfejt stb.); *szete-r* (ringy, rongy); *sze-i-re-* (szerte terjed, gyérül); *si-re-ge*, *si-ré* (szerte álló, terpedt vmi = mongol asztal); *siré-l-et-* (asztal módra azaz szétterpesztett lábbal áll); *taru szalu* (szerte szélylyel); *czala-i*, *czele-i-* (szélylyel álló szádú az edény). Mind ezen mongol szók gyöke a *sza* (czána tova, tovább) *sze*, *ta*, *te* (*te-re* amaz) szócskák, melyek az erősebb festés kedvéért össze is vannak téve s így a „szanaszét“ stb. alapjelentése „ez-az“ „itt-ott“ levő v. levén.

szánt | *szende-csi-* (szánt, túr), *andi-szo* (szántó eke).

szapora (szapora eső, szapora beszéd, szapora faj) | *czob-o-* v. *czob-o-ri-* (egymást éri az csöcsep,

könyvesep; egymásból foly, szakadatlan sorban következik; *borá czoborina* (szapora eső van); *czoboricski üge* (szapora beszéd). A *czob* gyökkel egy a „seb-es“ szóé is.

szappan | *szabong*; *szabongna-* (szapúl, szapanoz).

szapu (edényféle) | *szaba* (mindenféle edény).

szar | *sar* (rossza, hulladéká vminek).

szár (lábszár) | *sier* (lábszár).

szár-ad | *sir-ge-* (el-, kiszárad); *czar-to-* (megkeményedik).

sarchas, darchas (képzését illetőleg vö. kanász juhász; régi szó, mely az 1628-ban Bécsben nyomtatott Corpus Jurisban sz. László 3-k decretumában „biró“ jelentéssel fordul elő) | *dzargho-csi* (biró); *dzargho, dzargha* (törvénykezés, törvényszék); *dzar* (rendelet, parancs, hirdetés).

szár-m-az-ik | *szal-*, *szalo-* (elvál, megvál, származik, ered); *szal-bori-* (el-, megvál); *szalbori* származék, ág, sarj); *szal-bija* (származás, rokonság). A mongol szerént a gyök csupán *sza-*, s hason társa a *ta-ra* (terjed, oszlik, származik) ige gyökének vö. **tár, szanaszét.**

szárny (szárnyék, szárnyal) | *dar-ba-* (szárnyal, repül a széllel); *czar-be-* (szárnyal). A gyök alapértelme a kiterjesztés, terpesztés, a „szárny“ szóé szintén az, mert a mong. *dali* (szárny, toll) egy gyökű a *deli-* (terít, terjeszt) igével. A mongolnak még egy másik hason jelentésű szava *dsib-ör*, *dsig-ör* (szárny) a *deb-el* (lepel, terjedt) szó gyökével rokon. Sőt a mong. *czar-bogho*, *szar-bó* (felkar), *szerbeör* (legyező) is csak a tárulás, terjedés fogalmát rejti magában.

szarv (szaru) | *szór* (a szarv töve).

szátyár (szószátyár) | *szad-or* (kicsapongó); *dzad-aghai* (korlátlan, kicsapongó); *ama dzad-aghai* (szószátyár, lepeses szájú). Gyökileg egy *czaczo-*, *szaczo-* (hint, szotyogtat) igével.

szed (gyümölcsöt szed, szedd össze erődöt, ez a ló szépen szedi lábát) | *te-gü-* (szed, gyűjt stb.); *szekhü-* (fel-, összefog, fölemel); *szed-ö-* (elővesz, hozzá fog, alkalmaz).

szeg (szegély; szaka sz. abroncsnak szakát vág) *dzagha-* (elvág, elmetsz); *dzagha-daszo* (vágat, metszet, oldal; berovás = szaka); *dzakha* (szély, vég, szegély, gallér); *dzakha-la-* (szegőt csinál, szegélyez). Ugyanezen gyök változatának látszik *czek* (szély, határ); *czeg-le-* (határol, mértéket tart); *czegedek* (tűzdelt mellény).

szegény l. szik, szük.

szegy, szügy (sz. begyemben van, szügyembem van) | *czege-dsi-*, *czé-dsi* (a mell emelkedése, domborúlata; emlékezet; vö. magy. emlék, emel, mong. *omo-ró-* szügy); *czédsi-de böi* (szügyemben van, emlékszem). Gyöke egy a *szekhö-i-* (emelkedik, kiugrik), *czeg-el* (forrás, ugróvíz), *czek-teger* (kidomborodó) szókéval.

szégy-en (Góry codex : szengyön | *szundsi-l* (megyalázás, szégyenítés, kigunyolás), *szundsi-* (gyaláz, gunyol, szégyenít). Összefüggésben látszik lenni *sindsi* (küljegy, ismertető jegy, alak, szín) szó gyökével. A gyász magyarkák szintén jellel voltak ellátva. A dunántúli **szingyola** (ringgyó) szó gyökét szintén ide lehet venni.

szék | *széükhe* (hordozható szék, gyaloghintó); a *szao-*, *szó-*, *szú-* (magas hangú származékának látszik).

szék, szik (sz. tojás szikja, tojás székje = tojás sárgája) | *szük* (éltető nedv, élet, lélek; a tojás élete a szikban van; a finn *sisäkse* (belsőrészt) szóval való hasonlítás mellett a mongol is megállhat).

szel | *szeil-*, *szil-* (metsz, vés, faragványnyal lát el); de *szeleme*, *szel-me* (kard); *szele-ör* (evező).

szél (ventus) | *szal-khi*, *szülkhi*; *szülkhi sio-gene* (szél süvölt), *szül-khi-le-* (szelel, szél fú).

szély (szélyes) l. **szajlad**.

szem | *csim-arkhai* (vakszem, tehát a *csim* szem *arkhai* = *irkhe* hátsórésze); vö. **far**, továbbá **csomó**.

szem-ét (piszok, szep-lő-telen = szennytelen) — *szeb* (piszok, mocsok); *szeb-ge-* (szeplő).

900. **szép** | *czeb-er* (tisza, szép).

szep-lő | l. **szemét**.

szeppen | *csim-et-*.

szer (szerj-es sz. kin a sor v. szer van, szerént, szerű) | *dzerge* (sor, szer, rend, rang. osztály, minőség); *szódalín dzerge* (ülés sor); *jamár dzerge* minőszerű); *csini ügein dzerger* (a te igéd szerént).

szerszám | *dzer-dzebe*, *zer-zebe* (szerszám; a mongol szerént összetett szó; *dzebe* jelentette hajdan csak a szuró, öllő eszközt, *dzer* elötét = *dzerge* szer), *dzerdzebe* az eszközök egész szere, mindenféle öllő eszköz, ma pedig a lószerszám is *dzerdzebe*; a **számszer-ij** is mutatja a két szó rokonságát.

szerte l. **szana szét**.

szid (szitok) | *csi-t-kha-i-* (pirosodik a haragtól vö. szid, pirít). A mongolban e szó gyöke összefüggni látszik, *si-ta-* (süt, éget) ige gyökével ép úgy, mint a magy. „szitok“ a szít (tűzet) igéjével. Hogy a gyök vereset, pirosat jelent, mutatja *csi-szo* (*czu-szo* vér) származék, meg a kínai *csi* (veres, szégyel). E gyök változata a mongolban *so-do-* (gyűlöl, megvet), *si-o-t-*, *sigh-ot-* (ugyanaz; azután: „siet“, „tűzzel fog valamihez“; a siető pirossá válik).

szigony | *dzogho* (a szigony horga).

szíj (szíjat) | *szur*, *szurom*.

szik, szük, szig-or-og (szegény, szükölködik stb.) | *csikhi-* (beleszorít, tele tömi magát); *csikh-ir-* (szükül, megszorúl, nem megy bele, v. át), *csig-cze-* (beleszorít, megszorúl); *csikhi-lcze-* (átszorúl, átfurja magát szűkhelyen); *csig-le-* (beleszorít, vmit beledug, vö. **szeg**); *csikh-ol* (szük, szoros,

szegény, szükölködő); *csikh-oldo-* (szigorog, szükölködik); *csikhola* (szükség); *sikha-* (szükít, szorít, beleszorít, pl. szeget, karót); *sikha-mda-* (szükölködik, szigorog), *sigha-* = *sikha-*; *sigho-* (sz. szigorodik = szikárodik, soványodik).

szikár l. szik.

szik, szejke (sz. szikes v. salétromos víz = szejkés víz) | *szegú, szegő* (sal nitri).

szike (metsző eszköz) | *szúke, szúkehe* (fejsze); *szükhele-* (vagdal, szegdel).

szilaj | *sili* (a bika erős nyakina, innen: hajthatlan természetű).

szín | *sin-dsi* (külső ismertető jegy, külső, alak, szín, németesen, „kinézés“); *sin-dsi-le-* (vizsgál külsője, színe után), *ghar-ig sindsilnä* (a kart, a kezét vizsgálja).

szintén | *singgi* (hasonlókép) vö. **szín.**

szip, szipoly l. szí, sziv.

szí, sziv (szip, szop) | *sim-e-* (szív, szop); de *sima-ghol* (szipolyféle szárnyas rovar).

sziv (a java, lelke vminek) | *sime* (erő, élet, lényeg, java vminek, stb.) *csibé* (ugyanaz).

szó | *czó, czó üge* (szó ige = közönséges beszéd).

szobor | *szoborgha* (síremlék, s egyéb gula alakú emlék; a szlovák urak stobor, stoborje (aula) szó révén maguknak követelik e szót; a mongolban e szó gyökével összefügg *szob-or-* (nyúlik, huzódik), *szoborlik* (hosszúkás pl. orr) szók gyöke.

szok-ik (szokás) | *dzokhi-* (illik; egyezik); *dzokhi-sz* (illendőség, szokás).

szomor-og | *dzoba-ori* (szenvedés, szomorúság); *dzobór-la-* (szenved, szomorog, epekedik); rokon gyökű ezzel *ghobi-* és *gomoda-* (aggódik, nyugtalanodik).

szorg-alom, (szorgos) | *dzürö-khe-le-* (szorgoskodik, igyekezik; *dzürökhe* „szív“ tőből); *dzürö-khe* = sür-ög-ö, szor-og-ó; eredeti alakja *dürö-khe* (tör. tat. jür-ek) s így a *tür-ge-n* (sürgös) gyökének párja.

szor-ít | *töri-t-* (szorúl, szorong), *törit-khe-* (megszorít, megakaszt). Vö. **zsarol.**

szoty-og (sz. = hull) | *czaczo-ra-*, *szaczo-ra-* (szét-hintődik, szotyog).

szó-es, szű-es | *dzüi-* (a bundabőrt összevágólag kiválogatja és összevarrja; innen: *dzüi-k-csi*, *dzüi-csi* (bundabőrt összeillesztgető); de lehet, hogy a magy. **szócs** = **szórcsi** s ekkor a mongol párhuzamos szó *siricsi* v. *sircsi* (bőr csáváló).

szög l. zug.

szök-ik | *szekhö-i-* (emelkedik, kiugrik), *dogho-cza-* (szökdös).

szór | *szúrel, szegür-el, szürlük* (szór a szemérem részeken); *szur, szurmo* (buza szakála); *szurmoszo, szor-mo-szo-* (szemször); *szur-szo-* (csávált szőrös bőr). Mindezen mongol szók alapértelme a szuró, felálló, berzenő (*sor-boi-*), ellentétben a *noghoszo, nőszo* (összetapadó = gyapjú) szóval.

szőr-disznó (sz. = sül, sün) | *dzara, zara*; vö. szőr.

szőr-ny-ed (szörnyü) | *szür* (nagyság, nagyszerűség, erő, mely előtt meghajlik minden); *szür-i-je* (nagyszerűség, rémület, rettenet, szörnyedés); *szür-te*-(szörnyülködik), *szürekhei*(rettenetes, szörnyü, ijesztő alakú = szörny).

szű-cza, czu-cza (*czulák*, szláv *czulicza*; sz. szul-ák = fulánk) | *czu-gho-csi-*, *czú-csi-* (szűr, döf, szurkál, lyukaszt); *czu-gho-l-*, *czú-l-* (átszűr, átdöf, lyukaszt); *czú-r-i-* (átszuródik, furódik, lyukad); *czúr-khai* (átszúrt). Ide tartozik még: *czúr-szo* (szüros fa = fenyő fa); *siri-* (varr, szurkál, tűzdel); *siri-mel-csi* (szabó, fürmölő), *sir-muszo*, *silbuszo*, (tülevél = szűrő); *szuro-* (át-, kilyukaszt) *soro, suro* (nyárs, karó).

szulák l. **súcza.**

szúny-ad (szunnyad) | *tung-ni-ó-* (szunyadó, elszunyadt).

szuny-og | *szuno* (bögöly fajta, bökhöne szunyog).

szúr l. **szúcza.**

szusz-og | *czucza-* (kiállott, kifaradt, állapotban van).

szügy l. **szegy.**

szün-ik | *szüni-* (vége lesz, kialszik).

szű-r (szür-et, szület) | *siü-*, *sü-* (a sűrűjét megfogja, szűr, rostál, vizsgál), *sű-r* (olyan képzővel, mint töles-ér, tölt-ér = szűrő, rosta, szita, sűrű fésű, mert ez is megfogja a sűrűbb holmit); *süre-* (megfог, átereszt, szűr). Valószínű, hogy a magy.

szű-l ige is a „szűr“ „atszűr“ igével egy gyökű.

T

to ger

tag (tag-ol) | *tüge-* (részekre oszt); *togha* (szám; vö. kazáni tat. *szan* tag, testrész és *szan-a* számlál).

tág (tágos) | *aghoi*.

táj | *tala* (oldal, térség, síkság, táj).

tajbasz | *tai-ba-ghar* (csámpás).

takar — *to-ghor-gha*, *ta-ghor-gha* (a sátor takarója, nemeze); *taghor-gha debel* (felső azaz takaró kaptán); *tagharczok* (tarisnya). Gyöke összefüggni látszik *to-ghor-i-* (tekereg) igéjével, minthogy a „burkolás“ is a forgás, körösség fogalmán alapszik.

takony | *tak-to-* (taknyos, takonykórban szenved); *szakh-ot-* (megtaknyosodik, takonykórossá lesz).

-talan (-telen) | *tala-* (megfoszt, kifoszt; hogy a finn nyelv *ta*, *tä* privatuma is idetartozik, nagyon valószínű, mert a gyök csupán *ta*).

talp | *tab-ak*, *tabakhai* (vö. **topot**); *tab* (a szeg

lapos feje, vö. sz. talpas szeg; lap, lemez).

táltos (tátos) | *dal-do* (rejtet, titkos, rejték; vminek mege). Innen *daldo khün* = *böge khün* = *bő khün* = *böge-csi*, *bő-csi* (bűvész) = *dal-do-csi*

(képzését illetőleg olyan volna, mint *dum-da* között, zömében *dum-da-csi* középső; így a táltos = titkolódzó, mysteriumot csináló, magus, vö. buvik).

tályog | *deligö-de-* (felpuffad a ló hasa).

tám-asz (gyám) | *dem* (segítség, támogatás); *dem-ne-* (támogat, segít); *dam nuró* (gerenda), *dam-na-* (kitámaszt pl. nemez ajtót pálczával).

tan-úl | *tani-* (ismer, tanul): *tani-ól-*, *tani-ül-* (megismertet, tanít). Gyöke *ta* összefügg a *mandsu da* (alap, kezdet) szóval, mert az „okik, oktat, ismer“ igék is hasonló értelmű gyökökből származtathatók.

tap-ad (tapasz, szuvat sz.) | *sib-a-*, *sab-a-* (tapaszt); *sabaszo* (tapasz, szuvat); *saba-r*, *savar* (sár, agyag); *dab-ira-* (tapaszkodik, kapaszkodik); *dabirkhai*, *dabarkhai* (ragadós, tapadós holmi, gyánta).

tapogat (lapogat) | *tap-si-* (meglapogat); *tam-to-ri-*, *tem-te-ri-* (tapogatózik).

tap-ot-a (járáskelés) | *jabo-dal*; vö. **láb, topot.**

tar (kopasz) | *tara-khai* (kopasz a kosz, rüh miatt; vö. tör. tat. *taz* kopasz).

tár (tár-úl, ter-ül, terepély, ter-p-ed, gyarap-od-ik) | *tara-* (széled, terped); *tar-ghon* (terjedt testű, elhizott); *tar-ba-gha* (terpedt = marmóta); *dar-ba-i-* (tárul, terül, reped); *dar-ba-ghar* (tárult, nyílt, tátongó), *dar-bi-t-* (terped, terjed, gyarapodik, vö. árpa); *dar-ta-i-* (elterülve, terpedten fekszik); *szar-ba-i-* (elterülve fekszik); *szarba-ghar* (terepélyes); *dzar* (hirdetés, terjesztés); *dzar-la-* (hirdet, terjeszt); *tor-ni-* (egészen kitár).

tár (tárház) | *tavar* (vagyon, portéka). E szó közös a török-tatár és szláv nyelvekben; valószínű, hogy gyöke a tör. tat. *tab-* (talál), mert mong. *ol-* (lel) és *oldza* (vagyon).

tar-gon-cza | *ter-gen*; egy gyökű *ir-eg* sűr-ög, ser-ül, forog igékkel. A *cza* kicsinyítő a mong. *pcsi* értelmében.

tárgy (régén: célpont, czélul kitett köralakú test) | *dürszö* (alak; tárgy, test), *dürszön czökecza* (tárgy sokaság); *ör-öcze* (kör, czéltábla); mindkét mongol szó alapértelme a körösség.

tarka | *tari-lan*, *tar-lan*, *tar-da*, *tar-da-to*; mindannyinak gyöke a *tar*, *tara-*, *tari-* (szór, hint).

tarkó | *dara-gholgha* (a fej hátsó kidudorodása).

tar-t (tartó, tartozik, tartomány, tor-lód-ik) | *tor-* (meg van akadva, benne van, odatartozik, alávetett vminek); *tor-gha-* (megakaszt, föltart, torlaszol, megbüntet = torol); *tor-to-* (tart, táplál, nevel); *tor-si-* (szemmel tart), *tor-om-tok* (gáncsoló: megakasztó szer); *tor-si* (tartam) *ödörin torsi* (a nap tartama, terjedelme); *tor-ok* (tartam, a meddig valami tart, terjed); *tor-kha-ro* (örökre, tartósan); *tor-kho* (tartó). Hihetőleg a magyar **tar-soly** is (**tartoly** helyett) e gyökhöz tartozik.

tá-t (száj, szád) | *dzá-da-* (az állat tátja a száját). A szád, száj is csak valaminek tátó része.

tatar (rossz, hitvány) | *tadaro* (rossz, gonosz, veszélyes).

tav-asz (kop-asz képzése szerént) | *khab-ar*, mandsu *nyijengnij-eri*. Mindkét utóbbi szónak alapjelentése **dagadó, növényező idő**, akár mert ez évszakban az olvadástól megdagadnak a patakok, akár mert a föld, a természet megtelve nedűvel, minden dagadó, növényező, kelő állapotban van. A mongol *khab* jelentését igazolja a magyar **hab** mint dagadt, puffadt valami, továbbá a mong. *khab-ang* (a test puffadása, daganat), *khabang-gho* (ugyanaz), *khabang-na-* (dagad, puffad). A magyar **tav-asz** gyökének jelentését mutatja a mong. *daba-* (hág, dagad), de a **dag-ad, deg-ed (deg-esz** erszény) igék gyöke is, csak mellékalakja a *tav-asz* szónak. Ebből láthatni, hogy a **tavas**z alapértelme nem a meleg, mint a finnféle nyelvek alapján akarják.

te | *csi* (te), *ta* (ti).

teg-ez | *szagha-dak* (tegez); *szugho-li-* (tegezbe dug; vö. **tok** duktoi; *dukho-*, *tagla-*). A főntebbi mongol szó *szajdak* alakban az oroszoknál és lengyeleknél is megvan.

tegnap l. **segg**.

teher (terhes) | *eür-ge*, *ür-ge* (teher, a mennyit vki fölbir; vö. sz. **tere**).

tej, téj | *szú* (tej); *szá-* (fej). Ez összeállítás hanem is bizonyítja a szók azonosságát, de mutatja, hogy tej és fej (vö. melken, milch) szorosán összefüggnek.

teke | *tögö* (kerék); *böl-töge*, *böt-tege* (bolyó tők = here, tők).

tekenyő (sz. = teknő) | *töngkhi-* (kiváj, kihomorít).

teker-eg (sz. tekeres út) | *tögör-i-*, *toghor-i-*; *toghor-i-gha* (tekeres út, kanyargó út); *toghor-ing-khai* (tekeres út = a disznó vékony hurkája), *toghor-czok* (tekeres).

tél (telet- szaka) | *eb-ül*, *üb-ül*, *üv-ül*; *übül csak khúten csak* (telet- szaka hideg évszak). A mandsu *tuv-eri* (telet kor) alap jelentése „tűz-kor“, mert ekkor van nagy szükség a tűzre, ellentétben a *dsuv-ari* (napkor = nyarat szaka, mongol *nara* = nap) szóval. Ezért világos, hogy a mongol *eb-ül* = *eb-il*. Az *il* = *jil* (év, idő), az *eb* pedig = magy. hev. A magyar **telet-** (szaka) szónak pedig első része a mongol *tüle-* (tüzel, de magy. **tulipiros** = tűz veres) szó gyökével függne össze. A tör. tat. *kis* (tél), *kizik* (tüzes, heves) szintén a „tűz ideje“-féle nézetet támogatja. Az ősz mongolul *nam-ar* nedves, leves időt jelent, a mandsu *bol-ori* áradó időt, (mong. *bil-kha-* árad) s így valószínű, hogy a magy. **ősz**, tör. tat. *köz* összefüggnek a mongol *dzösze* régi *jösze* (folytonos eső, áradás) szóval.

telek | *delekhei* (földszin, ház földje, padlozata); *altan delekhei* (aranytelek, a drága föld, melyen

lakik az ember; arany telep); gyöke: *dele-*, *deli-*, *tele-* (el-, ki-, leterít, feszít, húz), *del-e-* (ter-jeszt). Telep-ed-ik igének gyöke szintén ide tartozik, mert ennek is alapértelme az elterülés. Azon igéből, melyből *telek* való, ép úgy lehetett **tele-p**, mint **ül**-ből **ülep** s azután **ülepedik**, **telepedik**.

telek (ostor telke, boeskor-telek) | *telei* (gatyakötő); hogy e két szó mindkét nyelvben a telek (*dele-khei*) s így a mongol *tele-* *deli-* (terít, terjeszt, feszít) igének gyökével összefügg, az világos. Ellenber a finn s a többi csipcsup nyelvekből a „telek“ szóra felhozott *köl*, *kuali*, *kol* (kötél) szók a mongol *khöli-* (köt) igével vethetők össze.

tén-ferég (sz. fentereg) | *te-nö-* (tébolyog, tén-ferég); *ten-csire-* (forog a feje, tébolyodik).

tengely | *tenggelik*, *tengel-ge*; gyöke: *tenö-* (forog), mert a tör. tatárban is *kücser* (tengely) = forgó, forgató.

tenger | *tengisz*; valószínű, hogy összetett szó és pedig a magyar szó **teng-ár** a mong- *teng-uszo* részekből; az előrész összefügghet *neng* (nagy), *eng* (széles) vagy *deng* (igen, nagyon) szókkal.

teng-ód-ik | *teng-öre-* (nyomorog, éhezik, inséges módon él). A mongol szerént a lengés, tengés, ingás volna az alapértelme, mert *deng-szel-* (ingadoz, gyengén áll a lábán) a fentebbi igével egy gyökű.

tenyér | *teniger* (sima, kiterjesztett).

temet | *tem-te-* (ás, tur).

tepsi (tepsilábú, sz. tepsed = tepsed) | *tepsi* (lapos, tepsedt tál); vö. **lap**.

tér (megtér, megfordúl, téringez sz.) | *tére-* (*teger-e-*); *tér-ül-* (térít = fordít). Hogy a „társég“ szó a „tér“ (megfordúl) származéka, mutatja a szék. eltér = elfér, beletér = belefér s igazolja a mong. *toghorin*, *tórin*, *toiron* (*toghor-i* = *tegere-* igéből) kerülve, körül, környék, társég.

tér-d | *toi-k*, *toir-k* helyett, ez pedig *toori-*, *toghor-i* (tekereg, téringőzik, fordúl) igéből olyan átvetés, mint *toir* a *tööri-*, *tögöri-*ből és *teir-* a *teeri-*, *tegeri-*ből. A magy **tér-d** szintén a **tér** (téringőzik, fordúl, forog) igéből való. A tör. tat. *tez*, *diz* (térd) és *terszek* (könyök) a *tirá*, *tigrü* (környék) szóval függ össze.

tere, **terú** (sz. egyterű fa) l. **tesz**.

terem l. **tör-vény**.

terepély (terebélyes) | *der-be-ger* (fent terjedt, alant vékony, pl. test); vö. **tár**, **törpe**.

terjed l. **tár**, **telek**.

terpe (sz. törpe = alacsony) | *tarbon*; vö. **tár**, **terjed**.

tepsed l. **tepsi**.

test | *tapcsi* (emberi test, holt test; rokon gyökű *tepsi*-vel).

te-sz (tev-e, té-tel) | *té-*, *te-ge-* (rak, tesz; vö. finn *teke* tesz); *té-r*, *tege-r* (terhesség, nehézség; vö.

sz. egy tere, v. terüfa = a mennyit egyszerre fölrakhatni).

té-tova (tétováz) | *deü-dee* (tétova), *dü-dee-re* (tétováz, határozatlan, késedelmez).

tető l. **dagad**.

teve | *temé, temege*, (a *tab, tabakhai* „lapos, tepsi láb“ hangutánzó gyökből, s így értelme a tepsi lábú v. tipegő).

ti (tiétek) | *ta* (ti); *ta-ni-khi* (tiétek).

tiló | *tal-khi; tal-khi-* (tilól; levakarja a bőrről a szőrt, rostot).

1000. tinó | *düne* (*dü-ona* = négyéves, negyedfü).

tip-eg (top-og) | *dep-sze-*.

tipor (teper) | *tübere-*; *tüb-er-ge-* (tipor, teper, döbörög, zajt üt).

tiszt | *tüsi-* (lámogat), *tüsi-mel* (tiszt, hivatalnok, tkp. a ki az uralkodót támogatja), *tüsi-je* (támogatás, tiszt, kötelesség), *tüsi-ja* (kötelesség, tiszt) mandsu *tusan* (ugyanaz). A magyar szót a szláv *csiszty, esaszt* szóból valónak hiszik.

tó (tavas, tócsa) | *ta-cza* (mindig sáros, nedves hely).

toboz (fenyű-toboz) | *tobor-czok* (fenyűtoboz). A magyar szóval összevetett finnlap *dieppe* nagyon hasonlít a német *zapfen* szóhoz.

tó-dít | *tó-, tú-* (hajt, terel).

tohonya (tunya) | *tokho-ni-* (nyugszik, vesztegel *pihèn*); vö. **nyugszik**.

tok | *duk-toi, duk-tu; tag-la-* (dug), *dukho-* (beszurja, furja magát vhová).

tol (sz. toj, tolóka, tolúl) | *tül-khi-* (tol, taszít, távolít, tolúl a víz); *tül-khi-khö tergen* (taliga); *tül-khi-ör* (tolóka, kules). Nagyon valószínű, hogy a szláv *tolk-aty* szintén a mi gyökünk, mert a gobi lakoi nehezen kaphatták a szlávoktól.

toll, tolu | *dali* (madár szárny; vö. tör. tat. *kanat*, szárny és toll); *dal* (tető, eresz), *dal-csi-la-* (elföd stb.) szók azt mutatják, hogy a kiterjesztés és borítás fogalma van benne.

tolvaj | *tóli-* (rabol, lop), *kholo-* (ugyanaz); *khologhai* (tolvajság).

tomb-ol | *dob-to-l-* (nyargal, rohan, támad).

topot (sz. = lépet, lépés; tapota = járáskelés) | *tap-ta-ja* (gyorsan, siess, szedd gyorsabban a lábad); e szóban *tab* a lépés hangját utánzó gyök, melyből a *tab-ak* (talp, láb, tapogó) s gyengüléssel a *jab-o-* (lábal, megý), *jabon* (lábón = gyalog), *jabo-dal* (tapota) stb. származik.

tor | *toi*: *toi khorim* (lakodalom). E szó *tui, tuj* alakban megvan a török tat. és mandsu nyelvekben is s gyöke valószínűleg a tör. tat. *tuj-* (jólakik) épen úgy, mint a „lakodalomnak“ a lakik (mong. *lagho-*) ige.

tor-lodik l. **tart**.

torzs-al-kodik | *tersz-eldö-* (ellenkezik, szembe száll, czivódik). Gyöke *tersz* (fordított oldal, ellenkező) rokon a *kharsi* (ellen, szembe) gyökével.

totyog (totyog a vén ember, kis gyermek, rúcza)

toido-ldza- (ugyanaz); *toidor taidar* (totyog totyög a járnai kezdő gyermek).

tő (hegy töve, kapu tövében ül, tő-szomszéd) | *dó* (alsó rész); *dó-ra* (alá, mintegy: tőre), *dó-si* (aláfelé, tőfelé). Ugyanezen szó rövidületének tartani a *-do, du, dö, dü, to, tu, tö, tü* vagy *-d,-t* eredetileg locativus, de ma már dativ-locativus ragját, valamint a magy. *t, tt* marasztaló ragot is mint: Váradott, Győrött, Sopront, továbbá most, oldalt, stb. igehatározókban. A mongol említett ragja fölveheti az *esze, (ecze, de ecsi- elmegy)* távolító ragot pl. *ger-te* (házban mintegy: házott) *ger-té-sz* (*te- esze* h. házból, háztól) stb. Ezért valószínű, hogy a „**tól** eredetileg **tól**“ (mert tőlem) távolító rag is a Sopront, Győrött, most stb.-féle locativus rag toldottja az „*el*“ igekö-tővel.

több (a sokat, a kellő számot meghaladó = több) | *daba-* (túlmege, áthág, felülmúl; a mértéken túlmege); (*üeni dzergész dabana* (ára a rendszerintnél több); *dabatala* (szerfölött, több). Hasonló alapértelmű a mong. *ilő, ileö* (több, tkp. felülmúló).

tök (here) | *böl-töge*; (here, tkp. bolyó tök); *öm-döge* (tyik mony, tkp. hömpölygő azaz guruló tök).

tökély (tekély) | *tögel, tögöl, tegösz* (teljes, tökéletes, bevégezett, mint a teke, v. *tögö* kerék); *tögöldör* (tökéletes, tökéletesen); *dügü-r-eng, dü-r-eng* (teli, vö. dugtig egyél).

tőked (sz. = akad, belém tőkedt = belém akadt, belém kötött) | *tokija-ldo-* (beletőkéd, beleütözik).

tól (tőlem, -tól) l. **tő**.

tölgy (tőgy) | *deleng; deleng-ne* (tőgyel; gyöke: a *dele-, deli* (terjeszt, fészít) ige).

töm (tömeg) | *tama-* (csomóba gyűjt); *ömök* (tömeg, had, büszkeség). Vö. **esomó**.

tömény-ezer (Kr. F. multa millia) | *tümen* (tíz-ezer, igen nagyszám, igen sok).

töngör-ög (sz. hengereg, gurúl) | *tonghor-czog-la-*.

tönk (sz. tönkö gyermek = tönkesz = gömböcz = nagy hasú) | *töng-gei-* (felfuvódik, felpuffad); *töng-dö-i-* (göndéve, tönkeszszé lesz); *töng-dö-gör* (göndöcz, nagy hasú). Hogy a magyar „tönk“ szónak alapértelme a vastagság, azt érzi minden született magyar. Gyökileg tartozhatik akár a *dag-ad*, akár a *domb*, *tömeg*, *esomag-féle* szókhoz.

töpren-kedik | *töb-ek* (töprenkedés, aggódás, gond); *töb-eg-le-* (töprenkedik, aggódik, meg van döbbenve; a mongol szerént a szív dobogása volna az alapértelme).

tör (mint kelepce, tehát a hegyes gyiloktól megkülönböztetve) | *tör*; vö. **tekereg**.

tör-ik (törmelék, esörmelék) | *ür-mek* (törmelék, aprózott, tört, poralakú, pl. orvosság); *ür-meg-le-* (tör, zúz); vö. **kóró, kéreg, öröl**.

tör-l-ejt (régí szó : verstörlejtő, beszéd törlejtő = szerző) | *tör-bi-*, *túr-bi-* (kezd, készít, szerkeszt, ír); *szudor tör-bikcsi* (könyvszerző); *dó tör-bí-csi* (dal törlejtő, költő). A mongol szó gyöke összefüggni látszik a *dó* (tő) szóéval.

törzsök | *dargi* (fatörzsök, tuskó).

törvény (törvény és alkotmány) | *törö* (törvény, alap v. természeti törvény, szokás, kormányzás), *khán törö* (király, törvény = kormány, kormányzás); *törö dzaszakcsi* (törvényt csináló = házaságszerző); *dzasza-k* (törvény, tkp. csinálmány, alkotmány); *mandsu doro* (törvény szokás, életmód). Ezért nézetem szerint a „törvény régi ter-vény“ egy gyökű a ter-mény, természet, terem szókkal, a mong. *törö* pedig a *törö-* (létre jő, születik) igével, s így a törvény alapjelentése annyi, mint a természet s ennek menete, rendje; ismeretes, hogy az ős kormány a születésen alapúlt. A tör. tat. *düzgän, tüzgän* (egyenesítés, rendezés) szóval nem függ össze, különben nem mondanák e népek is *törö* v. *türü-*nek a törvényt és bírót.

tud (ért) | *todo* (világos, érthető); *todo-t-* (érthetővé tesz); vö. mong. *ile* (világos, kézzel fogható) és tör. tat. *bil-* (tud).

tú-l | *tó-l-*, *dú-l-* (túlmege, átmegy).

tulaj-don (ez az ő tulajdonsága, neki tulajdonítja) | *du-ldo-it-* (alapúl, alapszik, odatartozik): *khán-do duldoi-kszan khün* (a kánhoz tartozó ember, a kán tulajdonát képező ember). E szó gyöke a *dó* (tő) szóé változatának látszik.

tulok | *tughol* (borjú).

tulba (régí szó = tömlő) | *tol-om*, *tol-mo*.

túr (tuross hatú ló) | *dári*; *dárita* (tuross).

turul (régí szó. madárneve) | *turlak* (holló).

tusa (tusáz, tusakodik) | *tusz* (szembenlévő); *tusz-la-* (szembe száll, összeütközik; hasonló észjárás szerint *kharsi-ldo-* (harczol, szembe száll).

tusz (megfelelő rész) | *tusz-*, *tosz-* (jut, czélt ér, kijut osztályrészül): *tusz tusztan* (kiki magának, kiki a maga részére szerez stb.)

tutuj-gat (táplál, gondoz) | *tet-khe-*, *teds-i-je-* (*ted-i-je-* helyett; vö. tör. tat. *tot-* tart).

tuzok | *tódok*, *todok*; valószínű, hogy *tüde-* (késik, késedelmez, lassuskodik) igével függ össze.

tü (sz. tő, tövis) | *dze-ü*, *dzü* (tü: régí *de-gü* alakját mutatja a tör. tat. *tek-*, *tik-* szúr, varr); *dzü-* (tűz, szúr, varr, és megállít, megakaszt vmit vhol).

tügy (régí szó: pofa, arcoldal) | *tege* (oldal) vö. finn *tykö* (oldal), tör. tat. *jan* (oldal) és *janghak* (tügy).

tün-ik (tüntet, tündököl) | *düng-ge-* (tündököl); *tuno-* (tisztúl, ülepedik); *tung-ghal-ak-* (átlátszó, tündöklő); *tung-ghak* (nyilvánítás, tudatás); *tung-ghag-la-* (nyilvánít; vö. tüntet).

tür-öd-ik (gyür-öd-ik) | *ötör-i-*.

tüszó l. **dészü**.

tyúk | *takhi-ja*; *eme takhi-ja*.

túz (tüzes, dühös) | *tüi-mer* (tűzvész), *tü-le-* (tüzel);

tü-ge-ne-, *tü-ne-* (bélyeget süt); *tü-gü-czek*, *tü-czek* (tüzes üszök); *dü-dsi-r-le-* (tüzeskedik, merészkedik); vö. mandsu *tuva* tör. tat. *ot*, *ut* (tűz), mong. *ghal-dzao* (dühös, tüzet, lángot harapott).

U, Ú

ucezu | *ukeza* (röktön, hirtelen).

ukkon (ukkon pohár) | *ongho*, *onghon* (védszelleme, kiknek régen a mongolok lovat áldoztak); innen *onghon mori* áldozati ló, *onghon dobo* áldozó vagy szent domb. Vö. székelyek tisztelete a domb iránt.

ujj | *üje* (iz, izület, stb.) A mongol *khor-ó* (ujj) alapértelme a „horgadó, v. hajló“; az ujj izületeinél fogva egyik leghajlíthatóbb testrész. Maga az *üje-* szó összefügg *uja-* (köt) és *ujangha* (összekötés, hajlékonyság) szókkal.

út (ott az út, a hol a kerékvágás) | *ukto-* (elébe megy, mintegy útját vágja); *ukto-lgha* (találkozás), de *khar-gho-* (találkozik) és *kharghoi* (út). Ez utóbbi gyök alapértelme a „horzsolás“, az előbbié pedig a vágás s így az *ukto-*ige az *oktol-* (vág, útját vágja, elébe megy a vadnak) igével rokon. Hasonló a mandsu-tunguz *okto* (út) összefüggése *ogim* (vág) igével.

utó (utolsó) | *ot-lhon* (utolsó szülött); *ucza* (utó hátsó rész); *uto*, *utu* (a hajtó vadászok utó sora).

Ü

üdv (üd-ül) | *üd*; *üd-ügei* (rossz, üdvtelen).

ügy, ügy-es (ügyetlen, ügyekeznek, igyekeznek) | *ide* (erő, ügyesség); *ide-ügei* (ügyetlen); *ide-bkhi* (ügyesség); *ide-bkhi-le-* (igyekeznek); *ide-r*, *id nasote* (meglett, férfias).

ügy-el (felügyelő, felvigyázó) | *üdze-* (néz, ügyel, vigyáz), *üdzelge* (ügyelet). E szerint az „ügyel“, gyöke más volna, mint az **ügy, ügyes, igyekezet** szóké; *figy-el*, *vigy-áz*, pedig ezen gyök vatozatai.

ük (dédük) | *ehke*, *eke* (anya, különösen *elen-czeg ekhe* „előkorbeli = őszanya“-féle öszetételekben).

üld (üld-öz) | *ül-de-*; *ül-de-ör* (üző, hajtó szer, legyezőféle).

üm-eg (ümg, üng, ing) | *üm-ösz*, *öm-ösz-* (magára vesz, felölt); *üm-öd* (nadrág). A gyökértelem a körülvevés, övedzés, innen e gyök mandsu származéka *umijeszun* övedző.

ünó | *üni-je*, *ünié* (tehén).

üröm | *erme*.

ür (üreg, ürügy) | *örü örö*; a magy. ürügy ugyanezen gyök származékának látszik, mert a

- mong. *csilő* (üres) ürügy jelentésű is: *csilő eri* - üres (tért) keres = ürügyet keres.
- ürű** | *ir-ge* (tkp. *üre-üge* - magtalan, herétlen);
- ürügy** l. **ür.**
- üstök** | *üszö, üsz* (haj); *usz-nir, usz-nigha* (üstök). *usz-nirto* (dús, hosszúhajú).
- üszög** | *iszö* (finom korom pl. az üst oldalán; nem valószínű, hogy az *üst* annyi, mint *iszöte* azaz kormos).
- üzen** (izen) | *ücsi-, öcsi-* (beszél, válaszol).

V

- vá, -vé** (régén : házo-a = házává, melto-á, = méltóvá, lányá-já = lányá-vá, fiá-já = fiává, Várad-dá, Györ-ré, világ-gá) | *-a, -e, -ja, -je, gha, -ge* : *ghurban-a* (három-má, három részre), *dörbön-e* (négy-be, négy részre); *ab-kho-ja* (kapóvá, kaponak, kapóra), *kha-mi-gha, khami-á* (hová tkp. há helylyé).
- vaczok** l. **fészek.**
- vacskol** (sz. összegyűr, összenyomkod) | *badzo-, badzogho-* (összenyom, összeszorít).
- vad** (vad-ász, vad-on) | *ot-or* (vadászat), *otor-la-* (vadász); *otor-csi-* (vadonban lakó).
- vág** (vag-dal, vag-dos) | *ok-to-l-, ok-to-csi* (vagdos, vagdal). Hogy a mongol szó gyöke csupán *ok*, mutatja *okh-osz-khi-* (vág-tat a ló).
- vágy** | *bakh-a* (vágy, kívánság); *bakha-to-* (vágyakodik; gyöngyörködik).
- váj** | *maja-gha, maj-á* (vájadék, kivájt, kimélyített vmi; innen mandsu *maja* (kalán); ugyanezen gyökkel függ össze *aja-gha* csésze, tkp. vájt vmi).
- vak** l. **fok.**
- vakar** (kapar) | *okhor-i-*.
- vala** (vala-ki, valami = holmi) | *ali* (hol), *alikken* (valaki = hol-ki); *ali ene, ali tere* (hol ez, hol az).
- val-a** (vol-t) | *bol-* (lesz, vál), *bol-ogda-* (valósúl).
- van** (vagy, vagy-on, vad-nak) | *bai-, bui* (van, áll, létezik); *baina, bái-nä* (van), *bai-dsi-na* (vagyon).
- valag** | *bal-daghan*; vö. **válik.**
- vá-l-ik** (málik, válad, valag) | *bal-ba-ra-* (szét-válik, mállik); *bal-ba-la-* (mállaszt); *bal-daghan* (valag); *bala csoló* (palakő).
- váll** | *buolak* (vállsont).
- vált-t** (váltakozik) | *ula-ri-* (vált, fölvált); *ula-ri-lcza-* (váltakozik).
- vápa** (sz. = vákány) | *dzaba* (két hegyközti mélység, mély völgy; a hegyet nem töltik a vápából; vákány mutatja a mongol *dzaba* gyökének alapértelmét a vágást, szabást); vö. **szab.**
- var** (varas fa sz.) | *ur, or* (a fa vara, kiesüesördése).

vár (vár-akozik) | *bara-te* (látszó); *bara-la-* (udvarlásra megy). Úgy látszik a többi altaji nyelvekből, hogy a várás és nézés fogalma egy; a várakozó rendszeren néz, ügyel, vö. kaz. tatár *küz* (szem); *köt-* (vár), *kür* (lát, néz).

varju | *kheri-je*, *kherié*.

váz | *jaszo* (csont, tetem); *khokhimai jaszo* (váz).

vé-d | *ibe-ge-*, *ive-ge-*. Alapértelme az övedzés, körülfogás.

vég (végez, vége van) | *mükhö-* (véget ér, vége van, v. lesz) vö. **mige**.

vegy-ül (vegyít) | *idsi-l-it-* (vegyül, egyesül; megfér, stb.) Gyöke *idsi* (egységes, összetartozó) összefügg *nige*, *néds* (egy) számnévvvel, továbbá a sz. ögyeleg szóval.

vé-kony | *uja-khon*, *uj-khon* (hajlékony, gyenge, erőtlen); de ugyanezen gyök a mandsuban már „vékony“ jelentésű; különben a vékonyság alapértelme a hajlékonyság.

ver (kötelet ver, kötélverő) | *eere-* (sodor, fon, kötelet ver).

vér (vérzik) | *ürisz-te-* (elvérik, vére elfoly).

verem | *er-ö-* (ás, kiás, beás); *erömel* (ásott valami); *er-gi* (part, vízmosás, vízárok).

verseng | *mel-dsi-*, *mel-dze-* (vitatkozik vmi fölött, vmiért verseng); *meldsije* (verseny); *möröicze-* (fogad, versenyez), *möröi* = *meldsije*.

100. vesz (veszély) | *busza-ni-* (tönkre megy, pusztúl); *usz-at-* (véget ér, szünik, vesz; vö. tör. tat. *bet-végződik* = vesz).

vessző | *müszö*, *mücsi*, *bücsi-r*.

vete-ked-és (vetély) | *ata-gha*, *atá* (vetély); *atá-rkha-* (vetélykedik).

vez-et | *üde-*, *üde-si-* (vezet, kísér).

via-skodik (via-dal) | *bai-ldo-*, *büi-ldo-* (viaszkodik, sikra száll; az alakot illetőleg vö. **diadal**, *dai-ldo*). Valószínűleg e gyökhöz tartozik *baj*, *bajlódik*.

vig | *bekhi* (erős).

világ-os | *ölkhei* (világos, napos); vö. **elő, jel**.

vir-ad (pirkad) | *ör*, *ür*, *örü* (hajnal, viradat, reg); *er-te* (reggel, korán, régi, régen); *mar-gha-ta*, *mar-gha-si* (holnap reggel); *khir-an* (hajnalpir); *gere* (fény, hajnalpir — vö. tüzet gerjeszt — tanú); *gere-psi* (világító szer, gyertya). Mind ezen szók közös értelme a pir, fény, világosság. E szónál megemlítem, hogy *ör-lüge* (reg-gel) azt is teszi „holdföld“ vagyis a mennyit reggeltől fogva estig egy eke megszanthat; vö. magy. „holdföld“ és „hóda vagy holda“ reggel.

virág (kedves virágom) | *iragho* (kedves, gyönyörű, ékes); *iragho khelekcsi* (költő); *iraghoi* (kőköresin virág). E szók gyöke összefügg a virad (*ör*, *ür*) és ered (*ur-gho-*) szókéval.

vir-hud-ik (sz. nagy kedve jő) | *bira* (erő, kedv, érzés, hajlam); *mira-gha* (szenvedély, vágy, hajlam).

vis-it | *isz-khire-*.

visz (vive) | *abé-csi-*. A mongolban az utolsó rész *ecsi, ocsi* (elmegy, osan) ige s így szószerént: véve osan = visz.

visz-a (visz-ály, visz-va, vissza) | *bucza-* (visszatér, visszafordul); *bucza-n szóna* (visszáson ül); *bucza-dsi ögnö* (vissza ad); *niczo-* (visszatér, megfordul, szembe száll, vizálykodik).

viszk-ol (iszk-ol) | *niszka-l-* (ide oda mozog; vö. nyáskál).

víz | *uszo*; *uszobkhi* (vízenyős).

vizsga (vizsgál, vizsla kutya) | *müs-khi-*, *müsz-khi-* (nyomot hajt, nyomoz, vizsgál); *müskhi-lge* (vizsgálat, nyomozás).

völgy | *dsilaghai, dsilgha* (rég *jilgha, ilgha*); gyöke egynek vehető *il-gha-* (választ, elkülönít) igéjével, minthogy a vápa, vákány szók is a vágás fogalmából indulnak ki.

Z

zaj-lik | *dzai-r-da-* (megy a jég összel vagy tél kezdetén, tehát: zajlik); vö. **szajlad**.

zár l. **závár**.

zavar | *szamor-* (kever, zavar, uszik = kapar, kapalózik); *szemer-* (zavar, kever).

závár (zár) | *czaa-r-gha, czaor-gha, szaorgha, czagho-r-gha, czaadsi, czao-dsi* (mindenféle zár, csukomány); *czaorghala-* (zár, zárol). A gyök: *czagho, czogho, czao*, az *r* és *dsi* nomen agentis képző, a *gha* szintén az *r* erősítője. Alapértelme a szorítás lesz, s összefügg *csikhöl* (szűkös) szóval. A tör. taf. *dsuzak* csuvas alakjával (*szjura*) hihetőleg szintén a mongol szó torzulása, valamint az osztják *tóchr* is. E szót is szlávból kölcsönzöttnek tartják.

zerge | *dzere*.

zokog | *szok-si-, dzogh-osz-, dzog-isz-*.

zug, szög, sz. szeg (fele-szeg = fele rész, **felszeg, alszeg** = a falú felső oldala, alsó része) | *dzük* (oldal, rész, zug, táj); *buszodin dzük* (mások szege, része, fele); *khoito dzük* (hátszeg = éjszak, nyugat); *dzüig szakhikcsi* (zugot őrző = a tűz nemtője); *szughom* (zug, szöglet); *sik-sik* (az öltöny háromszögű eresztéke); *sik-csik* (zeg, zug, szöglet).

zivar (sz. = zivatar) | *sigh-or-gha, si-or-gha* (összetett gyök, *si* a hangutánzó rész, *or* pedig a fergeteg forgását jelenti).

záp (zápfog) | *dzao-, dzó-* (harap) *kha-dza-* (ketté, szétharap); a mandsu *szai-fa* (zápfog) szintén *szai-* (harap) igéből való.

zeke (sz. czedele, szúr, felső öltöny) | *dakha* (kifordított bunda).

zöld | *dzül-ge* (zöldfü, zöltség, zöld gyep, legelő). Az átmenetet a zöldfütől a zöld színre maga a mongol nyelv mutatja, mert *nogho* (zöldfü, zöld-

ség) és *nigho* (rét) szók *nogha* alakjának főjelentménye a „zöld“. A *dzülge* gyöke összefügg a *dzalagho*, *dzaló*, (fiatal, legény) szóéval épen úgy, mint *nogho*, *nigo* szóké a *nigho-n* (most született fiú gyermek) szó gyökével. A *no-gho* gyöke ismét összefügg a *noi-tong* (nedves) szóéval. Vö. tör. tat. *jäs* (köny) *jäs* (fiatal, nedves, nyers, zöld), *jäs-il* (zöld). A magy. **leg-ény** szó gyöke, úgy viszonylik a **legel**, **legelő** szó gyökéhez, mint a mongol *nighon* (fiú) szóé a *nigho* (rét, legelő) szó gyökéhez.

zöm | *dum* (közép), *dum-do* (közepett, közepében); *öme* (közép).

Zs

zsar-ol, **szor-ít** (szoros) | *daro-* (nyom, szorít); *daro-la-* (nyomorgat, zsarol).

zsib-og | *siba-na-* (susogva beszél), *sib-ar* (zsivaj).

zsiba (pipe, ludfi) | *sibao* (kis gyermek, tkp. zsi-bogó, sivogó).

zsib-ság (szemfényvesztőség) | *dsib*; *sip-si-ghor* (csaló, ravasz).

zsugor-ít | *dzagho-ra-* (összeszorít, összefog, zsugorít, zsugorodik a hidegtől) vö. **závár**.

Pótlék a párhuzamhoz.

alacsony | *ologhoci* (alacsony, alávaló); egy gyökű *al*, *alj* (*ula*, *ola*) *aláz* (*olgi-*) szókkal.

bagó | *bokhi* (piszok, pipamocsok, bagó).

barka (berke, birke, bürke; berke fa) | *bür* (farügy, fabimbó); *burghaszo* (berke fa); *borgho-czak* (toboz, barka).

bol-ond | *bol-czol* (bolondság); *bolczol khédsi* (bolondságot csinálva = bolondúl). Valamint az „örjült (*ergiö*), kergeteges (*gharikta*), döre (*töirök*)“ szók alapértelme a forgó, kerge, úgy a fentebbi szóé is az, s így gyökileg a *boly-ong* igével függ össze. Ezt is szláv szónak tartják.

boszúl | *öse-le-*, vö. **boszu**.

bot (orosz *botog*, szerb, bulgár *bat*). E szót Miklosich homályos szónak találja s mégis szlávznak hirdeti a magyar szót. Nézetem szerént a magyar *bot* a „fa“ szónak ősi mellékalakja, mert a mongol *mod*, *mot* (fa) *bot* jelentésű is.

csúnya (ágyba csunyt) | *dzung-ghak* (piszok, kaka); *dzungghagla-* (oda csunyt).

csúnya (cs. féreg gömörben: farkas) | *csono* (farkas).

fürj | *ürtü-ne*. A mongol szó *ne* vége kicsinyítő).

gar (sz. nagy garral) | *kher-gei-* (nagy garral jár, pöffeszkedik).

gatyá | *khöktö* (vatás bugyogó).

gyúl | *khüi-gö-*; a már fölhozott *khüi-le-* igével egy gyökű.

hajdu (régén: barompásztor, tehát hajesar; védő, ör. stb.) | A mongol szerint összefügg a *hajt*, *hajhász*, *kajtat* igékkel, mert a mongol *khai-* jelentése: *hajt*, *nyomoz*, *keres*, *fürkés*, *véd*, *öriz*; *khaigholcsi* (hajtó, nyomozó, ör, felügyelő); *khaidak morin* (hajtó ló, mely egyedül lévén, mindenre használtatik).

har-mat | *khura*, *khúr* (eső).

hát | *khoi-to* (hátsó) szón és a már fölhozott származékain kívül megemlítendő: a *khod-orgha* (hátsó v. farkaló-szij), *ged-ergen* (hát felé) és *get-ei-* (hátal = hanyat fekszik) szók gyökei.

hen-cz-eg (hem-czeg h.) | *ömökcsi-le-*, *omoksi-* (henczeg, pöffeszkedik). A mongol szerint a gyök: *om-ok*, *ömök*, alapértelme az emelkedés, domborodás, duzzadás.

hem-zs-eg | *öime-cze-*.

keczel (sz. = kutya kölyök) | *kicsi-k* (keczel, kölyök). A magyar szóban lévő *l* kicsinyítő képző, mint a mongolban is, pl. *szaba* (edény), *szaba-l* (kis edény).

kész | *küczü* (egész, a miből semmi sem hiányzik) a *güiczet*, változatának látszik.

kerep (regi szó: hajóféle) | *kerem* (hajó); gyökileg összefügghet vagy a *ghar-* (ki-, föl-, átkel) vagy *kere-* (összefüz, egymasmellé állít; a tutaj és szál épen szálfák összefüzéséből áll) igével. A szlovák urak a szláv *korably* (hajó) szóból származtatják.

kiszi (sz. savanyú zabpép, Gömörben: savanyú böjti leves; orosz *kiszely*, kazáni tatár *keszil* savanyú zabpép) | *isz-* (megsavanyodik, forradásba megy); *khücsil* (savanyúság). A szlávban *kiszlij* savanyú jelentésű, csak jó volna ez utóbbi szónak szláv eredetét igazolni, mert a mongol *khücsil* összefügg *khücsi-te* (erős, csipős, savanyú) szó gyökével, ez pedig mongol.

kony-úl (konya) | *köm-ül-* (alá, lefelé hajlik, pl. lóról).

köntöl (sz. = farol, fajlik, oldalol a szekér, szán; köntöl-falaz, köntör-falaz) | *khöndölön*, *khöndelen* (oldalt, oldalvást, keresztületében sz.) *khöndelergö* (ugyanaz); *khöndelet-* (félre, oldalra megy; keresztülvág, kifogást tesz = köntörfalaz).

kur-ka (kurti sz. rövid kabát) | *khür-me*, *khur-ma*, *külte* (rövid vatás kurti).

ör (ör-iz, ör-öz) | *oir*, *oira*, *öire*, *öre* (közel, közeli, környezetbeli). Az „ör és környező“ szók alapértelme teljesen egy, az örző környezi az örzöttet s így a főntebbi szók a irgést, forgást kerülést jelentő igékkel függnek össze.

sajtol (sujtol, sutul) | *si-a-, sá-* (sajtol, sujtol).

1150. südő (süldő, még ki nem fejlett állat) | *südő-leng*
 (az állatok fiatalabbja, pl. ló, mely még esikó-
 fogát nem hánnya el). Gyöke: *südő* (fog) szó,
 minthogy az állat korát a fog után határozzák meg.

Javítandók :

Lap		sor	helyett	olvasandó.
XII	felül	12	bogy	hogy
4	"	5	<i>icz-</i>	<i>icza-</i>
17	alul	25	<i>fu-lekhe</i>	<i>fule-khe</i>
20	"	18	hat-tyú	haty-tyú
20	"	14	érelmezést	értelmezést
26	"	12	<i>kap-szo-ldo-</i>	<i>khap-szo-ldo-</i>
26	"	14	<i>kap-csi</i>	<i>khap-csi</i>
30	felül	26	<i>ghol-ghö</i>	<i>ghol-gho-</i>
47	alul	7	szügyembem	szügyemben
51	"	27	<i>böt-tege</i>	<i>böl-tege</i>
56	"	12	<i>ehke</i>	<i>ekhe</i>

A M. Földrajzi Szótárból 28. sz. old.
hiányzik Molnár Albin szótár-
(1621. l.) Szer szó hiányzik
Nagy szigeti Rálmán bírálat
szerepel. Budapesti Hírlap. 1892.
Hírlap-füzetben

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA 20565/19 50 N. SZ.

M. KIR. FERENC JÓZSEF-
TUDOMÁNYEGYETEM
Török Filológiai
Intézet Könyvtára

Szabl. sz.: 530

Cimtar: